

Suomalaisen ratsastussanaston alueellinen ja käyttäjärühmäkohtainen variaatio

Laura Korhonen

Tampereen yliopisto

Kieli-, käännös- ja kirjallisuustieteiden yksikkö

Suomen kieli

Pro gradu -tutkielma

Lokakuu 2014

TIIVISTELMÄ

Tutkimuksen tavoitteena on tarkastella suomalaista ratsastussanastoa ja sitä, miten sanoja ja ilmauksia muodostetaan ratsastussanastoon ja millaista variaatiota sanaston käytössä on eri ikä- ja käyttäjäryhmissä (aloittelijat, kokeneemmat harrastajat, ammattilaiset) ja eri puolilla Suomea. Tavoitteena on myös laatia sellainen ratsastussanasto määritelmineen, joka tyyliältään sopii asiatekstiin. Alueellisen variaation osalta on tarkoitus selvittää, millaista ratsastussanastoa käytetään hämäläismurteiden, lounaismurteiden, savolaismurteiden ja pohjalaismurteiden alueilla, ja millaista variaatiota näiden alueiden ratsastussanastossa esiintyy. Kyselylomakkeen avulla kerätyssä aineistossa on 62 termiä, joiden yhteyteen vastaajat ovat kirjoittaneet tuntemansa ja käyttämänsä synonyymit kyseisistä termeistä. Tällaisia ilmauksia ovat esimerkiksi karsinasta käytettävä nimitys *boksi*, suomenhevosen nimitys *suokki* ja ratsastuskypärää tarkoittava *ridakypärä*.

Tutkimuksessa selvitetään, millaisin keinoin ratsastussanaston sanoja on muodostettu, ja noudattaako ratsastusslangi slangin yleisiä ominaispiirteitä sananmuodostuksen osalta. Ratsastussanastoon saadaan sanoja johtamalla, lainaamalla, typistämällä ja lyhentämällä, sanan vartaloa muuntamalla, ottamalla käyttöön kielessä jo olevia sanoja sekä muodostamalla uusia sanoja ja ilmauksia kielessä jo olemassa olevista aineksista. Kaikille hevosalan termeille on olemassa useita variaatioita, monille jopa useita kymmeniä. Ratsastajan ratsastussanaston käyttö on yleensä sitä värikkäämpää ja monipuolisempaa, mitä kauemmin hän ollut tekemisissä hevosten kanssa.

Variaatiota ratsastussanaston käytössä esiintyy sekä ikä- että käyttäjäryhmittäin. Nuoret käyttävät paljon itse muodostamaansa sanastoa, kuten *ponski* 'poni' ja *hepsku* 'hevonen'. Vanhemmat ihmiset sen sijaan käyttävät enemmän hevosalan asiatyylistä termistöä. Aloittelijat tuntevat ratsastusslangia melko vähän, eivätkä osaa nimetä termeille kovinkaan monia vastineita. Ratsastusslangin käyttö käy sitä monipuolisemmaksi, mitä rutinoituneemmasta ratsastajasta on kyse. Alueellisten eroavaisuuksien tutkimus sanaston käytöstä osoittaa, että joidenkin sanojen ja ilmausten käyttö painottuu selkeästi tietyille alueille, kuten *ridata*-verbin käyttö pääkaupunkiseudulle.

Tutkimus osoittaa myös, että ratsastusslangiin on muodostunut attraktiokeskuksia. Näistä ylivoimaisesti suurimmat ovat muodostuneet sanojen *hevonen* ja *poni* ympärille.

Asiasanat: sanastontutkimus – leksikologia, onomasiologia, erikoiskieli, alueellinen variaatio, ratsastus

Sisällysluettelo

1. Johdanto	2
1.1 Tutkimuskysymykset ja tutkimusaineisto	2
1.2 Tutkimuksen taustaksi.....	6
1.2.1 Ratsastusharrastus Suomessa	6
1.2.2 Ratsastussanaston tähänastinen tutkimus	7
2. Sanastontutkimuksen peruskäsitteitä.....	8
2.1 Uuden sanaston syntytavat.....	8
2.1.2 Vanhan sanaston uusi käyttö	9
2.1.2 Sananmuodostus.....	10
2.1.3 Sanan lainaaminen	17
2.2 Yhteenvetoa ratsastussanaston sananmuodostuskeinoista.....	19
3. Sanojen sosiaalinen ja alueellinen jakauma	20
3.1 Vastausten määrät eri ryhmissä.....	20
3.2 Sanojen erot ja yhtäläisyydet sukupuolen, iän ja kokemuksen mukaan	23
3.3 Sanojen erot ja yhtäläisyydet eri alueilla	35
3.4 Sanojen levikki.....	39
3.4.1 Valtakunnallisesti käytetyt sanat	39
3.4.2 Alueelliset sanat	43
4. Ratsastussanaston sisäinen jakauma	47
4.1 Sanaston attraktiokeskus: hevosen ja ponin monet merkitykset	47
4.2 Sanaston ekspansiokeskukset: mistä sanat tulevat?	53
4.3 Virallisiksi sanoiksi ehdotetut sanat	54
5. Lopuksi.....	65

1. Johdanto

1.1 Tutkimuskysymykset ja tutkimusaineisto

Ratsastus on yksi nopeimmin suosiotaan kasvattaneista liikuntaharrastuksista sekä Suomessa että muualla maailmalla. Lajin pariin löytää tiensä vuosittain useita uusia harrastajia. Kaikkiaankin hevosala laajenee ja monipuolistuu Suomessa jatkuvasti, ja hevosten parissa toimii useita tuhansia ihmisiä joko harrastajina tai ammattilaisina. Hevosten kasvatustoiminta on monipuolista, uusia hevosalan yrityksiä perustetaan vuosittain, ja yhä useampi uusi harrastaja etsiytyy hevosten pariin joko ratsu- tai ravitalleille. Hevosalalle, niin kuin kaikille erikoisaloille, on kehittynyt oma sanastonsa, joka sisältää niin yleiskielen sanoja, erityisalan sanastoa kuin slangisanojakin.

Tutkimukseni käsittelee sitä, millaista sanastoa hevosalalla esiintyy, ja millaista variaatiota tämän sanaston käytössä esiintyy eri eri-ikäisten, eri sukupuolten ja eri kokemusryhmien edustajien eli aloittelijoiden, pidempään harrastaneiden ja ammattilaisten välillä. Lisäksi selvitän, onko sanaston käytössä eroavaisuuksia eri puolilla Suomea, ja jos on, niin millaisia nämä eroavaisuudet ovat. Olen rajannut tutkimukseni käsittelemään pelkästään ratsastussanastoa ja jättänyt ravipuolen sanaston pois, jottei tutkimuksesta tulisi tavattomaan laajaa, sillä hevosalan kieli on todella laaja tutkimusalue. Lisäksi ratsastuspuoli on minulle ravipuolta tutumpi. Olen harrastanut ratsastusta reilun puoleltoista vuosikymmenen ajan ja omistanut kaksi hevosta.

Tutkimukseni on leksikologiaa eli sanastontutkimusta ja tarkemmin sanoen onomasiologiaa. Onomasiologia selvittää kulttuurissa tavattavien käsitteiden nimitysten, erityisesti synonyymien ja synonyymisluonteisten sanojen suhteita (Hakulinen & Ojanen 1976: 110–111).

Tutkimukseni rajautuu käsittelemään suomalaisten ratsastuksenharrastajien ja lajin parissa työskentelevien sanastoa, eli tietyn harrastajaryhmän sanastoa, ja sitä, millaisia nimityksiä he käyttävät eri käsitteistä.

Aihetta on kiinnostavaa tutkia, sillä hevosalan sanasto elää jatkuvasti. Uusia termejä tulee käyttöön, kun hevosille ja ratsastajille kehitetään uusia varusteita ja kun vanhoille

varusteille keksitään uusia nimityksiä. Osa termeistä taas jää pois käytöstä, kun tilalle keksitään uusia, tai kun esimerkiksi jotkin hevosen tai ratsastajan varusteet jäävät pois käytöstä, ja niiden tilalle tulee uusia varusteita. Erityisen kiinnostavaa on selvittää, onko sanaston käytössä suuriakin eroavaisuuksia eri puolilla Suomea. Samoin on mielenkiintoista tutkia, kuinka suuria eroavaisuuksia termien käytössä on eri-ikäisten harrastajien ja eri käyttäjäryhmien, eli vähän ratsastaneiden, kokeneempien ratsastajien ja ammattilaisten välillä. Uskon, että sanaston käyttö on sitä monipuolisempaa, mitä kauemmin henkilö on toiminut hevosten parissa, sillä ratsastussanastoa yleensä opitaan tallilla kokeneempia ratsastajia kuuntelemalla ja hevoskirjoja ja -lehtiä lukemalla. Tutkimukseni on erityisen relevantti siksi, ettei vastaavaa tutkimusta ole aiemmin tehty. Hevosalan sanaston käyttöä on kyllä tutkittu, mutta vertailevaa tutkimusta eri harrastajaryhmien ja maantieteellisten alueiden välillä ei aiemmin ole tehty.

Ratsastus harrastuksena on laji, jossa ollaan tekemisissä toisen elävän olennon kanssa. Hevosten kanssa puuhaillessaan ihminen kohtaa monenlaisia tunteita ilosta suruun ja vihasta ja pelosta onnistumisen tunteisiin. Osa hevosalan sanoista onkin vahvasti affektiivisia, osa taas ei niinkään. Siksi ei aina olekaan merkityksetöntä, millaisia erilaisia nimityksiä vaikkapa hevosesta ja erilaisista ratsastustilanteista, kuten satulasta putoamisesta, käytetään. Myös tämän vuoksi on mielenkiintoista selvittää, millaista sanastoa hevosihmiset käyttävät.

Osa hevosalan sanoista on yleiskielisiä, osa erityisalan sanastoon kuuluvia ja osa slangisanoiksi luokiteltavia sanoja. Hevosalan sanaston tutkimisen ongelmana on se, että minkäänlaista virallista termistöä ei ole laadittu, ja tämän vuoksi muutamissa tapauksissa voi olla vaikea vetää rajaa erityisalan termien ja slangisanojen välille. Kuitenkin lähes jokaisen sanan tai ilmauksen kohdalla pystytään erottamaan sana tai ilmaus, joka on muita asiatyylisempi ja jota käytetään virallisissa julkaisuissa, kuten hevosalan lehdissä ja tietokirjoissa. Tällaiset sanat ja ilmaukset voidaan luokitella erikoisalan sanastoon kuuluviksi. Sanan tai ilmauksen muut variantit ovat kyseisen termin slangivariantteja. Pyrin työssäni jaottamaan sanat ja ilmaukset asiatyylisiin termeihin ja niiden slangivariantteihin ja laatimaan ensimmäisen kattavan listan hevosalan virallisesta ja epävirallisesta termistöstä.

Alueellisen ja käyttäjäryhmäkohtaisen variaation lisäksi tutkin, millä tavoin hevosalan sanasto syntyy. Selvitän, millaisia johdoksia sanoissa esiintyy ja millä muilla

tavoin kuin johtimien avulla sanoja on muodostettu. Lisäksi selvitän, ovatko jotkin sanat tai ilmaukset saaneet muita enemmän variantteja ympärilleen, ja jos ovat, mitä nämä sanat tai ilmaukset ovat, ja onko niillä kenties joitakin yhteisiä piirteitä.

Tutkimuskysymykseni siis ovat:

- Millaista sanastoa hevosalalla esiintyy, ja miten tämä sanasto on muodostettu?
- Millaista ikäryhmäkohtaista, kokemusryhmäkohtaista ja alueellista variaatiota sanaston käytössä esiintyy?
- Löytyykö ratsastussanastosta attraktiokeskuksia, eli sellaisia aihealueita, jotka ovat saaneet erityisen paljon synonyymeja, ja jos löytyy, mitä ne ovat?

Työni lopussa esittelen aineiston pohjalta tehdyn ratsastussanaston, jossa esittelen asia-tyyliset termit yksitellen, kuten sanakirjoissa.

Olen laatinut kyselylomakkeen, jossa on 62 hevosen ja ratsastajan varusteisiin, talliympäristöön ja ratsastamiseen liittyvää termiä. Kyselylomakkeita olen lähettänyt eri talleille eri puolille Suomea. Lisäksi laitoin kyselyn internetiin hevostalli.net -nimiselle keskustelupalstalle. Hevostalli.net on vuonna 1999 perustettu sivusto, jossa hevosihmiset voivat keskustella hevosiin ja ratsastukseen liittyvistä asioista. Internet kyselyn toteutin Google docs -ohjelman avulla. Siirsin sen avulla kyselylomakkeen internetiin, ja ohjelma talletti saamani vastaukset sähköpostiini Excel-taulukon muodossa.

Vastaajien on ollut tarkoitus kirjoittaa lomakkeessa olevien termien alle sanat tai ilmaukset, joita he tietävät käytettävän kyseisestä termistä ja sen jälkeen alleviivata, mitä kirjoittamistaan ilmauksista he itse käyttävät. Lisäksi olen pyytänyt ympyröimään sen sanan, joka vastaajan mielestä on kyseisen sanan tai ilmauksen virallinen termi. Sanojen ja ilmausten lisäksi lomakkeessa kysyttiin vastaajan ikää, sukupuolta, syntymäpaikkakuntaa ja nykyistä asuinpaikkakuntaa sekä sitä, onko vastaaja asunut pitkään josakin muualla päin Suomea tai ulkomailla, ja uskooko hän tämän vaikuttaneen käyttämänsä ratsastussanastoon. Lisäksi vastaajaa pyydettiin kertomaan lyhyesti harrastustaustastaan ja ratsastuskokemuksestaan ja luettelemaan muita hänelle mahdollisesti mieleen tulevia ratsastukseen liittyviä sanoja tai ilmauksia.

Suomen Ratsastajainliitto jakaa Suomen kahdeksaan alueeseen, jotka ovat Itä-Suomi, Kaakkois-Suomi, Keski-Suomi, Etelä-Suomi, Häme, Lounais-Suomi, Pohjanmaa ja Pohjois-Suomi. Jokaisella alueella on esimerkiksi omat aluevalmentajansa ratsastuksen eri lajeissa ja oma aluejaostonsa, joka edustaa Ratsastajainliittoa paikallistasolla ja hoi-
taa sille annettuja tehtäviä.

Tämän tutkimuksen kannalta on kuitenkin selvempää hahmottaa aluejako Suomen murteiden kannalta. Tämän vuoksi olen jakanut tutkimusaineistoni alueellisen variaati-
on tutkimuksen osalta neljään eri pääalueeseen vanhojen murrerajojen mukaan, eli 1.) savolaismurteiden alueeseen, jota edustavat Itä-Suomi, Kaakkois-Suomi ja Keski-Suomi, 2.) hämäläismurteiden alueeseen, johon kuuluvat Etelä-Suomi ja Häme, 3.) lounaismurteiden alueeseen eli Lounais-Suomeen, ja 4.) pohjalaismurteiden alueeseen, johon lukeutuvat Pohjanmaa ja Pohjois-Suomi. Lisäksi tarkastelen sanaston mahdollisia eroja näiden alueiden sisällä. Näistä alueista lounais-, hämäläis- ja pohjalaismurteet on vanhastaan jaettu länsimurteisiin ja savolais- ja kaakkoismurteet itämurteisiin. Tarkastelemistani alueista pohjalaismurteiden alue on hajanaisiin, sillä Etelä-Pohjanmaa ja Lappi on laitettu kuuluviksi samaan alueeseen, vaikka usein eteläpohjalaismurre on erilaista kuin keski- ja pohjoispohjalainen saati peräpohjalainen murre. Tämä ei mielestäni kuitenkaan haittaa, sillä tarvittaessa tarkastelen eroja myös alueiden sisällä.

Päädyin tähän edellisessä kappaleessa esittelemääni jakoon sen vuoksi, että se sopii mielestäni hyvin tähän työhön, sillä se ei ole liian karkea, muttei myöskään liian tarkka. Aineistoni on sellainen, että sitä ei pysty alueellisen variaation osalta jaottelemaan kovinkaan paljon tarkemmin. Tämä lähestymistapa antaa kuitenkin mahdollisuuden yksityiskohtaisempaan tarkasteluun alueiden sisällä, jos tähän on tarvetta.

Olen kerännyt aineistoni paperilomakkeiden avulla kuudelta alueelta savolaismurteiden piiristä (Hamina, Kotka, Lappeenranta, Joensuu, Jyväskylä, Kuopio), kolmelta alueelta hämäläismurteiden alueelta (Helsinki, Hämeenlinna, Tampere), lounaismurteiden alueelta Turusta ja Liedosta ja pohjalaismurteiden alueelta Kauhajoelta, Oulusta, Sodankylästä ja Tornioista. Paperilomakkeiden avulla sain 125 vastausta. Internetkyselyyni sain 417 vastausta. Kaikkiaan vastauksia on siis 542 kappaletta. Vastaukset jakautuvat alueittain seuraavasti: savolaismurteiden alue: 174 vastausta, hämäläismurteiden alue: 172 vastausta, lounaismurteiden alue: 113 vastausta ja pohjalaismurteiden alue: 83 vastausta.

Vastaajien joukossa on niin aloittelijoita, useampia vuosia ratsastaneita kuin alan ammattilaisia ja kilparatsastajiakin. Vastaajat ovat iältään 10–75 -vuotiaita. Vastaajista 451 on naisia ja 91 miehiä.

Kyselylomakkeeseen olen ottanut mallia **Marika Pöyrin** gradussaan *Havaintoja ratsastuksen ammattislangista - Pilotti laskeutuu Rivieraan* (2006) käyttämästä kyselylomakkeesta, jonka avulla hän on kerännyt ratsastussanastoa. Osa sanoista on samoja kuin Pöyrin lomakkeessa, osa taas eri sanoja.

1.2 Tutkimuksen taustaksi

1.2.1 Ratsastusharrastus Suomessa

Ratsastusharrastuksella ei ole Suomessa samanlaisia pitkiä perinteitä kuin monissa muissa maissa, kuten esimerkiksi Saksassa, Ranskassa ja Hollannissa. Ratsastus oli meillä vielä 1700-luvulla ylhäisön ajanvietteen muoto, muuten hevosten käyttö rajoittui maatalan töihin ja sotiin. Vielä 1800-luvunkin ajan ratsastus oli edelleen lähinnä ylhäisön harrastus. Ylhäisön lisäksi myös upseerit ja monet muut sotaväkeen kuuluvat ratsastivat, sillä ratsastus kuului heidän koulutukseensa. Tuolloin ratsastus määrittyi kulttuuriisesti merkittäväksi lajiksi, ja ratsastustaitoa pidettiin arvossa. Suomen ensimmäinen ratsastusopisto perustettiin Helsinkiin vuonna 1892 ja ensimmäinen ratsastusseura syntyi 1896. Säännöllinen ratsastuksenopetus aloitettiin 1887. Harrastajien joukossa oli sekä miehiä että naisia, mutta siviilien harrastus se oli ainoastaan pääkaupunkiseudulla. (Vasara 1987: 28–43.)

Innostus lajia kohtaan kasvoi 1890-luvulla, ja siitä tuli muoti-ilmiö yläluokan parissa. Samoihin aikoihin ratsastusharrastuksesta alkoi muodostua myös siviiliväestön harrastus. Suomen Ratsastajainliitto perustettiin vuonna 1920. Näihin aikoihin enemmistö harrastajista oli miehiä, ja ratsastus oli lähinnä aikuisten laji. Nuorten harrastuksena ratsastus alkoi yleistyä vasta 1950-luvun lopulla. 1960-luvulla ratsastuksen suosio harrastuksena kasvoikin merkittävästi juuri lasten ja nuorten lajin pariin tulon myötä. 1990-

luvulta lähtien harrastajamäärän kasvuun on vaikuttanut erityisesti aikuisten, varsinkin naisten, innostuminen lajista. (Vasara 1987: 47–82, 405–410, 441–446.)

Myös hevosten määrä maassamme on viime vuosikymmeninä kasvanut tasaisesti. Lukumäärä pääsi välillä romahtamaan suurestikin, kun hevosen perinteiset tehtävät maatilalla jäivät pois, mutta ratsastusharrastuksen suosion myötä luku on jälleen tasaisessa kasvussa. Vuonna 1960, jolloin ratsastus koko kansan lajina alkoi kasvattaa suosiotaan, maassamme oli hieman vajaat 400 000 hevosta. Kun moottoriajoneuvojen yleistyminen vei hevoselta sen perinteiset tehtävät kulkuneuvona ja apuna maatöissä, siitä tuli ihmiselle vapaa-ajan kumppani harrastukseen ja kilpaurheiluun. Tällä hetkellä maassamme on noin 75 000 hevosta, joista ratsuja on noin 35 000 (Suomen Ratsastajainliitto, ratsastus.fi.)

Hevosten ja ratsastajien määrä kasvaa maassamme vuosittain. Tällä hetkellä ratsastuksen harrastajia on maassamme noin 160 000. Harrastajista naisia on 94 % ja miehiä 6 %. Kuitenkin ammattilaistasolla kilpailevista ratsastajista suurin osa on miehiä, joskin naisten määrä on nousussa. Suomen Ratsastajainliiton jäsentällejä on maassamme 290. Hevostalouden rahavirroissa liikkuu noin 830 miljoonaa euroa vuodessa, ja ala työllistää 15000 ihmistä koko- tai osa-aikaisesti. (Suomen Ratsastajainliitto, ratsastus.fi.)

1.2.2 Ratsastussanaston tähänastinen tutkimus

Hevosalan sanastosta on kirjoitettu muutamia muitakin tutkielmia, mutta ne käsittelevät sanastoa eri näkökulmista. **Virpi Siitonen** on kerännyt graduunsa *Suomalaista ratsastusslangia* (1997) laajan sanaston suomalaisesta ratsastusslangista. Hänen aineistossaan on 1600 slangisanaa ja -ilmausta, jotka on koottu haastattelemalla ja kirjeitse hevosalan harrastajilta. Tässä tutkimuksessa ei kuitenkaan käsitellä sitä, millaisia eri muotoja jokin termi on kerännyt ympärilleen, vaan tavoite on ollut koota sanakirjanomainen otos hevosalan termeistä.

Pirjo Pakkanen puolestaan on myös kerännyt graduunsa (1994) hevosalan sanastoa, mutta hän keskittyy työssään ainoastaan hevosten valjaiden ja estetyyppien nimityksiin. Hän on kerännyt 541 termiä ja hän tutkii näiden sanojen rakennetta, etymologiaa ja semantiikkaa.

Anita Honkanen on tutkinut gradussaan *Suomenhevosten kutsuma- ja lempinimistä* (2001) suomenhevosten kutsuma- ja lempinimiä.

Miia Lahtinen tutkii gradussaan *Hevosten ikäkausi- ja sukupuolinimitykset ennen ja nyt* (2001), millaisia nimityksiä eri-ikäisistä ja eri sukupuolta olevista hevosista on käytetty ennen ja nyt.

Marika Pöyri on tutkinut gradussaan *Havaintoja ratsastuksen ammattislangista - Pilotti laskeutuu Rivieraan* (2006) suomalaista ratsastusslangia ja kerännyt hevossanastoa. Hänen tutkimuksensa sivuaa omaani siinä mielessä, että hän on kerännyt aineistoa samantyyppisesti, ja myös hän tutkii, millaista sanastoa hevosihmiset käyttävät. Lisäksi hän on tutkinut jonkin verran attraktiokeskuksia ja slangin sananmuodostuskeinoja. Hän ei kuitenkaan tee vertailua eri käyttäjäryhmien välillä, ja hänen aineistonsa on kerätty kokonaisuudessaan Ypäjältä, kun taas itse olen kerännyt aineistoa eri puolilta Suomea, jotta pystyn vertailemaan sanastonkäyttöä eri alueilla. Pöyri myös keskittyy ainoastaan slangisanojen tutkimukseen, kun taas itse tutkin hevosalan sanastoa laajemmin, ottaen huomioon myös yleiskieliset ja erikoisalan sanastoon kuuluvat sanat ja ilmaukset.

Katri Alatalo puolestaan tutkii gradussaan *Hevosten nimitykset Hevostalli.net -keskustelupalstalla* (2010) sitä, millaisia nimityksiä palstalla kirjoitelleet ihmiset käyttivät hevosista. Tutkimus rajautuu siis käsittelemään ainoastaan hevosesta käytettäviä nimityksiä, ei hevossanastoa yleisemmin.

Marja Kalske on kirjoittanut ainoan hevosalaa käsittelevän väitöskirjan. Hänen tutkimuksensa *Suomessa syntyneiden hevosten nimistö* (2005) käsittelee suomessa syntyneiden hevosten nimeämisperusteita ja nimien muodostusta. Muita tutkielmia hevosalan sanastoon liittyen ei ainakaan tietojeni mukaan ole tehty.

2. Sanastontutkimuksen peruskäsitteitä

2.1 Uuden sanaston syntytavat

Hevosalan kieleen on syntynyt ja syntyy jatkuvasti sanoja ja ilmauksia monin eri tavoin. Uuden sanaston syntytapoja ovat 1.) vanhan sanaston merkityksen muuttaminen, eli vanhan sanan uusi käyttö (esimerkiksi metaforat, metonymia, paronymia), 2.) uuden

sanan tekeminen sananmuodostuksen keinoin eli kieliopillisin keinoin (typistäminen, vartalon muunnokset, slangijohdokset, yhdyssanat) ja 3.) sanan lainaaminen vieraasta kielestä tai toisesta saman kielen varieteetista, esimerkiksi murteesta. Esittelen seuraavassa suomalaisen ratsastuslangin sanastolähteitä ja sananmuodostuskeinoja aineistoni pohjalta.

2.1.2 Vanhan sanaston uusi käyttö

Metaforalla tarkoitetaan tarkoitteiden osittaiseen samankaltaisuuteen perustuvaa merkityksenmuutosta. Kontekstiin tavallisesti sopivan ilmauksen sijaan käytetään kuvaannollista, tarkoitukseltaan osittain samankaltaista ilmausta. (Hakulinen, Ojanen 1976: 101). Metaforat voivat olla tuoreita tai niin paljon käytettyjä, ettei niitä enää tunnisteta metaforiksi. Kaikkein käytetyimpien ilmausten kohdalla ei välttämättä ole enää edes tarkoituksenmukaista puhua metaforista.

Tällaisia metaforisia ilmauksia ovat omassa aineistossani esimerkiksi satulan nimitykset *tuoli*, *penkki*, *jakkara* ja *istuin*; loimen nimitykset *takki*, *peitto*, *kolttu*, *mekko*, *välly*, *nuttu*, *viltti*, *puku*, *viitta*, *paita*, *rätti* ja *pyjama*; ratsastajaa tarkoittavat *kuski*, *pilotti* ja *matkustaja*; kypärän nimitys *pipo*; ratsastussaappaisiin viittaavat *bootsit* ja *monot*; kannuksiin viittaavat *piikit*; raippaa tarkoittavat *keppi*, *tahtipuikko*, *vitsa*, *tikku* ja *kepakko*; karsinan nimitykset *mökki*, *koti*, *koppi*, *luukku* ja *kämppä*; hevosen selästä putoamista tarkoittavat ilmaukset *maastoutua*, *lentää*, *tutustua maastoon*, *tutkia hiekkaa*, *tutkia kentän pohjaa*, *tutustua hiekkaan*, *tehdä kuperkeikka*, *sukeltaa alas*, *niellä hiekkaa*, *maistella hiekkaa*, *jalkautua*, *singota*, *lingota*, *pyllähtää*, *irtautua* ja *tehdä kenttätutkimusta*; vaivaista, sairasta hevosta tarkoittavat *pihankoriste* ja *oloneuvos*, hevosen ja ponin nimitykset *raato*, *meetvursti*, *muuli*, *aasi*, *sika*, *sikapossu* ja *possu* ja monet hevosen inhimilistämiseen liittyvät sanat, kuten sukupuolinnimitykset *neiti*, *herra*, *mamma* ja *pappa* ja varsan nimitys *vauva*.

Metonymiassa on kyse tarkoitteiden välittömästä yhteydestä (Hakulinen, Ojanen 1976: 101). Tällöin kaksi ulkomaailman tarkoitetta esiintyy yhdessä niin kiinteästi, että toista tarkoittavaa sanaa aletaan käyttää viittaamaan myös tähän toiseen sanaan (Kuiri 2012, 46). Kun taas jonkin kokonaisuuden osan nimitys siirtyy tarkoittamaan kokonaisuutta,

puhutaan synekdokeesta (Kangasniemi 1997, 80). Tällaisia sanoja ratsastusslangissa ovat esimerkiksi hevosta tarkoittavat *kauraturpa* ja *kavioeläin*, satulaa tarkoittavat *Pres-tige* ja *Kieffer* ja ratsastussaappaita tarkoittavat *Königit*. Näissä satulan ja ratsastussaappaiden nimityksissä tuotemerkkiä on alettu käyttää kyseisen varusteen nimityksenä.

Paronymiassa on tarkoitteiden sijaan kyse kielen sanojen välisistä suhteista, ja muutoksen lähtökohtana on assosiaatio, joka pohjautuu sanojen samantapaiseen äänneasuun. Tällöin myös merkitykset voivat siirtyä sanasta toiseen. (Kuiri 2012: 47.) Paronymiaa ei aineistostani löydy.

2.1.2 Sananmuodostus

Johtaminen on suomen kielelle vanhastaan ominainen sanamuodostuskeino. Sen lajeja ovat affiksaatio, affiksin poisto, typistäminen, reduplikaatio ja erilaiset äänteelliset modifikaatiot. Näistä affiksaatio on yleisin uralilaisissa kielissä. Affiksit voidaan lisätä sanavartalossa kolmeen paikkaan: sanavartalon eteen (prefiksit), jälkeen (suffiksit), tai sisään (infiksit). Suomen kielessä näistä yleisimpiä ovat suffiksit. Prefiksejä käytetään vain hieman ja infiksejä ei lainkaan. (Häkkinen 1990: 101–107.)

Affiksin poisto on affiksaation vastakohta, ja sillä tarkoitetaan uuden lekseemin muodostamista siten, että kielessä ennestään olevan sanan jokin osa tulkitaan affiksiksi ja poistetaan. Tällöin jäljelle jää morfologisesti astetta yksinkertaisempi lekseemi, joka voi muistuttaa jakamatonta perussanaa. Tällainen sana on esimerkiksi *rieha*, joka on lyhentynyt sanoista *riehua* ja *riehaantua*. (Häkkinen 1990: 107.)

Kolmas johtamisen laji on typistäminen. Typistäminen eroaa affiksin poistosta niin, että lekseemi katkaistaan sopivalta kohdalta, mutta katkaisukohta ei ole oletettu morfeemin raja, kuten affiksin poistossa. Typistäminen on yleistä etenkin hoivakielessä ja nuorison puhekielessä, joskin myös yleiskielessä on jonkin verran typistämällä muodostettuja lekseemejä. (Häkkinen 1990: 107–108.)

Aineistossani esiintyviä typistämällä muodostettuja sanoja ovat esimerkiksi *hevo* 'hevonen' ja *kyprä* 'kypärä'. Lyhentämällä muodostettuja sanoja ovat muun muassa lämminveristä tarkoittavat *lv*, ja *älvee*, suomenhevosta tarkoittavat *sh* ja *äshoo* ja puoli-

veristä tarkoittavat *pv* ja *peevee*. Lyhenteitä käytetään jonkin verran hevosalan teksteissä ja erityisesti hevosten rekisteröintipapereissa. Lyhenteet ovat luultavasti tulleet slangiin näistä kirjakielisistä lyhenteistä.

Neljäs johtamisen tyyppi on reduplikaatio. Reduplikaatiolla tarkoitetaan sanan täydellistä tai osittaista kahdentamista. Suomen kielessä sitä käytetään lähinnä ekspressiivissanojen muodostuskeinona. Kahdentamisen lisäksi näissä sanoissa esiintyy usein myös muunlaista äänneasun muuntelua. Tällä tavoin muodostetut sanat muistuttavat paljon yhdyssanoja, mutta olennainen ero niihin on se, että reduplikaation avulla muodostettu osa ei ole aiemmin esiintynyt itsenäisenä lekseminä, ja muodostamisen jälkeenkin se esiintyy itsenäisenä vain joissain määräympäristöissä. (esimerkiksi *putipuhdas*). (Häkkinen 1990: 109.)

Viides johtamisen laji on äänteellinen modifikaatio, eli vartalon sisäinen äännevaihtelu. Suomen kielessä tämä äännevaihtelu ei muodosta minkäänlaista selkeää systeemiä, vaikka monen sanaparin tai sanaryhmän onkin mahdollista osoittaa tai ainakin epäillä muodostuneen vartaloa varioimalla. Tällainen muuntelu voi myös olla eräänlaista kiertelyä. Eufemismeja eli kiertoilmaisuja saatetaan käyttää erityisesti silloin, kun puhutaan erityisen mahtavista, vaikutusvaltaisista tai muuten pelottavista olioista tai ilmiöistä, joiden nimeä ei voida tai haluta lausua sellaisenaan. Variaatioiden mahdollisuutta lisää sanaan liittyvä affektiivisuus eli tunnepitoisuus. Affektiivista variointia on paljon myös lastenkielessä. (Häkkinen 1990: 110–112.)

Äänteellisestä modifikaatiosta ovat erimerkkinä esimerkiksi seuraavat aineistossa esiintyvät sanat: termit *könkkää* ja *konkkaa*, jotka tarkoittavat hevosen ontumista. Tässä takavokaalit on muutettu etuvokaaleiksi. Sanoissa *heebo* ~ *heepo*, *hebo* ~ *hepo*, *hobunen* ~ *hopunen* 'hevonen' ja *jäbä* ~ *jäpä* 'ruuna tai ori' sanan alkuosa on sama, mutta loppuosaa on muunneltu äänteellisesti.

Alkuaan affektiivisesta varioinnista voi olla kyse monissa sellaisissa tapauksissa, joissa suurin piirtein samaa tarkoittava sana esiintyy sekä taka- että etuvokaalisena. Suomen nykyisessä yleiskielessä tapahtuva äänteellinen variointi pohjautuu yleensä murteiden välisiin eroihin. Sama sana on eri murteissa kehittynyt hieman erilaiseksi, ja kirjakieleen saatetaan näistä kelpuuttaa useampikin kuin yksi muoto. Tällöin eri variantteilla saattaa olla hieman erilainen merkitys. (Häkkinen 1990: 112–114.)

Erityisesti arkisessa puhekielessä ja slangissa äänteellinen modifiointi on erityisen suosittu sanamuodostuskeino. Näissä uusien ja tuoreiden ilmausten tarve on jatkuva. Arkiselle puhekielelle ja slangille ominaiseen sanojen modifiointiin liittyy yleensä sufiksaatiota. Tällöin alkuperäisestä sanasta hyödynnetään usein vain muutama ensimmäinen äänne, ja loppu korvataan merkitykseltään epämääräisellä johtimen tapaisella aineksella. Jotkin johtimet ovat tässä funktiossa erityisen suosittuja. (Häkkinen 1990: 116.) Esittelen seuraavassa näitä slangijohtimia tarkemmin aineistoni pohjalta.

Ratsastusslangiin, kuten slangiin muutenkin, saadaan paljon uusia sanoja johtamalla. Yleisimpiä johtimia, joita slangisanoja muodostettaessa käytetään, kutsutaan slangijohtimiksi. Slangijohtimien suhde kantasanaan on erilainen kuin johtimilla yleensä. Ne eivät nimittäin aiheuta kantasanaan referentiaalista muutosta, vaan kyse on lähinnä rekisterin muutoksesta. Slangijohtimet myös yleensä lyhentävät sanaa, toisin kuin muut johtimet. (ISK 2004: 227.)

Yleisimpiä slangijohtimia ovat Ison suomen kieliopin mukaan *-Ari*, *-is*, (*:-ikse-*), *-kkU* ja *-(k)kA*. Näistä kaikkein yleisimpiä ovat *Ari-* ja *is-*johtimet (ISK 2004:227). *-Ari-*onkin aineistoni ylivoimaisesti yleisin johdin. Se on sekä slangijohdin että verbikantainen tekijännimijohdin, ja sen avulla muodostetut substantiivit ovat kolmitavuisia (ISK 2004:227). Tämä näkyy myös aineistosta. *-Ari-*johtimen avulla muodostettuja sanoja ovat aineistossani esimerkiksi hevosrotuja tarkoittavat *suokkari* 'suomenhevonen', *puokkari* 'puoliverinen' ja *lämppäri*, 'lämminverinen'. Muita *-Ari* johtimella muodostettuja sanoja ovat esimerkiksi *ridari* 'ratsastaja', *valkkari*, *treenari* ja *reenari* 'valmentaja', *tuntsari*, *tuntari*, *tunttari*, *oppari* ja *opari* 'opetushevonen', *ratsarit* 'ratsastushousut', *innari* 'in and out -este', *jänkkärit* 'jännesuojat', *hivarit* 'hivutussuojat', *grammarit* 'graman-apuohja', *kulkkarit* 'kuljetussuojat', *kulkkari* 'hevosenkuljetusvaunu', *kannarit* 'kannukset', *pesari*, *vesari* ja *veskari* 'hevosen pesupaikka' ja *martsari* 'martingaali'.

Toiseksi yleisin johdin aineistossani on *-is*. Sen avulla muodostetaan nominatiivi-muodoltaan kaksitavuisia slangisubstantiiveja (ISK 2004:229). Johdin on lainautunut suomen kieleen ruotsista (ISK 2004:229). Se on hyvin vanha johdin, sillä se on ollut hyvin produktiivinen slangijohdin jo 1800-luvun loppupuolelta asti (Paunonen 2000:26). Tämän johtimen avulla muodostettuja sanoja ovat aineistossani esimerkiksi *turvis* 'turvaliivi', *turpis* 'hevosen suitsissa oleva turpahihna', *lämppis* 'lämminverinen', *puokkis* 'puoliverinen', *shettis* 'shetlanninponi', *vesis* ja *pesis* 'hevosen pesupaikka',

kulkkis 'hevosenkuljetusvaunu', *marhis* 'martingaali', *ridis* 'ratsastustunti', *prokkis* 'nuori, ratsukoulutuksen alussa oleva hevonen', *valkkis* 'valmentaja' ja *kenttis* 'kenttähevonen'.

Muita aineistossani esiintyviä slangijohtimia ovat *-tsU*, ja *-skU*. *-tsU*-johtimen avulla muodostettuja sanoja ovat aineistossani *pontsu* 'poni', *poitsu* 'ruuna tai ori', *tytsy* 'tamma', *martsu* 'martingaali', *kantsut* 'kannukset' ja *pintsut*, 'pintelit'. *-skU*-johtimen avulla muodostettuja sanoja ovat *ponsku* 'poni', *hepsku* 'hevonen', *raipsku* 'raippa', *kanskut* 'kannukset', *romsku* 'romaani', *gramskut* 'gramaanit', *tamsku* 'tamma' ja *pintskut* 'pintelit'.

Myös *-kki*-johdinta esiintyy aineistossani jonkin verran. Sen avulla muodostettuja sanoja ovat esimerkiksi *puokki* 'puoliverinen' ja *suokki* 'suomenhevonen'. Myös Pöyri (2006:19–23) on löytänyt aineistostaan nämä samat johtimet ja todennut *-Ari*- ja *-is*-johtimet yleisimmiksi. Vaikka ratsastusslangiin on siis tullut lisää termejä Pöyriin tutkimuksen jälkeen, ja aineistossani on paljon eri termejä kuin Pöyriin aineistossa, samat johtimet ovat säilyttäneet valta-asemansa ratsastusslangin muodostuksessa.

Taulukko 1. Ratsastussanastossa esiintyvät johtimet

Johdin	Esiintymien lukumäärä	Esimerkkisanoja
<i>-Ari</i>	33 termiä, 4607 mainintaa	<i>ridari</i> , <i>suokkari</i> , <i>puokkari</i> , <i>lämppäri</i> , <i>treenari</i> , <i>martsari</i> , <i>stoppari</i> , <i>kulkkarit</i> , <i>ratsarit</i>

<i>-is</i>	13 termiä, 1558 mainintaa	<i>suokkis,</i> <i>puokkis,</i> <i>kulkkis,</i> <i>shettis,</i> <i>vesis,</i> <i>pesis</i>
<i>-tsU</i>	8 termiä, 1218 mainintaa	<i>poitsu,</i> <i>martsu,</i> <i>kantsut,</i> <i>pontsu</i>
<i>-skU</i>	11 termiä, 612 mainintaa	<i>ponsku,</i> <i>hepsku,</i> <i>raipsku,</i> <i>pintskut</i>
<i>-kki</i>	5 termiä, 1720 mainintaa	<i>puokki,</i> <i>suokki</i>

Yhdyssanat ovat myös yksi sananmuodostuskeino, ja se onkin nykysuomen produktiivisin sananmuodostuspa. Yhdyssanoja voidaan muodostaa melko vapaasti, sillä oikeastaan ainoa sanojen yhdistämistä rajoittava tekijä on semantiikka. Kaikki sellaiset ai-nekset, joiden avulla voidaan ilmaista ymmärrettäviä kokonaisuuksia, voidaan yhdistää. (Häkkinen 1990: 144.)

Yhdyssanojen rakenneosina voidaan käyttää yksinkertaisia perussanoja, johdoksia, aiemmin muodostettuja yhdyssanoja ja sanaliittoja. Yhdyssanaan voidaan liittää eri sa-naluokkia edustavia elementtejä, kuten esimerkiksi kaksi substantiivia, adjektiivi ja sub-stantiivi tai substantiivi ja verbi. Useimmat yhdyssanat kuitenkin koostuvat nomineista ja ovat sanaluokaltaan nomineja. (Häkkinen 1990: 144–145.)

Yhdyssanan rakenneosat voivat olla joko keskenään rinnasteisia, tai sitten niiden välillä vallitsee alistussuhde, jolloin alkuosa on jälkiosan määrite. Ensimmäisen tyypin yhdyssanoja kutsutaan kopulatiiveiksi. Niitä on suomen kielessä hyvin vähän. Suurin osa yhdyssanoista on determinatiivisia, eli niissä viimeinen osa on perusosa, jota edeltää yksi tai useampi määriteosa (esimerkiksi *sadeloimi*, *toppatakki*). Determinatiivisissa yhdyssanoissa alkuosa on tavallisimmin nominatiivissa. Nominatiivimuotoinen alkuosa voi ilmaista esimerkiksi kokonaisuutta, osaa, laatua, keinoa, tarkoitusta tai toimintaa. Genetiivialkuinen alkuosa taas ilmaisee usein omistus- tai hallintasuhdetta, osan tai kokonaisuuden suhdetta, tekijää tai tekemisen kohdetta. (Häkkinen 1990: 150–152.)

Kun lekseemi on yhdyssanan osana, sen merkitys voi poiketa paljonkin siitä, mikä sen merkitys on irrallisena esiintymänä, (esimerkiksi *karvaaooppeli*, *miniformula*). Yhdyssanan merkitystä ei voi yleensä automaattisesti päätellä rakenneosien merkityksen perusteella. (Häkkinen 1990: 153.)

Hevosalan sanastossa esiintyy paljon yhdyssanoja. Niitä ovat muun muassa seuraavat aineistossa esiintyvät sanat: *ratsastuskypärä*, *ridauskypärä*, *ratsastussaappaat*, *ratsastushousut*, *heppailuhousut*, *ratsastuskengät*, *tallikengät*, *alkeisratsastaja*, *karvaaooppeli*, *kauraturpa*, *tappijalka*, *miniferrari*, *päävehkeet*, *riimunnaru*, *satulahuopa*, *satulanalunen*, *sadeloimi*, *toppaloimi*, *toppatakki*, *kuljetussuojat*, *suomenhevonen*, *ratsastuskoulu*, *ridausskole*, *ratsastuksenopettaja*, *ratsiope*, *opetushevonen*, *tuntihevonen*, *tuntijuna*, *kouluratsastus*, *esteratsastus*, *kenttäratsastus*, *maastoratsastus*, *läpiratsastus*, *ratsastuskilpailut*, *ridaskabat*, *vesieste*, *pesuboksi*, *vesikarsina* ja *hevoskuljetusvaunu*. Aineistosta löytyy yhteensä 319 erilaista yhdyssanaa. Näistä ylivoimaisesti suurin osa on alkuosaltaan nominatiivimuotoisia. Genetiivialkuisia ja rinnasteisia yhdyssanoja on molempia vain muutama.

Seuraavassa taulukossa on esitelty aineistossa esiintyviä yhdyssanatyyppejä ja esimerkkisanoja ja kerrottu, kuinka monta kyseisentyypistä sanaa aineistosta löytyy.

Taulukko 2. Ratsastussanastossa esiintyviä yhdyssanoja.

	esimerkkisanoja	sanojen lukumäärä
nominatiivialkuisia yhdyssanoja	<i>sadeloimi, talliloimi, ratsastuskypärä, ridauskypärä, ratsikengät, ridauspotta, ridabyysat, ratsihousut, tuntijuna, rida- maikka, jännesuojat, satulanalunen, ridaskabat, ratsikoulu, ridaskole, kar- vamopo, päävehkeet</i>	284
genetiivialkuisia yhdyssanoja	<i>ratsastuksenopettaja, satulanalunen, suomenhevonen, suomenpolle, käden- jatke</i>	24
rinnasteisia yhdys- sanoja	<i>tammamamma, oripoika, pappahavonen</i>	7
muunalkuisia yhdyssanoja	<i>läpiratsastaa, nelijalkainen</i>	4

Hevosalan sanastosta löytyy myös jonkin verran sellaisia niin vakiintuneita ja yleisiä ilmauksia, että ne voidaan katsoa sanaliitoiksi. Sanaliitolla tarkoitetaan kahden tai useamman sanan muodostamaa syntaktista kokonaisuutta (Häkkinen 1990: 147). Sanaliitoiksi voidaan mielestäni katsoa esimerkiksi seuraavat: hevosen pukittamista tarkoittava ilmaus *heittää perää*; hevosen takajaloilleen nousemista tarkoittavat *nousta pystyyn* ja *hyppiä pystyyn*; hevosen selästä putoamista tarkoittavat *niellä/maistella hiekkaa, tustua kentän pohjaan* ja *heittää ilmaveivi* sekä hevosen peräänantoon ratsastamista merkitsevät *ratsastaa peräänantoon/muotoon/läpi/avuille/kuolaimelle* ja *ratsastaa takajalat alle*. Hevosen pukittamisella tarkoitetaan sitä, että hevonen laskee päänsä alas, usein köyristää selkensä ja heittää takajalkansa ilmaan. Pukittaminen voi johtua monesta syystä, kuten ilosta, kivusta tai siitä, että hevonen avaa lihaksiaan. Peräänantoon ratsastaminen puolestaan merkitsee sitä, että hevonen ratsastetaan tilaan, jossa se on rento, kuuliainen ja vastaanottavainen ratsastajan avuille sekä kantaa itsensä tasapainossa. Täl-

löin hevonen myötää niskastaan ja kantaa itseään, sen selkälihakset työskentelevät ja takaosa on rungon alla.

2.1.3 Sanan lainaaminen

Hevosalan slangissa on paljon lainasanoja. Niitä saadaan lainaamalla sanoja vieraasta kielestä, murteista, yleiskielestä tai toisista slangeista. Lainasanat jaetaan yleislainoihin, erikoislainoihin, käännöslainoihin ja sitaattilainoihin. Erityisen paljon lainoja on saatu Helsingin slangista ja vieraista kielistä.

Yleislainat, yleiskielen lainat ja lainat Helsingin slangista

Yleislainat ovat kielen vanhimpia lainoja, ja yleensä ne ovat niin sopeutuneita kieleen niin äännerakenteeltaan kuin taivutukseltaankin, että niitä on hyvin vaikea erottaa koto-peräisestä sanastosta. Tällainen sana on aineistossani esimerkiksi satulasta käytettävä nimitys *tuoli*.

Ratsastusslangiin on saatu paljon sanoja yleiskielestä. Tällaisia ovat esimerkiksi monet hevosten sukupuoleen viittaavat sanat, kuten *tyttö*, *poika*, *mies*, *herra*, *rouva*, *neiti*, *mummo* ja *mamma*. Muita yleiskielisiä sanoja ovat muun muassa satulasta käytettävät ilmaukset *penkki*, *tuoli* ja *jakkara*, loimesta käytettävät sanat *takki*, *peitto*, *mekko*, *viltti*, *nuttu* ja *kolttu*, ja varsasta käytettävä *vauva*.

Helsingin slangista on saatu ratsastusslangiin paljon sanoja. Tämä johtune siitä, että ratsastus oli Suomessa alkujaan yläluokan harrastus, ja ylimpiin yhteiskuntaluokkiin kuuluvat puhuivat äidinkielenään ruotsia. Myöhemmin suomenkieliset harrastajat ovat omaksuneet näitä sanoja joka sellaisinaan tai hieman muunneltuina. Näistä sanoista melko moni on jo levittäytynyt yleissuomalaiseksi sanaksi. Helsingin slangista saatu sana on esimerkiksi kilpailuja tarkoittava sana '*skabat*', joka on lainattu ratsastusslangiin tarkoittamaan ratsastuskilpailuja (Paunonen 2000:997). Myös hevosesta ajoittain käytettävä nimitys *heebo* on laina Helsingin slangista, jossa sillä tosin on merkitys *poika*, *mies*, *tyyppi* (Paunonen 2000:273). Muita Helsingin slangista saatuja sanoja ovat muun muassa ratsastajaa tarkoittavat *ridaaja* ja *ridari*; ratsastamista merkitsevä *ridata*; ratsastuskypärää tarkoittavat *ridakypärä*, *ridauskypärä* ja *ridakypärä*; ratsastushousuja

tarkoittavat *ridahousut*, *ridaushousut*, *ridabyysat*, *ridapögät*, *ridauspögät*, *ridapöxyt* ja *ridauspöxyt*; ratsastussaappaita ja -kenkiä merkitsevät *ridasaappaat*, *ratsisaappaat*, *ridakengät* ja *ridauskengät*; ratsastustuntia tarkoittavat *ridatunti* ja *ridaustunti* sekä ratsastuskoulua tarkoittavat *ridakoulu*, *ridauskoulu*, ja *ridaskole*. Nämä rida-verbin johdokset juontavat juurensa ruotsin ratsastamista tarkoittavasta verbistä *rida*. Käsittelenkin näitä johdoksia hieman myös seuraavassa luvussa, jossa tarkastelen vieraista kielistä saatuja lainoja.

Lainat vieraista kielistä

Suomalaisessa ratsastussanastossa on jonkin verran lainasanoja vieraista kielistä, erityisesti ruotsista. Ruotsin lisäksi sanoja on lainautunut muun muassa englannista ja saksasta ja muutamia myös virosta. Ratsastusslangissa on erityisesti sitaattilainoja. Sitaattilainat lainataan kieleen suoraan sellaisenaan. Ratsastusslangille on tyypillistä, että sanat lausutaan niin kuin ne kirjoitetaan. Monelle hevosalaa tuntemattomalle saattaa aiheuttaa hämmennystä se, kun vuosittain suorassa televisiolähetyksessä Helsinki International Horse Show'n juontaja lausuu sanan *horse* niin kuin se kirjoitetaan. Tämä on kuitenkin ratsastusslangille täysin tyypillistä. Muita vastaavia sitaattilainoja ovat esimerkiksi englannin kielestä tulleet lainat *pony* 'poni', *dressage* 'kouluratsastus', *jumping* 'esteratsastus' *steward* eli kilpailujen ylin järjestyksenvalvoja ja *prestige*, joka on varustemerkki. Ruotsin kielestä lainattu sitaattilaina on esimerkiksi *ponny* 'poni', ja virosta on lainattu hevosta tarkoittava *hobune*. Monista hevosen ja ratsastajan varusteista käytetään sellaista nimeä, joka juontaa kyseisen varusteen merkistä. Esimerkiksi satulaa saatetaan sanoa *prestigeiksi*, *appaloosaksi* tai *kiefferiksi*, ratsastuskypärää *charles oweniksi* tai *cascoksi*, ratsastussaappaita vaikkapa *königseiksi* tai *aigleiksi* ja ratsastushanskoja *roecleiksi*. Moni näistä sanoista lausutaan niin kuin ne kirjoitetaan.

Ratsastusslangissa on myös paljon käännöslainoja, joista moni on tullut Helsingin slangin kautta ratsastusslangiin. Näistä suurin osa on tullut ruotsin kielestä. Tällaisia sanoja ovat muun muassa Helsingin slangin yhteydessä mainitut *rida*-verbistä johdetut sanat, kuten *rida* 'ratsastaa' ja *ridabyxor* 'ratsastushousut'.

Ratsastusslangista löytyy myös sellaisia sitaattilainoja, jotka on lainattu sellaisenaan lainanantajakielestä, mutta mukautettu sopimaan paremmin suomen kielen äännejärjestelmään. Tällainen laina on esimerkiksi ruotsista lainattu *rida* > *ridata*.

Myös erikoislainoja löytyy jonkin verran. Tällaisia ovat aineistossani esimerkiksi *sporrar* 'kannukset' (ruots. *sporrar*) ja *boxi* 'karsina' (engl. *box*).

2.2 Yhteenvedoa ratsastussanaston sananmuodostuskeinoista

Suomalainen ratsastussanasto koostuu yleiskielen sanoista, erikoiskielen sanoista ja slangista. Erikoisalan kieli on tietyn alan kieli, jonka avulla kyseisen alan käsitteistä puhutaan, ja jonka avulla näitä käsitteitä kuvataan. Slangilla puolestaan tarkoitetaan kieltä, jota jokin ryhmä käyttää sisäisessä viestinnässään (Karttunen 1989). Slangille on ominaista nopeasti uudistuva sanasto, ja sen tarkoituksena on lisätä ryhmän yhteenkuuluvuuden tunnetta (Karttunen 1989). Työssäni en erottele sanoja näihin ryhmiin, sillä useissa tapauksissa rajanveto varsinkin erikoiskielen sanojen ja slangisanojen välillä on vaikeaa.

Suomalaiseen ratsastussanastoon on muodostettu ja jatkuvasti muodostetaan sanoja monenlaisin keinoin. Yhdyssanoja on muodostettu paljon, näistä suurin osa on nominatiivialkuisia. Myös metaforia ja metonymioita on käytetty melko runsaasti, kuten myös sanaliittoja. Samoin johtamalla on muodostettu kosolti sanoja. Yleisimmät johtimet ovat *-Ari* ja *-is*. Sanoja saadaan ratsastussanastoon myös lainaamalla. Lainoista suurin osa on tullut ruotsin kielestä, moni Helsingin slangin kautta. Suurin osa näistä Helsingin slangin kautta tulleista sanoista on sellaisia, että ne ovat edelleenkin yleisimmässä käytössä juuri pääkaupunkiseudulla, joskin niitä esiintyy jonkin verran myös muualla päin Suomea.

Ratsastussanastoon tulee uusia sanoja sitä mukaa, kun hevosille ja ratsastajille kehitetään uudenlaisia varusteita. Näistä varusteista suurin osa kehitetään Keski-Euroopassa, ja näiden varusteiden nimitykset lainataan usein näiden maiden kielistä sellaisinaan tai niin, että ne on mukautettu paremmin suomen kielen äännejärjestelmään sopiviksi.

3. Sanojen sosiaalinen ja alueellinen jakauma

3.1 Vastausten määrät eri ryhmissä

Sain tutkimukseeni yhteensä 542 vastausta. Vastaajista 451 on naisia ja 91 miehiä. Seuraavassa taulukossa on esitelty vastaajien jakautuminen sukupuolen mukaan ja vastausten kokonaismäärä.

Taulukko 3. Vastausten jakautuminen sukupuolittain.

naiset	miehet	yhteensä
451	91	542

Olen jakanut vastaajat kolmeen ikäryhmään: 10–20 -vuotiaisiin, 21–50 -vuotiaisiin ja 51–75 -vuotiaisiin. Vastaajista ensimmäiseen ryhmään, eli 10–20 –vuotiaisiin, kuuluu 258 vastaajaa, toiseen ikäryhmään, eli 21–50 –vuotiaisiin, 185 vastaajaa ja kolmanteen ryhmään, eli 51–75 –vuotiaisiin, 99 vastaajaa. Seuraavassa taulukossa on esitelty vastaajien jakautuminen näihin ikäryhmiin.

Taulukko 4. Vastausten jakautuminen ikäryhmittäin.

10–20 -vuotiaat	21–50 -vuotiaat	51–75 -vuotiaat	yhteensä
258	185	99	542

Myös ratsastuskokemuksen mukaan olen jakanut vastaajat kolmeen ryhmään: aloittelijoihin, kokenempiin harrastajiin ja ammattilaisiin. Aloittelijoita ovat harrastajat, jotka ovat ratsastaneet enintään muutaman vuoden ajan. Kokeneemmat harrastajat ovat

ratsastaneet jo useamman vuoden, ja osalla on oma hevonen. Ammattilaiset ovat henkilöitä, joilla on jokin hevosalan tutkinto tai he ovat kilparatsastajia. Seuraavassa taulukossa on esitelty vastaajien jakautuminen näihin käyttäjäryhmiin.

Taulukko 5. Vastausten jakautuminen ratsastuskokemuksen mukaan.

aloittelijat	kokeneemmat harrastajat	ammattilaiset	yhteensä
188	297	57	542

Asuinpaikan mukaan vastaajat on jaettu neljään ryhmään. Jako on tehty vanhojen murrerajojen mukaan, eli alueet ovat seuraavat: 1.) savolaismurteiden alue, jota edustavat Itä-Suomi, Kaakkois-Suomi ja Keski-Suomi, 2.) hämäläismurteiden alue, johon kuuluvat Etelä-Suomi ja Häme, 3.) lounaismurteiden alue eli Lounais-Suomi ja 4.) pohjalaismurteiden alue, johon lukeutuvat Pohjanmaa ja Pohjois-Suomi. Tässä Itä-Suomi, Kaakkois-Suomi, Keski-Suomi, Etelä-Suomi, Häme, Lounais-Suomi, Pohjanmaa ja Pohjois-Suomi edustavat Suomen Ratsastajainliiton mukaista aluejakoa, kuten tutkimusaineiston esittelyn yhteydessä olen jo maininnut. Seuraavassa taulukossa on esitelty vastausten jakautuminen näiden alueiden kesken.

Taulukko 6. Vastausten jakautuminen alueittain.

savolaismurteiden alue	hämäläismurteiden alue	lounaismurteiden alue	pohjalaismurteiden alue	yhteensä
174	172	113	83	542

Seuraavassa taulukossa on esitelty yhteenveto vastausten jakautumisesta eri ryhmien kesken. Taulukosta näkyy, kuinka suuri osa kunkin alueen edustajista on naisia ja

miehiä, kuinka paljon eri ikäryhmiin kuuluvia vastaajia kyseiseltä alueelta löytyy ja kuinka paljon eri käyttäjäryhmien edustajiin kuuluvia vastaajia alueella on.

Taulukko 7. Vastaajien jakautuminen alueittain ikä- ja kokemusryhmiin.

	naisia	miehiä	10–20 -vuotiaita	21–50 -vuotiaita	51–75 -vuotiaita	aloittelijoita	kokeneempia harrastajia	ammattilaisia
savolais-murteiden alue	142	32	87	57	30	66	92	16
hämäläis-murteiden alue	148	24	85	54	33	64	88	20
lounais-murteiden alue	92	21	56	42	15	29	72	12
pohjalais-murteiden alue	69	14	30	32	21	29	45	9
yhhteensä	451	91	258	185	99	188	297	57

3.2 Sanojen erot ja yhtäläisyydet sukupuolen, iän ja kokemuksen mukaan

Eroavaisuudet naisten ja miesten välillä

Naiset ja miehet käyttävät melko pitkälti samanlaista ratsastussanastoa. Suurin ero naisten ja miesten käyttämän sanaston kohdalla on siinä, että naiset käyttävät huomattavasti miehiä enemmän erilaisia hellittelynimiä hevoseen ja poniin ja niiden sukupuoleen viittaavista ilmauksista. Miehet käyttävät kaikkiaankin paljon neutraalimpaa sanastoa kuin naiset. Vastausten joukossa ei ollut yhtään sellaista sanaa, jota käyttäisivät pelkästään miehet, vaan sanat olivat joko pelkästään naisten tai sitten molempien sukupuolten edustajien käytössä.

Sanoja ja ilmauksia, joita miehet eivät aineiston mukaan käytä, ovat seuraavat ratsastajaan ja ratsastajan varusteisiin liittyvät sanat: *ridari, heppailija, heppatyttö, hölkötelijä, hummailija, ratsipökät, ratsipöksyt, heppailuhousut, ridapökät, ridapöksyt, raippaan* viittaavat *tikku, raipukka, raippuli, vauhtisauva, taikasauva, natsikeppi, raipsu, raipsku, raipskuliini, tahtipuikko ja huomautin*; kannuksia tarkoittavat *kanskit, kanskut, kantsut, kantskit, kantskut, kannustimet ja kannarit*; turvaliiviä tarkoittavat *turmaliivi, luotiliivi, pommisuoja ja makkarankuori* sekä aikuisratsastajaa merkitsevät *puskatäti ja kukkahattutäti*.

Hevosen ja ponin nimityksistä miehet käyttävät erilaisia hellitteleviä nimiä huomattavasti naisia vähemmän. Miesten aineistossa mainittiin tällaisista hellittelynimistä *heppa, humma, hepo, heponen, polle ja pony* muttei muita. Nämä löytyivät myös useimpien naisten vastauksista. Pelkästään naisten käyttämiä hevosen ja ponin nimityksiä ovat aineiston mukaan *ponski, ponsku, ponny, ponde, poniini, ponni, pouni, phouni, ponskuli, pontsu, pikkuheppa, ponimus, ponitus pallero, palleroinen, pollero, polleroinen, ponski-liini, hopunen, hobunen, hobune, poniliini, hepsu, hepsukka, pouni, heponen, ponimus, ponitus, kauraturpa, ponni, ponny, karvakorva, hepoliini, heppanen, hevo, hepsuli, karvapallo, hepsku, pallero, polske, polsku, polski, ratsunen, hevoinen, ja possukka*. Muut aineistossa mainitut hevosen ja ponin nimitykset esiintyvät molempien sukupuolten edustajilla.

Myös tamman, orin, ruunan ja varsan nimitysten kohdalla on samoin kuin hevosen ja ponin nimitysten, eli naiset käyttävät erilaisia hellittelynimiä huomattavasti miehiä

enemmän. Pelkästään naisten käyttämiä nimityksiä hevosten sukupuolista ja varsasta ovat seuraavat: *tammuska, tammukka, tammuliini, tammuli, tammeliini, tammamamma, rouvashenkilö, tytsy, tytsä, tytskä, mammeli, tammeli, maamo, likkanen, herrahevonen, orimus, orhimus, juntti, prinssi, pikkuprinssi, poitsu, rupukka, ruunanrupukka, rupsukka, ruunanrupsukka, rutku, ruunnarutku, ruunanretku, ruunimus, ruuni, ruunski, ruppana, ruunanruppana, pojunen, heppavauva, varsu, varsuli, varsuliini, muksu, vaavi, vaaveli, hevosvaavi ja hepan poikanen*. Miehetkin käyttävät joitakin hevosen sukupuoleen liittyviä hellittelynimiä, kuten *neiti, emäntä* ja *typy*. Näitä käyttävät myös naiset. Muut aineistossa mainitut nimitykset ovat sekä miesten että naisten käytössä.

Hevosen varusteisiin liittyvästä sanastosta pelkästään naisten käyttämiä sanoja ovat loimen nimitykset *nuttu, puku, mekko, yöpuku, sadeasu, viitta, hame, kolttu, haalari ja paita*; pintelien nimitykset *pintsut, pinskut, pintsut, pindet* ja *kääröt*; suitsien nimitys *suitukat* ja riimua tarkoittava *riimuli*. Muut sanat ovat sekä naisten että miesten käytössä.

Ratsastukseen liittyvistä sanoista pelkästään naisten käyttämiä ovat *humputella, heppailla, jolkotella, matkustaa, heppastella, hepostella* ja *humputtaa*. Muut sanat esiintyvät sekä naisilla että miehillä.

Vertailussa tulee ottaa huomioon se, että miesvastaajia oli huomattavasti vähemmän kuin naisia, joten miespuolisista harrastajista jotkut voivat toki käyttää näitä edellä mainittuja sanoja, vaikkei se aineistosta käykään ilmi. Seuraavassa taulukossa on esitetty, kuinka paljon erilaisia sanoja ja ilmauksia aineistosta löytyy, kuinka moni näistä sanoista ja ilmauksista on vain naisten ja kuinka moni pelkästään miesten käytössä.

Taulukko 8. Eri sukupuolten edustajien käyttämät sanat ja ilmaukset.

Mainitut sanat ja ilmaukset yhteensä	Vain naisten käyttämät sanat ja ilmaukset	Vain miesten käyttämät sanat ja ilmaukset	Sekä naisilla että miehillä esiintyvät sanat ja ilmaukset
1072 kpl	147 kpl	0 kpl	925 kpl

Ratsastussanaston käyttö ikäryhmittäin

Olen jaotellut vertailussani kyselyyn vastanneet kolmeen ikäryhmään, 10–20, 21–50 ja 51–75 -vuotiaisiin. Olen vertaillut, onko ratsastussanaston käytössä eroavaisuuksia eri ikäryhmien välillä ja kenties myös näiden sisällä.

Nuorin ikäluokka, 10–20 -vuotiaat

Kaikilla alueilla nuorimman ikäluokan sanastonkäytölle on aineiston perusteella ominaista runsas itse muokattujen slangisanojen käyttö. Jotkin termit esiintyvät vain muutamalla käyttäjällä, kuten esimerkiksi suitsista muokattu *suitukat*, osa taas on levinnyt yleiseen käyttöön, ja ne esiintyvät kaikilla alueilla. Tällaisia yleiseen käyttöön levinneitä sanoja ovat esimerkiksi, *ponski* 'poni', *kanskit* 'kannukset' ja *kyprä* 'kypärä'.

Nuoret käyttävät monesta termistä itse kehiteltyä slangivarianttia. Myös yleiskielisiä ja erikoisalan sanastoon kuuluvia sanoja käytetään, mutta niiden rinnalla käytetään paljon slangivariantteja. 10–16 -vuotiaat käyttävät pääasiassa slangivariantteja puheessaan, 17–20 -vuotiaat taas käyttävät nuorempia enemmän yleiskielisiä tai erikoisalan sanoja, mutta heilläkin slangivariantteja on käytössä melko paljon.

Tämän ikäryhmän puheessa yleiskielen sana valmentaja on useimmiten *valkku* tai *valkkis* ja hevonen on *hepsu*, *hepo*, *hevo*, *hebo* tai *heebo*. Turvaliivi on *turvis*, hevosen jalkoihin laitettavat suojat ovat *hivarit* tai *jänkkärit* ja hevosen karsina on *koppi* tai *boxi*. Käytössä on huomattavan paljon tällaista osin itse muokattua slangisanastoa, jota vanhemmat ikäluokat eivät juuri käytä. Poni on *ponski*, *ponsku* tai *ponny*, ratsastuskypärä on *kyprä* tai *kypry*, pintelit, eli hevosen jalkoihin käärittävät jalvoja tukevat suojat, ovat *pintskut* tai *pinskut* ja martingaali, eli apuohja, joka estää hevosta nostamasta päätään liian ylös ratsastuksen aikana, on *martsa* tai *martsu*.

Ratsastaa-verbin ja ratsastus-substantiivin sijaan käytetään erilaisia rida-verbistä muodostettuja sanoja, kuten *ridata* 'ratsastaa', *ridahousut* 'ratsastushousut' ja *ridasaappaat* 'ratsastussaappaat'. Myös ratsastaa-verbistä muokattua *ratsi*-sanaa käytetään paljon. *Ratsi*-sanasta johdettuja termejä ovat esimerkiksi *ratsihousut*, *ratsikoulu* ja *ratsisaappaat* sekä verbi *ratsia* eli ratsastaa.

Sellaisia sanoja ja ilmauksia, jotka aineiston perusteella esiintyvät pelkästään tällä ikäryhmällä, ovat seuraavat: *kyprä, kypry, kypsy* 'kypärä', *kanskit, kanskut, kantsut, kantskit, kantskut, kannarit* 'kannukset', *raipsu, raipukka, raipsku, raipskuliini* 'raippa', *ratsastuspopot, ridapopot, ratsipopot* 'ratsastuskengät', *ak-lainen, puolituntilainen* 'aloitteleva ratsastaja', hevosen ja ponin nimitykset *phouni, pouni, pontsu, phoniini, ponimus, ponitus, ponskiliini, poniliini, heebo, heepo, polsku polske, polski, polleroinen, hebonen, ja horse*; *suitukat* 'suitset', *rimpsu, riimuli* 'riimu', *pintsut, pinskut, pintsut* 'pintelit', *lämppis* 'lämmilverinen', *puokkis* 'puoliverinen', *suokkis* 'suomenhevonen', *tunttari, tuntsa, tuntari, oppari, opari* 'opetushevonen', *ridis* 'ratsastustunti', *kenttis* 'kenttähevonen', *valkkari, valkkis, valppa* 'valmentaja' ja *veskari, vesis, vesari* 'hevosen pesupaikka'.

Näistä sanoista alle viidelläkymmenellä käyttäjällä esiintyviä, eli melko vähän käytettyjä sanoja ovat seuraavat: *kypsy* 'kypärä', *kanskut, kannarit* 'kannukset', *raipsu, raipukka, raipskuliini* 'raippa', *ridapopot, ratsipopot* 'ratsastuskengät', *suitukat* 'suitset', *pintsut, pinskut, pintsut* 'pintelit', *lämppis* 'lämmilverinen', *puokkis* 'puoliverinen', *suokkis* 'suomenhevonen', *tunttari, tuntsa, tuntari, oppari, opari* 'opetushevonen', *ridis* 'ratsastustunti', *valppa* 'valmentaja' ja *vesis, veskari, vesari* 'hevosen pesupaikka'. Muut sanat ovat yleisemmässä käytössä. Pelkästään tämän ikäryhmän käyttämiä sanoja on siis 53 kappaletta. Näistä alle viidelläkymmenellä käyttäjällä esiintyviä sanoja on 26 kappaletta.

Sellaisia aineistossa esiin tulleita sanoja, joita tämän ryhmät käyttäjät eivät käytä ollenkaan, ovat karsinaa tarkoittava *pilttuu*, raippaa tarkoittava *ratsupiiska*, riimunnarua tarkoittavat *marhaminta* ja *marhis* sekä satulahuopaa tarkoittavat *voilokki* ja *voila*. Pilttuu-sanon käyttämättömyyden uskon johtuvan siitä, että pilttuita ei enää käytetä, eikä sana siksi ole enää yleisessä käytössä ainakaan nuorten keskuudessa. Pilttuu tarkoittaa nykyisin kapeaa karsinaa, jossa ei ollut ovea, ja jossa hevonen seiso kiinni sidottuna. EU kielsi hevosten pitämisen pilttuissa muutama vuosi sitten.

Keskimmäinen ikäluokka, 21–50 -vuotiaat

Seuraava ikäluokka, eli 20–50-vuotiaat, käyttää nuorempia jonkin verran vähemmän itse muodostettua slangisanastoa. Tämä ryhmä käyttää paljon erikoisalan sanastoa ja sellaista slangisanastoa, joka on käytössä lähes kaikilla alueilla ja kaikissa käyttäjäryhmissä, varsinkin kokeneemmilla ratsastajilla ja ammattilaisilla. Nuorten kielenkäytölle hän on ominaista omien sanojen muodostaminen, ja myös tästä aineistosta näkee, että kyse on nimenomaan nuorten tavasta käyttää kieltä. Tällaisten sanojen käyttö vähenee huomattavasti, kun siirytään tarkastelemaan vanhempia ikäluokkia.

Tässä ikäryhmässä on sanaston osalta huomattavaa vaihtelua alueittain varsinkin joidenkin sanojen ja ilmausten kohdalla. *Rida-* ja *ratsia-*verbejä ja niiden johdoksia käytetään paljon, ja se kumpaa käytetään, vaihtelee alueittain. Tästä lisää seuraavassa luvussa, jossa tarkastelen sanaston käytön alueellista vaihtelua.

Hevonen on monen puheessa *heppa*, *polle* tai *kaakki*, kannukset ovat *sporrat*, hevosenkuljetusvaunu on *traikku*, suitset ovat *joko suitset*, *päitset* tai *päävehkeet*, loimi on *takki* tai *peitto* ja satulahuopa on *huopa* tai *flättäri*. Tämä sanasto on suurimmaksi osaksi sellaista yleisessä käytössä olevaa slangisanastoa, jota lähes kaikki käyttävät, kun taas nuoremman ikäluokan sanastossa on paljon sellaisia väännöksiä, joita käyttävät yleensä yksinomaan vain nuoret.

Sellaisia sanoja ja ilmauksia, jotka esiintyvät vain tällä ikäryhmällä, ei tullut esiin lainkaan. Tämäkin osoittaa, että tämän ikäryhmän käyttämä sanasto on hyvin yleistä ja lähes kaikkien ratsastajien tuntemaa.

Sanoja, joita tämän ikäryhmän edustavat eivät käytä, ovat nuorimmankin ikäryhmän yhteydessä mainitut *pilttuu*, *ratsupiiska* ja satulahuopaa merkitsevä *voilokki*. Monet käyttäjät mainitsevat tuntevansa *pilttuu*-sanan, mutta eivät itse käytä sitä. Muita sanoja, joita tämän ikäryhmän edustavat eivät käytä, ovat nuorison käyttämät slangisanat, jotka listattiin nuorimman ikäryhmän sanaston käytön käsittelyn yhteydessä.

Vanhin ikäluokka, 51–75 -vuotiaat

Vanhimman ikäluokan, eli 50–75 -vuotiaiden vastauksista huomaa selkeän eron kahteen muuhun ikäryhmään. Käytössä on sitä vähemmän slangisanastoa, mitä vanhemmasta

ihmisestä on kyse. Vanhimmat ihmiset eivät käytä lainkaan esimerkiksi sellaisia termejä kuin *sporat* 'kannukset', *pintsut*, *pinskut*, 'pintelit' *martsa* 'martingaali' tai *taikasauva* 'raippa'. Myöskään rida- ja ratsia-verbejä ja niiden johdoksia ei käytetä niin paljon kuin nuorempien keskuudessa. Jonkin verran niitä kuitenkin käytetään. Monien termien käytettämättömyys tai vähäisempi käyttö johtuu todennäköisesti siitä, että sinä aikana, kun he ovat aktiivisesti ratsastaneet, näitä termejä ei vielä ole ollut käytössä, eivätkä ne ole myöhemminkään vakiintuneet heidän kieleensä, vaikka he kenties ovatkin tallinkäytävällä kuulleet puhuttavan *ridäpögistä* tai *romskusta*.

Erityisesti 2000-luvulla on hevosille ja ratsastajille kehitetty paljon uusia varusteita, kuten erilaisia hevosten jalkasuojia, ja ratsastajille on tullut paljon erilaisia turvavarusteita, kuten palaturvaliivi. Vanhemmat ihmiset eivät välttämättä ole tutustuneet näihin varusteisiin, ja siksi ratsastuslangissa on paljon heille vieraita sanoja.

Tämä ikäluokka käyttää joitakin sellaisia termejä, jotka ovat olleet yleisessä käytössä heidän nuoruudessaan, mutta jotka nykyisin ovat pitkälti hävinneet yleisestä käytöstä. Tällaisia ovat *ratsupiiska*, joka nykyisin tunnetaan *raippana* tai vaikkapa *keppinä*, *huiskana*, *piiskana* tai *taikasauvana*, satulahuovan vanhentuneet nimitykset *voilokki* ja *voila*, jota ei juuri enää tapaa muualta kuin vanhoista ratsastusoppaista, ja karsinasta käytettävä nimitys *pilttuu*, joka nykyisin on vanhentunut nimitys, koska pilttuiden käyttö on EU:n toimesta kielletty. Pilttuu tarkoittaa avonaista karsinaa, jossa hevoset seisoivat kiinni sidottuina. Karsinassa on seinät jokaisella sivulla ja ovi, ja siellä hevonen on vapaana.

Sellaisia sanoja, jotka esiintyvät vain vanhimmallalla ikäryhmällä, ovat *ratsupiiska*, *voilokki*, *voila*, *fylli* ja *pilttuu*. Sanoja, joita tämä ikäryhmä ei aineiston mukaan käytä lainkaan ovat seuraavat: *kyprä*, *kypry*, *kypsy*, *ratsikyprä*, *pipa*, *munankuori*, *hattu* 'kypärä', *kanskit*, *kanskut*, *kantsut*, *kantskit*, *kanskut*, *kannarit*, *spurssit*, *piikit*, *tökit* 'kannukset', *raipsu*, *raipukka*, *raipsku*, *raipskuliini*, *taikasauva*, *tahtipuikko*, *spö* 'raippa', *ratsastuspopot*, *ridapopot*, *ratsipopot* 'ratsastuskengät', *ridabootsit*, *ridabuutsit*, *monot* 'ratsastussaappaat', *ridapökät*, *ratsipökät*, *ratsipöksyt*, *heppailuhousut*, *ridabyysat*, *ridausbyysat*, *byysat*, *ratsastusbyysat*, *ridapöxyt*, *ridabogät* 'ratsastushousut', *palaliivi*, *turmaliivi*, *haarniska*, *luotiliivi*, *pommisuoja*, *makkarakuori* 'turvaliivi', *ak-lainen*, *puolituntilainen* 'aloitteleva ratsastaja', hevosen ja ponin nimitykset *phouni*, *pouni*, *pontsu*, *phoniini*, *ponimus*, *ponitus*, *ponskiliini*, *poniliini*, *ponski*, *ponske*, *ponde*, *ponni*,

ponskuli, pontsu, phoniini, pikkuferrari, miniferrari, heebo, heepo, polsku, polleroinen, hebonen, hebo, hevo, hepsu, hepsku, polske, polski, hevoinen ja horse; flättäri, sadla, saddle, saadeli 'satula', suitukat 'suitset', rimpsu, riimuli 'riimu', nartsa, talutusnartsa 'riimunnaru', flättäri 'satulahuopa', mattes, padi, pädi, pady 'romaani', bööna, gimma 'tamma', pintsut, pinskut, pintsut, pindet 'pintelit', lämpäis 'lämmenverinen', puokkis 'puoliverinen', suokkis 'suomenhevonen', futaa, futii, fudaa, fudii 'hevonen potkii', tunttari, tuntsa, tuntari, oppari, opari 'opetushevonen', ridis 'ratsastustunti', valkkari, valkkis, valppa 'valmentaja', kenttis 'kenttähevonen', pingviini, pukupelle 'kouluratsastaja', geimit 'ratsastuskilpailut' ja veskari, vesis, vesari 'hevosen pesupaikka'.

Yhteenvetona ikäryhmäkohtaisesta vertailusta voi sanoa, että mitä nuoremmista ratsastuksen harrastajista on kyse, sitä enemmän käytössä on itse muodostettua slangisanastoa. Puolestaan mitä vanhemmista ihmisistä on kyse, sitä virallisempaa termistön käyttö on. Slangisanasto on vanhemmilla ikäluokilla sellaista, että se on laajemmassa käytössä eri puolilla Suomea kuin nuorten käyttämä sanasto, josta löytyy joitakin sellaisia sanoja, jotka saattavat olla vain melko harvan harrastajan käytössä. Vanhimmat vastaajat käyttävät jonkin verran sanastoa, joka on jo pitkälti vanhentunutta jokapäiväisessä käytössä.

Seuraavassa taulukossa on esitelty, mitkä sanat ovat pelkästään nuorten, mitkä keski-ikäisten, mitkä vanhojen, mitkä nuorten ja keski-ikäisten, mitkä nuorten ja vanhojen ja mitkä vain keski-ikäisten ja vanhojen käytössä.

Taulukko 9. Ikäryhmien omat sanat.

ikäryhmä/ikäryhmät	ikäryhmän/ikäryhmien omat sanat
nuoret	<i>kyprä, kypri, kypsy, kanskit, kanskut, kantsut, kantskit, kantskut, kannarit, raipsu, raipukka, raipsku, raipskuliini, ratsastuspopot, ridapopot, ratsipopot, ak-lainen, puolitunttilainen, phouni, pouni, pontsu, phoniini, ponimus, ponitus, ponskiliini, poniliini, heebo, heepo, polsku polske, polski, polleroinen, hebonen, horse; suitukat rimpsu, riimuli, pintsut, pinskut, pintsut, lämpäis, puokkis, suokkis, tunttari, tuntsa, tuntari, oppari, opari, ridis, kenttis, valkkari, valkkis, valppa, veskari, vesis, vesari</i>

keski-ikäiset	ei sellaisia sanoja, jotka esiintyisivät vain tällä ikäryhmällä
vanhat	<i>ratsupiiska, voilokki, voila, pilttuu, fylli</i>
nuoret ja keski-ikäiset	<i>spurssit, piikit, tökit, sporat, taikasauva, ratsikyprä, pipo, munan-kuori, hattu, taikasauva, tahtipuikko, spö, ridabootsit, ridabuut-sit, monot, ridapökät, ratsipökät, ratsipöksyt, heppailuhousut, ridabyysat, ridausbyysat, byysat, ratsastusbyysat, ridapöxyt, ri-dabogät, ponibimbo, heppailija, puskapelle, tuuppari, turmaliivi, palaliivi, haarniska, luotiliivi, fudata, futia, ponski, ponske, pon-de, ponni, ponskuli, pontsu, pikkuferrari, miniferrari, hebo, hevo, hepsu, hepsku, hevoinen flättäri, sadla, saddle, saadeli nartsa, talutusnartsa, mattes pindet futaa, futii, fudaa, fudii, pingviini, pukupelle, geimit</i>
nuoret ja vanhat	ei sellaisia yhteisiä sanoja, joita esiintyisi vain näillä käyttäjä-ryhmillä
keski-ikäiset ja vanhat	<i>marhaminta, marhis</i>

Ratsastussanaston käyttö kokemusryhmittäin

Olen jakanut kyselyyni vastanneet kolmeen eri kokemusryhmään heidän ratsastusko-
kemuksensa mukaan: aloittelijoihin, pidempään harrastaneisiin ja ammattilaisiin. Aloit-
telijoita ovat harrastajat, jotka ovat ratsastaneet enintään muutaman vuoden ajan. Ko-

keneemmat harrastajat ovat ratsastaneet jo useamman vuoden, ja osalla on oma hevonen. Ammattilaiset ovat henkilöitä, joilla on jokin hevosalan tutkinto tai he ovat kilparatsastajia.

Aineistosta käy selkeästi ilmi, että vastaajan ratsastussanaston käyttö on sitä rikkaampaa ja monipuolisempaa, mitä kauemmin vastaaja on ollut tekemisissä hevosten kanssa. Tämä on tietysti ymmärrettävää, sillä mitä enemmän on puuhaillut hevosten kanssa ja ratsastanut, sitä paremmin tuntee erilaisia varusteita ja ratsastustermejä, ja mitä enemmän on oleskellut tallilla, sitä enemmän on varmasti kuullut erilaista slangisanastoa ja samalla omaksunut sitä omaan käyttöönsä.

Aloittelijat

Aineiston mukaan aloittelijat eivät vielä tunne ratsastussanastoa kovin hyvin eivätkä osaa käyttää sitä kovin monipuolisesti. Keskeisimmät perustermit, kuten ratsastajan varusteet ja hevosen varusteista esimerkiksi *satula*, *suitset*, *suojat* ja *loimi* osataan, muttei juuri muuta. Useimmat lomakkeessa olevat termit kyllä tiedetään, mutta niille ei ole osattu antaa kovin monia vastineita. Vastauslomakkeista käy ilmi, että aloittelevat ratsastajat tietävät yhdestä sanasta keskimäärin vain 1-3 synonyymia, kun taas kokeneemilla ratsastajilla niitä voi joidenkin termien kohdalla olla pitkälti yli kymmenen. Sellaisia sanoja kuin *in and out -este*, *piaffe* eli ravi paikallaan ja *passage* eli liitoravi osa ei tunne lainkaan. Tämä on ymmärrettävää, sillä *piaffe* ja *passage* ovat vaativan tason kouluratsastusliikkeitä, joista aloittelijat eivät ole välttämättä kuulleet. Monet eivät vielä ole hypänneet esteitä, ja siksi eri estetyyppien nimitykset ovat aloittelijoille toistaiseksi vieraita.

Myöskään sellaisille ilmauksille kuin *ratsukoulutuksen alussa oleva hevonen*, *vainainen*, *sairas hevonen*, *jota ei voi käyttää normaalisti*, *kovasuinen hevonen* ja *ratsastaa hevonen peräänantoon* aloittelijat eivät ole osanneet antaa ainakaan kovin monia vastineita. Nämäkin ilmaukset ovat sellaisia, joita tarvitsevat ja käyttävät kokeneemmat harrastajat. Aloittelijoilla ei ole ollut tarvetta tutustua tällaisiin ilmauksiin, ja siksi ne ovat heille vielä vieraita.

Aloittelijoista suurin osa on nuoria, noin 10–14 -vuotiaita, mutta joukkoon mahtuu myös muutama aikuisena harrastuksen aloittanut. Nuorten ja aikuisten aloittelijoiden

välillä ei ratsastussanaston hallinnassa juurikaan ole eroja, muuten kuin että nuoret tyyppillisesti käyttävät paljon itse keksittyjä ilmauksia, kuten jo ikäryhmien välisessä vertailussa tuli ilmi. Tällaisia variaatioita ovat esimerkiksi *ponski*, *ponsku* ja *phouni*, varsasta käytettävä *varsu* ja kannuksista *kanskit*, raipasta *raipsu* ja *raipukka*, suitsista *suitukat* ja riimusta *rimpsu*. Sellaisia sanoja tai ilmauksia, joita käyttäisivät pelkästään aloittelijat, ei aineistosta löydy. Aineiston 1072 ilmauksesta 264 on sellaisia, joita ei aloittelijoiden vastauksista löydy lainkaan. Sellaisia sanoja tai ilmauksia, joita aloittelijat eivät käytä, ovat seuraavat: *pilotti*, *matkustaja*, *tuuppaaja*, *tyrkkääjä*, *vääntäjä*, *hinkuttaja*, *hölkkötelijä*, *raideri*, *ridari* 'ratsastaja', *kukkahattutäti*, *puskatäti* 'aikuisesratsastaja', *königit*, *königsit*, *cavallorit*, *stübbenit*, *bootsit*, *buutsit*, *ridabootsit*, *ridabuutsit*, *monot* 'ratsastussaappaat', *piikit*, *sporrat*, *sporat*, *kanskit*, *kanskut*, *kantsut*, *kantskit*, *kantskut*, *rissat*, *pallot*, *kannustimet*, *tökit*, *spurssit*, *kannarit* 'kannukset', *vauhtikeppi*, *menokeppi*, *vauhtisauva*, *natsikeppi*, *huiska*, *taikasauva*, *ratsupiiska*, *tahtipuikko*, *kädenjatke*, *huomautin*, *merkinantoväline*, *spö* 'raippa', *turmaliivi*, *haarniska*, *luotiliivi*, *pommisuoja*, *makkarankuori* 'turvaliivi', *penkki*, *tuoli*, *istuin*, *jakkara*, *lätkä*, *flättäri*, *sadla*, *saddle*, *saadeli*, *nojuatuoli*, *prestige*, *kiefferi* 'satula', *päävehkeet*, *suitsimet*, *päähommat*, *päähommelit*, *hallintavehkeet*, *hallintavälineet*, *rensselit*, *remeli*, *remeleet*, *härpäkkeet*, *päävermeet*, *pääremelit* 'suitset', *päävehkeet* 'riimu', *marhaminta*, *marhis* 'riimunnaru', *flättäri*, *voila*, *voilokki*, *pady*, *padi*, *pädi* 'satulahuopa', *kolttu*, *paita*, *mekko*, *mantteli*, *toppatakki*, *sadetakki*, *talvitakki*, *tallitakki*, *haalari*, *toppis*, *yöpuku*, *viitta*, *toppapuku*, *fleece*, *talvipeite*, *vaatetus*, *hame* 'loimi', *geeli*, *mattes*, *padi*, *pädi*, *pady* 'romaani', *töppöset* 'bootsit/putsit', *gramanohjat*, *gramaaniohjat*, *piuhat*, *grammarit*, *nauhat*, *gramskut*, *gramsut* 'gramaanit', *kiimahirviö* 'tamma', *rupukka*, *ruunanrupukka*, *rupusukka*, *ruunanrupusukka*, *valakka*, *rutku*, *ruunanrutku*, *ruunanretku*, *ruunanretale*, *munaton*, *ruunimus*, *ruuni*, *ruunski*, *ruppana*, *ruunanruppana* 'ruuna', *remontti*, *raakile*, *projekti*, *raaka*, *keskeneräinen*, *remonttiratsu*, *tulevaisuuden lupaus*, *vihreä*, *prokkis*, *alokas* 'ratsukoulutuksen alussa oleva hevonen', *vammainen*, *tyhjänpantti*, *jalaton*, *pihankoriste*, *seurahevonen*, *pikkuvikainen*, *koriste*, *kevyellä käytöllä oleva*, *varhaiseläkeläinen*, *taukoileva*, *puskapolle*, *lompakontyhjentäjä* 'vaivainen, sairas hevonen, jota ei voi käyttää normaalisti', *metsämopo* 'lämminverinen', *putte*, *suomiputte*, *suomenjuntti*, *juntti*, *suomenpulla*, *suomijuntti*, *pullasuokki*, *junttura*, *suomipölö*, *suomalainen*, *finski*, *kotimainen*, *suokkijyrä*, *suomenponi*, *jytty*, *sotaratsu*, *suomen sankari* 'suomenhevonen', *rautasuu*, *beto-*

nisuu, raskas edestä, vahva edestä, turta, painava edestä, raskas kädelle, painaa kuolainta vasten, painaa kättä vasten, kädelle, jarrut hukassa, 'kovasuinen hevonen', futaa, futii, fudaa, fudii, skodaa 'hevonen potkii', tuupata koulua, tyrkätä koulua, tyrkätä siilettä, jyystää koulua, hinkata uraa, kuviokellunta, dressage, tuuppaus, koulutuuppaus, vääntäminen 'kouluratsastus', koulutuuppari, kouluvääntäjä, tuuppari, tuuppaaja, tyrkkääjä, sileän vääntäjä, pingviini, pukupelle 'kouluratsastaja', estepilotti, estekuski 'esteratsastaja', kuninkuuslaji, kenttis 'kenttäratsastus', perse pystyssä, perse pitkällä, kenttäistunta, peppu irti, takapuoli irti satulasta, perse irti penkistä 'kevytistunta', paffe 'passage', piffe 'piaffe', sukeltaa alas, maistella hiekkaa, niellä hiekkaa, jalkautua, irtautua, tutustua kentän/maneesin pohjan laatuun, nähdä kentänpohjassa jotain kiinnostavaa, kyntää maata, kupsahtaa, tehdä syöksylasku, ottaa tuntumaa maahan, tehdä kuperkeikka, heittää ilmaveivi, tehdä tuttavuutta kentän pohjan kanssa, landata 'pudota hevosen selästä', ratsastaa kaula linkkuun, ratsastaa kaula mutkalle, ratsastaa kaula kaarelle, ratsastaa niska linkkuun, ratsastaa niskat nurin, vääntää niskat nurin, ratsastaa pakettiin, läpiratsastaa, ratsastaa läpi, ratsastaa pehmeäksi, ratsastaa takajalat alle, ottaa avuille/kuulolle, saada takaosa toimimaan, saada hevonen kantamaan itsensä oikein, saada hevonen käyttämään takaosaansa/takapäätään, saada hevosen oma moottori käyttöön, ottaa ohjan ja pohkeen väliin, saada hevonen käyttämään selkäänsä ja takaosaansa, laittaa virkkuukoukuksi 'ratsastaa hevonen peräänantoon', on e.p. on eepee 'hevonen ontuu', hauta, matto 'vesieste', inandautti, in and out, inänautti, jumpauste, inänautti, sisään ja ulos -este 'in and out -este', puskailla 'maastoilla', stable 'talli' sekä pilttuu 'karsina'.

Kokeneemmat harrastajat ja ammattilaiset

Kokeneempien harrastajien ja ammattilaisten käyttämä sanasto on melko pitkälti samanlaista. Kaikki vastaajat ovat tunnistaneet kaikki kyselylomakkeessa olevat sanat ja ilmaukset. He käyttävät näitä kaikkia omassa puheessaan ja he ovat osanneet kertoa kaikille termeille useita vastineita. Kaikille lomakkeessa oleville sanoille ja ilmauksille on annettu useita vastineita, keskimäärin viidestä viiteentoista sanaa tai ilmausta joka kohtaan.

Kokeneet harrastajat ja ammattilaiset käyttävät hevosalan sanastoa monipuolisesti ja värikkäästi. Kun hevonen nousee takajaloilleen, puhutaan *keulimisesta*, kun pudotaan hevosen selästä, käytetään esimerkiksi verbejä *maastoutua*, *kyntää* ja *lentää* sekä ilmauksia *tutkia kentän pohjaa*, *tutkia hiekkaa*, *maistella hiekkaa* ja *tehdä ilmaveivi*. Raipasta voidaan puhua *taikasauvana* tai *menokeppinä*, poni voi olla vaikkapa *karvajalka* tai *läskiperse*, kannukset ovat *sporrat*, kouluratsastaja on *koulutuuppari*, estehevonen on *estetykki*, satula on *penkki* tai *tuoli*, suitset ovat *päävehkeet*, loimi on useimmiten nimitykseltään *takki* tai *peitto*, kun hevonen ontuu, sen sanotaan olevan *ep*. ja kun hevonen on vahva suustaan, eli se ei kuuntele ratsastajan pidättäviä apuja, se *pullaa* tai *ryöstää*. Ammattilaisten puheessa on hieman enemmän tällaista värikästä kieltä kuin harrastajien puheessa. Värikkäiden ilmausten viljeleminen puheessa korostaa puhujan hevostuntemusta. Kun kielenkäyttö on monipuolista ja eloisaa, puhuja antaa itsestään sellaisen vaikutelman, että hän tietää mistä puhuu, ja että hän siten on kokenut hevosihminen. Kaikki aineistossa olevat ilmaukset tulevat mainituiksi näissä kahdessa käyttäjäryhmässä.

Eri käyttäjäryhmien ratsastussanaston käytön yhteydessä on mielestäni hyvä tarkastella myös sitä, millaista tyyli- ja rekisterivaihtelua esiintyy ratsastussanaston sisällä. Kuten muussakin kielenkäytössä, myös hevosista ja ratsastuksesta puhuttaessa puhujat yleensä pyrkivät käyttämään tilanteeseen sopivaa kieltä. Ratsastussanaston osalta tähän vaikuttaa erityisesti muiden puhetilanteeseen osallistujien ratsastuskokemus.

Esimerkiksi ratsastuksenopettajien ja valmentajien täytyy puhetilanteessa ottaa huomioon oppilaansa taitotaso. Kokeneille oppilaille voidaan valmennuksissa puhua slangia ja erikoisalan sanastoa käyttäen, mutta aloittelijoita on neuvottava yleiskieltä apuna käyttäen, jotta sanoma tulee ymmärretyksi. Opettajien ja valmentajien on hyvä ottaa huomioon myös esimerkiksi asiakkaansa ikä ja monet muutkin ominaisuudet, kuten luonteenpiirteet. Osa valmennettavista ei välttämättä pidä siitä, että hänen hevostaan kutsutaan läskiperseeksi tai kiimahirviöksi. Toisia taas tämä ei haittaa.

Ylipäänsä ratsastuksen harrastajat puhuvat toisilleen slangia ja erikoisalan sanastoa käyttäen, kun taas puhuessaan aloittelijoille ja hevosalaa huonommin tunteville, he käyttävät yleiskielisempää sanastoa. Poikkeuksena tästä ovat tilanteet, joissa ratsastuksen harrastaja ei aina muista, että toinen ei välttämättä ymmärrä kaikkia termejä, tai

tilanteet, joissa harrastaja tahtoo leveillä tietämyksellään ja sanastonkäytöllään. Tällaista leveilyä esiintyy lähinnä nuorilla.

3.3 Sanojen erot ja yhtäläisyydet eri alueilla

Savolaismurteiden alue

Savolaismurteiden alueeseen lukeutuvat Itä-Suomi, Kaakkois-Suomi ja Keski-Suomi. Vastaajia tältä alueelta on 174. Heistä 142 on naisia ja 32 miehiä. Savolaismurteiden alueella sanasto on melko yhtenäistä eri puolilla aluetta. Ratsastamisesta, ratsastajasta ja ratsastajan varusteista eniten käytetään yleiskielisiä *ratsastaa-* ja *ratsastus-*muotoja. Näitä ovat *ratsastaa*, *ratsastaja*, *ratsastushousut*, *ratsastussaappaat*, *ratsastuskengät*, *ratsastuskypärä*, *alkeisratsastaja*, *kouluratsastaja*, *esteratsastaja*, *kenttäratsastaja*, *ratsastuskoulu*, *ratsastustunti* ja *ratsastuksenopettaja*.

Ruotsin *rida*-verbistä muodostettuja johdoksia mainitaan jonkin verran eri puolilla aluetta. Näitä mainitsee yhteensä 82 käyttäjää. Heistä suurin osa on 10–30 -vuotiaita. *Ratsia*-muotoa mainitaan myös jonkin verran, kuitenkin huomattavasti vähemmän kuin muita sanoja. Sen mainitsee yhteensä 34 käyttäjää. Yleisimmin sitä käytetään sanoissa *ratsikoulu* ja *ratsihousut*.

Helsingin slangista on savolaismurteiden alueelle kulkeutunut muutamia muitakin slangisanoja *rida*-verbin johdosten lisäksi. Näitä ovat kannuksia tarkoittava *sporrat*, valmentajaa tarkoittava *skoutsi* ja karsinaa tarkoittavat *poxi* ja *poksi*.

Savolaismurteiden alueella ei aineiston pohjalta nouse esiin sellaisia sanoja tai ilmauksia, joita käytettäisiin vain kyseisellä alueella.

Hämäläismurteiden alue

Hämäläismurteiden alueeseen kuuluvat Etelä-Suomi ja Häme. Vastaajia on tältä alueelta yhteensä 172, joista naisia on 148 ja miehiä 24. Tarkasteltavan alueen sisällä sanasto voidaan monen sanan osalta jakaa selkeästi kolmeen osaan: pääkaupunkiseudulla käytettävään sanastoon, Tampereella ja sen lähiympäristössä käytettävään sanastoon sekä muualla Etelä-Suomessa ja Hämeessä käytettävään sanastoon.

Pääkaupunkiseudulla on pitkälti omanlaisensa ratsastussanasto, joka muodostuu monen sanan kohdalla Helsingin slangista. Tätä pääkaupunkiseudun sanastoa ja Helsingin slangia on levinnyt käyttöön myös Kymenlaakson, Keski-Suomen, Hämeen ja Turun seudulle, mutta näillä alueilla sen käyttö on huomattavasti pienimuotoisempaa. Pääkaupunkiseudulla käytetään lähes yksinomaan *rida*-verbistä muodostettuja johdoksia. Tällaisia sanoja ovat ratsastushousuja tarkoittavat *ridahousut*, *ridaushousut*, *ridabyysat*, *ridausbyysat*, *ridapökät*, *ridapögät*, *ridauspöksyt*, *ridapöxyt* ja *ridapögät*; ratsastajaa tarkoittavat *ridaaja*, *raideri* ja *ridari*; ratsastamista tarkoittava *ridata*; ratsastuskypärää tarkoittavat *ridauskypärä*, *ridapotta* ja *ridakypärä*; ratsastuskenkiä merkitsevät *ridakengät*, *ridauskengät* ja *ridapopot*; ratsastussaappaita tarkoittavat *ridasaappaat*, *ridausaappaat*, *ridabootsit* ja *ridabuutsit*; ratsastuskilpailuja tarkoittavat *ridaskabat* ja *ridausskabat*; ratsastuskoulua tarkoittavat *ridakoulu*, *ridauskoulu*, *ridaskole*, *ridausskole* ja *ridaustalli*; ratsastuksenopettajaa tarkoittavat *ridaope*, *ridamaikka*, *ridausope*, *ridausopettaja* ja *ridausmaikka*, ratsastustuntia tarkoittavat *ridaustunti*, *ridis* ja *ridatunti*; aloittelevaa ratsastajaa tarkoittava *alkeisridaaja*; aikuisratsastajaa tarkoittava *sennuridaaja*; kouluratsastajaa tarkoittavat *kouluridaaja* ja *kouluridari*; esteratsastajaa tarkoittavat *esteridaaja* ja *esteridari*, kenttäratsastajaa tarkoittavat *kenttäridaaja* ja *kenttäridari*, esteratsastusta tarkoittava *esteridaus*, kouluratsastusta tarkoittava *kouluridaus*, kenttäratsastusta tarkoittava *kenttäridaus*, ja opetushevosta tarkoittava *ridakouluheppa*. Näitä *rida*-verbistä johdettuja sanoja on aineistossa yhteensä 49, ja nämä kaikki on mainittu hämäläismurteiden alueella.

Muita pääkaupunkiseudulla lähes jokaisella käyttäjällä esiintyviä, joskin myös muualla Suomessa esiintyviä, slangisanoja ovat kannuksia tarkoittavat *sporrat* ja *sporat*; karsinaa tarkoittavat *poksi* ja *poxi* ja valmentajaa tarkoittavat *skoutsi* ja *koutsi*.

Pelkästään pääkaupunkiseudulla käytettäviä sanoja ovat aineiston mukaan hevosen potkimista tarkoittavat verbit *futaa*, *futii*, *fudii* ja *fudaa*, satulaa tarkoittavat *sadla*, *saddeli* ja *saddle* ja yllämainituista *rida*-verbistä johdetuista sanoista *ridari*, *raideri*, *ridabyysat*, *ridausbyysat*, *ridapöxyt*, *ridapögät*, *ridaskabat*, *ridausskabat*, *ridaskole*, *ridausskole*, *ridaustalli*, *ridamaikka*, *ridausmaikka*, *kouluridari*, *esteridari*, *kenttäridari*, *ridis*, *ridabootsit* ja *ridabuutsit*.

Tampereella ja sen lähikunnissa käytetään *rida*-verbin ja sen johdosten sijaan muotoa *ratsia*. Tämä esiintyy jokaisella Tampereen seudulla asuvalla käyttäjällä. Pääkau-

punkiseudulla sitä ei käytetä ollenkaan ja muilla alueilla sitä käyttävät yksittäiset käyttäjät jonkin verran. Tampereella se on siis selvästi yleisin. Tällaisia käytettäviä sanoja ovat *ratsia* 'ratsastaa'; *ratsija* 'ratsastaja'; *ratsihousut* 'ratsastushousut'; *ratsisaappaat*, *ratsimissaappaat* 'ratsastussaappaat'; *ratsikengät* 'ratsastuskengät'; *ratsikypärä*, *ratsipotta* 'ratsastuskypärä'; *ratsikoulu* 'ratsastuskoulu'; *ratsiope*, *ratsiopettaja* 'ratsastuksenopettaja', *ratsitunti* 'ratsastustunti', *alkeisratsija* 'alkeisratsastaja', *sennuratsija* 'aikuisratsastaja', *kouluratsija* 'kouluratsastaja', *kouluratsiminen* 'kouluratsastus', *esteratsija* 'esteratsastaja', *esteratsiminen* 'esteratsastus' ja *kenttäratsija* 'kenttäratsastaja'.

Sellaisia sanoja, jotka aineiston mukaan esiintyvät pelkästään hämäläismurteiden alueella, ovat aiemmin mainittujen pelkästään pääkaupunkiseudulla käytettävien sanojen lisäksi satulahuovan ja romaanin nimitykset *pady*, *pädi*, *softi*, *fylli* ja *softy*, kannuksia tarkoittava *spurssit* ja tammaa tarkoittavat *bööna* ja *gimma*.

Lounaismurteiden alue

Lounaismurteiden alueeseen kuuluu Lounais-Suomi. Tältä alueelta vastaajia on 113. Naisia heistä on 92 ja miehiä 21. Lounaismurteiden alueella käytetään ratsastamisesta, ratsastajasta ja ratsastajan varusteista eniten yleiskielisiä *ratsastaa*- ja *ratsastus*-muotoja. Niiden rinnalla 102 käyttäjää mainitsee myös *rida*-verbistä johdettuja muotoja. Näitä ovat *ridata*, *ridaaja*, *ridahousut*, *ridasaappaat*, *ridakengät*, *ridakypärä*, *ridatunti*, *ridakoulu*, *ridaope*, *alkeisridaaja*, *kouluridaaja*, *esteridaaja* ja *kenttäridaaja*. Myös *rat*-*sia*-verbiä ja siitä johdettuja sanoja käytetään jonkin verran.

Kokonaisuudessaan lounaismurteiden alueen sanasto on hyvin samankaltaista kuin hämäläismurteiden alueella. Mitään sellaisia sanoja, joita käytettäisiin yksinomaan lounaismurteiden alueella, aineistosta ei tullut ilmi. Sanasto on pitkälti yleiskielistä ja erikoisanan sanastoa. Slangisanat ovat kaikki sellaisia, joita käytetään laajalti myös muilla alueilla. Jonkin verran Helsingin slangin sanastoa on kantautunut lounaismurteiden alueelle edellä mainittujen *rida*-verbin johdosten lisäksi. Näitä ovat valmentajaa tarkoittavat *skouts* ja *kouts*, kannuksia tarkoittavat *sporr* ja *spor*, hevosta tarkoittavat *heebo* ja *heepo* sekä karsinaa tarkoittavat *poxi* ja *poksi*.

Pohjalaismurteiden alue

Pohjalaismurteiden alueeseen lukeutuvat Pohjanmaa ja Pohjois-Suomi. Tältä alueelta vastaajia on 83, joista naisia on 69 ja miehiä 14. Tämän alueen sisällä sanasto on muutamia sanoja lukuun ottamatta samanlaista eri puolilla aluetta. Koko alueella vastaajat käyttävät ratsastamisesta, ratsastajasta, ratsastushousuista, ratsastuskengistä, ratsastussaappaista, ratsastuskypärästä, ratsastuskoulusta ja ratsastuksenopettajasta näiden yleiskielisiä muotoa. Vastaajista 68 mainitsee näiden muotojen lisäksi myös slangivariantit *ratsia*, *ratsija*, *ratsihousut*, *ratsikengät*, *ratsisaappaat*, *ratsikypärä ratsiope* ja *ratsikoulu*. Rida-verbiä ja sen johdoksia ei käytetä juuri lainkaan. Ainoastaan kaksitoista vastaajaa tältä alueelta mainitsi sanat *ridata* 'ratsastaa' ja *ridaaja* 'ratsastaja'. Pohjois-Pohjanmaalla Oulun seudulla ja koko Pohjois-Suomen alueella moni vastaajista mainitsee myös murteelliset muodot *rattastaa*, *rattastaja*, *rattastushousut*, *rattastuskengät*, *rattastussaappaat*, *rattastuskypärä*, *rattastuskoulu* ja *rattastuksenopettaja* sekä suitsia tarkoittavan *suittet* ja riimua tarkoittavat *päittet*. Nämä sanat eivät ole omia sanojaan, vaan kyse on yleiskielisen sanaston äänteellisestä murrevaihtelusta.

Hyvin mielenkiintoinen pelkästään Oulun seudulla ja Pohjois-Suomessa mainittu sana on hevuskuljetusvaunua tarkoittava sana *vilkka*. Tämän mainitsi jokainen Oulun seudulla ja Pohjois-Suomessa asuva vastaaja. Sanaa ei esiinny Etelä- ja Keski-Pohjanmaalla eikä missään muualla Suomessa. Muualla Suomessa hyvin yleisiä muotoja *traileri* ja *traikku* käytetään melko vähän, vaikka sanat tunnetaankin.

Pelkästään pohjalaismurteiden alueella esiintyviä sanoja ovat tuntihevosta tarkoittava *tuntari*, valmentajaa tarkoittava *valkka*, martingaalia tarkoittava *marat* ja kyselylomakkeessa kysyttyjen mahdollisesti mieleen tulevien sanojen yhteydessä mainittu *napu*, joka tarkoittaa litran kauhaa, jolla hevosen ruoat mitataan. Näistä sanoista *tuntari* mainittiin 29 kertaa eri puolilla aluetta, marat mainittiin yhdeksän kertaa eri puolilla aluetta ja *napu* mainittiin kolme kertaa Pohjois-Pohjanmaan alueella.

Kuten käyttäjäryhmäkohtaisen ja alueellisen variaation yhteydessä on huomattu, ratsastajan sanastonkäyttöön vaikuttaa moni asia. Siihen vaikuttaa maantieteellinen vaihtelu, eli se, missä käyttäjä asuu, ja onko hän kenties asunut myös jossakin muualla. Tämä

vaikuttaa siihen, mitä murteellisuuksia hän kenties käyttää puheessaan. Lisäksi sanastonkäyttöön vaikuttaa sosiaalinen vaihtelu, eli esimerkiksi harrastajan sukupuoli ja ikä. Muita sanastonkäyttöön vaikuttavia seikkoja ovat muun muassa puhujan persoonallisuus ja yleisö, jolle puhutaan sekä puhujan hevoskokemus. Samat seikat, jotka yleensäkin aiheuttavat kielen vaihtelua, vaikuttavat pitkälti siis myös ratsastussanaston vaihteluun.

3.4 Sanojen levikki

3.4.1 Valtakunnallisesti käytetyt sanat

Suurin osa hevosalan sanastosta on valtakunnallisesti käytettyä. Valtakunnallisia sanoja on yhteensä 644, kun aineistossa on kaikkiaan 1072 sanaa. Olen katsonut valtakunnalliseksi sellaiset sanat, jotka esiintyvät jokaisella alueella, jokaisessa ikäryhmässä ja jokaisessa kokemusryhmässä. Valtakunnallisiin sanoihin kuuluvat kaikki yleisimmät erikoisalan sanastoon kuuluvat sanat, kuten ratsastajan ja hevosen varusteiden nimitykset. Lisäksi joukossa on paljon erilaisia slangivariantteja, kuten erilaisia hevosen ja ponin nimityksiä ja hevosen sukupuolinimityksiä.

Esittelen seuraavassa taulukossa ne sanat ja ilmaukset, jotka ovat käytössä kaikilla alueilla. Olen selvyiden ja lukemisen helpottamisen vuoksi jakanut sanat neljään ryhmään: ratsastajaan ja ratsastajan varusteisiin liittyviin sanoihin ja ilmauksiin, hevoseen ja sen varusteisiin liittyviin sanoihin ja ilmauksiin, ratsastamiseen liittyviin sanoihin ja ilmauksiin ja muihin sanoihin ja ilmauksiin. Sanat on ryhmitelty näin myös kyselylomakkeessa.

Taulukko 10. Valtakunnalliset sanat ja ilmaukset.

ratsastajaan ja ratsastajan varusteisiin liittyvät sanat ja ilmaukset	<i>ratsastaja, ridaaja, kuski, ratsija, heppailija, heppatyttö/poika, hummailija, ratsastuskypärä, kypärä, ridauskypärä, ridakypärä, ratsastussaappaat, saappaat, ridaussaappaat, ridasaappaat, ratsisaappaat, ratsimissaappaat, nahkasaappaat, kumissaappaat, bootsit, buutsit, saapikkaat, kannukset, ratsastushousut, ratsarit, ridaushousut, rida-</i>
---	--

	<p><i>housut, ratsihousut, housut, raippa, piiska, keppi, ruoska, tikku, kepakko, kepukka, oksi, kouluraippa, koulupiiska, esteraippa, yleisraippa, risu, ratsastuskengät, tallikengät, jodpurgit, jodpurit, rida-kengät, ridauskengät, ratsikengät, kengät, turvakengät, turvaliivi, turvis, liivi, panssari, aikuisratsastaja, seniori, sennu, tätiratsastaja, sennuratsastaja, heppatäti, sennuridaaja, sennuratsija, setäratsastaja, vanhus, arkajalka, amatööriratsastaja, täti, setä, tuupparitäti, aloitteleva ratsastaja, aloittelija, vasta-alkaja, alkeisridaaja, kokematon, alkeisratsija, alkeistuntilainen, junnu, juniori, amatööri, alkeiskurssilainen, noviisi, vihreä, alokas</i></p>
<p>hevoseen ja sen varusteisiin liittyvät sanat ja ilma- ukset</p>	<p><i>hevonen, heppa, hepo, koni, kauraturpa, kaakki, karvakorva, hepoliini, ratsu, menopeli, polle, humma, kopukka, heppanen, luuska, otus, hepsukka, luupää, ferrari, elukka, hepsuli, aasi, putte, makkara, mopo, kopu, neliveto, kanttura, karvaooppeli, kauraformula, kauramopo, elikko, heponen, luuska, kauramoottori, karvapallo, kaviokas, raakki, meetvursti, pallero, ratsureima, ponny, nahka, metukka, salami, muuli, karvajalka, pulla, kopsu, hobunen, hopunen, puku, karvakasa, hobune, ötökkä, ratsunen, nakki, heinäamaha, raato, konimus, nelijalkainen ystävä, sotanorsu, possu, possukka, poni, pony, ponskuli, tappijalka, pikkuheppa, miniheppa, kääpiö, pallero, palleroinen, läskiperse, pukkikone, satula, suitset, päitset, riimu, riimunnaru, naru, riimunvarsi, talutusnaru, satulahuopa, huopa, viltti, loimi, takki, peitto, vaate, takki, nuttu, välly, viltti, romaani, romsku, karva, pehmuste, satulanalunen, lampaankarva, alunen, suojat, jalkasuojat, suojukset, jalkojen suojukset, jänkkärit, hivarit, putsit, bootsit, buutsit, kumikelot, kellot, pintelit, kääreet, käärot, martingaali, martsa, gramaanit, kuljetussuojat, kulkkarit, kulkkikset, patjat, traikkusuojat, koppisuojat, tamma, tyttö, neiti, tyttönen, tammuska, tammukka, tammuliini, tam-muli, tammanen, likka, tammeliini, ämmä, mamma, nainen, tammamamma, rouvashenkilö, heitukka, lady, akka, neitihevonen, tyyppi, tyyti, tyyppikkä, tyyti, tyytä, leidi, naikkonen, prinsessa, rinsessa, primadonna, mummo, mummu, daami, tyytä, kuningatar, mammeli, tammeli,</i></p>

	<p> <i>tamsku, tyttöhevonen, tyttöheppa, bitch, emäntä, hienohelma, maamo, likkanen, ori, poika, jätkä, poju, poitsu, ukko, jäbä, äijä, oripoika, mies, orhi, herra, herrahevonen, pappa, kunkku, vaari, orimus, orhimus, isäntä, ukkeli, pelimies, miekkonen, juntti, kuningas, prinssi, pikkuprinssi, palliton, herramies, mies, jäbä, jässikkä, ruunapoika, kuohittu, vauva, lapsi, hevoslapsi, hevosen lapsi, hevosvauva, heppavauva, varsu, varsuli, varsuliini, kakara, muksu, vaavi, vaaveli, laponen, kauhukakara, pikkuhevonen, pikkuheppa, miniheppa, hevosvaavi, penikka, vauvahevonen, vauvaheppa, pentu, pikkuinen, riiviö, tulevaisuuden lupaus, hevosen poikanen, pikkupolle, nassikka, penska, hepan poikanen, nappula, kersa, maitovarsa, honkkeli, räpäpale, poikanen, ratsukoulutuksen alussa oleva hevonen, nuori, koulutettava, kokematon, vaivainen, sairas, pullahevonen, rikki, eläkeläinen, rampa, risa, rikkinäinen, raato, lomalainen, sairaslomalainen, joutilas, lomailija, joutilaana oleva, oloneuvos, köpöttelyheppa, kipeä, raihnainen, toipilas, saikkulainen, pullaponi, rampa, loukkaantunut, hevonen joka ei kestä käyttöä, lämminverinen, lämppäri, lv, lämpönen, lämpöinen, ex-ravuri, älvee, raakki, kaakki, juoksija, ravisukui-nen, puoliverinen, puokki, pv, peevee, suomenhevonen, suokki, sh, suomenheppa, suomenhepo, suomenpolle, äshoo, suomipolle, kovasuinen hevonen, pullari, jyrä, kova kädelle, pullaa, jyrääjä, turta, vahva, ryöstää, hevonen pukittaa, pukkaa, heittää perää, heittää persettä, heittää takapäätä, heittää takaosaa, possuilee, sikailee, pelleilee, perä lentää, kevytperäinen, rodeoi, riekkua, rilluttelee, hevonen nousee takajaloilleen, hyppää pystyyn, nousee pystyyn, keulii, nousee kahdelle jalalle, kävelee takajaloillaan, loikkii pystyyn, hyppii, nousee ylös, vetää yläpystyt, pomppii pystyyn, seisoo takajaloillaan, kävelee kahdella jalalla, hevonen potkii, latoo, monottaa, latasee, näyttää kavion pohjaa, antaa kaviota, antaa kenkää, kenkäsee, potkuri, antaa kengästä, antaa kaviosta, tarjoaa kaviota, opetushevonen, tuntihevo-nen, tuntsari, ratsastuskouluhevonen, tuntiheppa, tuntihepo, tuntipol-le, ridakouluheppa, ratsikouluheppa, tuntiratsu, tuntiponi, tuntijuna,</i> </p>
--	--

	<i>opetushevonen, opetusmestari, kehäraakki, kehänkiertäjä, opettaja, opetuspolle, urankiertäjä, kaviourankiertäjä</i>
ratsastamiseen liittyvät sanat ja ilma- ukset	<i>ratsastaa, ridata, ridailla, ratsia, ratsastella, liikuttaa hevonen/poni, mennä hevosella/ponilla, treenata, harjoitella, heppailla, ratsastus- tunti, ridatunti, ridaustunti, ratsitunti, tunti, valmennus, valkku, rat- sastus, kouluratsastus, kouluratsastaja, kouluhevonen, mennä koulua, kouluratsiminen, vääntää koulua, mennä sileetä, harjoitella sileetä, harjotella sileää, sileällä työskentely, kouluratsastaja, kouluridaaja, kouluratsija, kouluheppa, kouluhepo, kouluratsu, liitokavio, koulutyk- ki, koulupolle, esteratsastus, esteratsastaja, estehevonen, hyppäämi- nen, esteratsiminen, hyppely, mennä esteitä, loikkiminen, pomppimi- nen esteridaaja, esteratsija, esteiden hyppääjä, hyppääjä, esteheppa, estehepo, esteratsu, estepolle, estetykki, hyppääjä, hyppyhevonen, maastoratsastus, mennä maastoon ratsastamaan, maastoilla, mennä maastoon, mennä maastoilemaan, käydä maastossa, hölkötellä maas- tossa, käydä metsässä, kenttäratsastus, kenttäratsastaja, kenttähevo- nen, kenttä, kenttäridaaja, kenttäratsija, kenttäheppa, kenttäratsu, kenttähepo, kenttäpolle, kevytistunta, esteistunta, hyppyistunta, seisoa jalustimilla, seistä jalustimilla, kenttäistunta, peppu irti, takapuoli irti satulasta, passage, paffi, piaffe, piffi, tippua hevosen selästä, tippua, pudota, lentää, maastoutua, tulla alas, tutustua hiekkaan, heittää ku- perkeikkaa, sukeltaa alas, tutustua kentän pohjaan, niellä hiekkaa, pyllähtää, singota, tupsahtaa alas, irtautua, kupsahtaa, mätkähtää, ratsastaa hevonen peräänantoon, ratsastaa hevonen pyöreäksi, rat- sastaa muotoon, ratsastaa avuille, ratsastaa kuolaimelle, ratsastaa takaosa alle, ratsastaa oikeinpäin, kieltää, tökätä, stopata, pysähtyä, mennä ohi, ei hyppää, kilpailut, kisat, ratsastuskilpailut, valkku, skoutsii, koutsii, treenari, reenari, opettaja, ope, ohjaaja, treenaaja, ratsastuksenopettaja, ridaope, opettaja, ope, ratsiope, ridaopettaja, ratsiopettaja, ridausope, ridausopettaja, tunnin pitäjä, hevonen on- tuu, arkoo jalkaa, linkkaa, nilkuttaa, linkuttaa, on köpö, on kolmijal-</i>

	<i>kainen, vesieste, vesi, lätäkkö, vesihauta, vesimatto, in and out -este, innari</i>
muut sanat ja ilmaukset	<i>talli, hevostalli, ratsutalli, heppatalli, hevosen koti, koti, hevosenkuljetusvaunu, traileri, kuljetuskoppi, koppi, traikku, kulkkari, hevoskoppi, hevoskärry, hevoskärri, kulkkis, kärry, kärri, peräkoppi, hevosauto, heppakoppi, heppa-auto, heppatraileri, hevosvaunu, hevosten pesupaikka, pesupaikka, pesuboksi, vesiboksi, pesari, pesukarsina, pesis, suihkukoppi, pesupiste, ratsastuskoulu, ridauskoulu, ridakoulu, ratsikoulu, ridaustalli, ratsitalli, karsina, boksi, kämppä, poksi, paikka, luukku, koti, mökki, koppi, maneesi, halli, ratsastushalli</i>

3.4.2 Alueelliset sanat

Esittelen seuraavassa taulukossa ne sanat, jotka mainitaan vain tietyllä alueella. Tällaisia sanoja on yhteensä 39 kappaletta. Näistä 34 esiintyy ainoastaan hämäläismurteiden alueella ja 5 vain pohjalaismurteiden alueella. Saviolaismurteiden ja lounaismurteiden alueilla ei aineiston mukaan ole sellaisia sanoja, joita käytettäisiin pelkästään näillä alueilla. Hämäläismurteiden alueen omat sanat ovat kaikki Helsingin slangia, ja niitä käytetään lähinnä pääkaupunkiseudun alueella. Pohjalaismurteiden alueella esiintyy muutamia sellaisia slangivariantteja, joita ei tavata muualla Suomessa.

Taulukko 11. Alueelliset sanat.

savolaismurteiden alue	Ei sellaisia sanoja, joita käytetään vain tällä alueella.
hämäläismurteiden alue	<i>futaa, futii, fudii, fudaa, skodaa</i> 'hevonen potkii'; <i>sadla, saadeli saddle</i> 'satula'; <i>ridari, raideri</i> 'ratsastaja';

	<i>ridabyysat, ridausbyysat, ridapöxyt, ridapögät</i> 'ratsastushousut'; <i>ridaskabat, ridausskabat</i> 'ratsastuskilpailut'; <i>ridaskole, ridausskole, ridaustalli</i> 'ratsastuskoulu'; <i>ridamaikka, ridausmaikka</i> 'ratsastuksenopettaja'; <i>kouluridari, esteridari, kenttäridari</i> 'kenttäratsastaja'; <i>ridis</i> 'ratsastustunti'; <i>ridabootsit ridabuutsit</i> 'ratsastussaappaat'; <i>pady ,pädi, softi, softy, fylli</i> 'romaani'; <i>bööna, gimma</i> 'tamma'
lounaismurteiden alue	Ei sellaisia sanoja, joita käytetään vain tällä alueella.
pohjalaismurteiden alue	<i>vilkka</i> 'hevoskuljetusvaunu'; <i>tuntari</i> 'opetushevonen'; <i>valkka</i> 'valmentaja'; <i>marat</i> 'martingaali'; <i>napu</i> 'litran kauha'

Seuraavassa taulukossa on esitelty ne sanat, jotka ovat vain tietyn alueen ja tietyn ikä- tai käyttäjäryhmän käytössä olevia sanoja. Kuten taulukosta näkee, sellaisia sanoja, jotka esiintyisivät vain tietyllä alueella ja yhdellä käyttäjäryhmällä, on hyvin vähän. Tätä yksityiskohtaisempaa taulukointia ei sanastosta voi edes tehdä, sillä sellaisia sanoja, jotka esiintyisivät vain yhdellä alueella, yhdellä ikäryhmällä ja yhdellä kokemusryhmällä, ei ole lainkaan. Tämä osoittaa sen, että ratsastussanasto on suurimmaksi osaksi hyvin yleisesti käytettyä eri puolilla Suomea ja eri käyttäjäryhmillä. Vaikka joistakin aineiston sanoista on melko vähän mainintoja, ne esiintyvät kuitenkin kaikilla alueilla ja jokaisessa käyttäjäryhmässä.

Sellaisia sanoja, jotka esiintyvät vain yhdellä alueella ja yhdellä tai kahdella ikä- ja käyttäjäryhmällä ovat hämäläismurteiden alueella nuorten ja keski-ikäisten kokeneiden

harrastajien ja ammattilaisten käyttämät sanat *futaa, futii, fudii, fudaa, skodaa* 'hevonen potkii', *ridari, raideri* 'ratsastaja', *ridabyysat, ridausbyysat, ridapöxyt, ridapögät* 'ratsastushousut', *ridaskabat, ridausskabat* 'ratsastuskilpailut', *ridaskole, ridausskole, ridaustalli* 'ratsastuskoulu', *ridamaikka, ridausmaikka* 'ratsastuksenopettaja', *kouluridari* 'kouluratsastaja', *esteridari* 'esteratsastaja', *kenttäridari* 'kenttäratsastaja', *ridis* 'ratsastustunti', *ridabootsit, ridabuutsit* 'ratsastussaappaat', *pady, pädi, softi, softy*, 'romaani' ja *bööna, gimma* 'tamma'; vanhojen kokeneiden harrastajien ja ammattilaisten käyttämä romaania tarkoittava *fylli* sekä nuorten ja pohjalaismurteiden alueella keski-ikäisten ja nuorten kokeneiden harrastajien ja ammattilaisten käyttämät sanat *tuntari* 'opetushevonen', *marat* 'martingaali', *napu* 'litran kauha' ja *valkka* 'valmentaja'.

Taulukko 12. Tietyn alueen ja tietyn ikä- tai käyttäjäryhmän käytössä olevat sanat.

	savolaismurteet	hämäläismurteet	lounaismurteet	pohjalaismurteet
nuoret/ keski-ikäiset aloittelevat naiset ja miehet	-	-	-	-
vanhat aloittelevat naiset ja miehet	-	-	-	-

nuoret/ keski-ikäiset kokeneet/ ammattilaiset naiset ja miehet	-	<i>futaa, futii, fudii, fudaa, skodaa ridari, raideri, ridabyysat, ri- dausbyysat, ri- dapöxyt, rida- pögät, ridaska- bat, ridausska- bat, ridaskole, ridauskole, ridaustalli, ridamaikka, ridausmaikka, kouluridari, esteridari, kent- täridari, ridis, ridabootsit, ri- dabuutsit, pady, pädi, softi, softy, bööna, gimma</i>	-	<i>tuntari, marat, napu, valkka</i>
vanhat kokeneet/ ammattilaiset, naiset ja miehet	-	-	<i>fylli</i>	-

Syy siihen, miksi ratsastussanasto on enimmäkseen koko maan alueelle ja useimpiin tai kaikkiin käyttäjäryhmiin levittäytynyttä voi ainakin osittain johtua siitä, että alan harrastajat käyvät ratsastusleireillä, valmennuksissa ja kilpailuissa eri puolilla Suomea, ja näin sanasto leviää käyttäjiltä toisille. Sanastoa opitaan myös hevoslehtien ja internetin kautta.

Helsingin alueen osittain omanlainen sanasto johtuu Helsingin slangin vaikutuksesta. Helsingin slangista vaikutteita saanut sanasto on kuitenkin suurimmaksi osaksi levinnyt käyttöön myös muualle Suomeen. Vaikkei niitä käytettäisi, ne kaikki kuitenkin tunnetaan jokaisella alueella ja useimmissa käyttäjäryhmissä. Pohjalaismurteiden alueen

omat sanat eivät ole käytössä muualla Suomessa. Uskon, että tämä voi ainakin osaksi johtua siitä, että ratsastuksen kilpailutoiminta on keskittynyt suurimmaksi osaksi Etelä- ja Keski-Suomen alueille. Samoin valmennuksista ja ratsastusleireistä suurin osa on Oulun alapuolella. Tästä johtuen pohjalaismurteiden alueen harrastajat ovat hieman eristäytyneet muista, ja ehkä siksi heidän käyttämänsä sanasto ei ole levinnyt muualle.

4. Ratsastussanaston sisäinen jakauma

4.1 Sanaston attraktiokeskus: hevosen ja ponin monet merkitykset

Slangeille on tyypillistä, että niihin syntyy attraktiokeskuksia, eli sellaisia aihealueita, jotka ovat erityisen suosittuja, ja jotka saavat ympärilleen runsaasti synonyymisiä ilmauksia. Attraktiokeskus tarkoittaa erityisen mielenkiinnon kohteena olevaa aihepiiriä, joka vetää itseensä uusia sanoja, jotka sitten muodostavat synonyymien ryppään (Hakulinen, Ojanen 1976: 31).

Aineistoni selkeästi suurimmat attraktiokeskukset ovat yleiskielen sanat *hevonen* ja *poni*. Tämä on ymmärrettävää ja odotustenmukaista, sillä hevonen ja poni ovat koko ratsastusharrastuksen keskipiste, joiden ympärillä kaikki toiminta pyörii. Ei siis ole ihme, että nimenomaan hevosesta ja ponista käytetään niin monia erilaisia nimityksiä. Monet nimitykset ovat sävyltään hellitteleviä, kuten esimerkiksi *hepoliini*, *poniliini* ja *polleroinen*. Osa nimityksistä taas on sävyltään melko negatiivisia, vaikkei niillä hevosihmisten kielenkäytössä yleensä tarkoitetaakaan mitään pahaa. Tällaisia nimityksiä ovat esimerkiksi *kaakki*, *raato* ja *meetvursti*.

Hevosen ja ponin nimitykset ovat sävyltään monentyyppisiä, joukossa on niin neutraaleja kuin hyvin affektiivisiakin sanoja. Esittelen seuraavassa hevosesta ja ponista aineiston perusteella käytettävät nimitykset. Hevosesta käytettäviä erilaisia nimityksiä löytyy aineistosta yhteensä 79. Ponin nimityksiä on 59. Nämä ovat osin samoja.

Taulukko 13. Hevosen ja ponin nimitykset.

hevonen-sanana synonyymeja	poni-sanana synonyymeja
<i>heppa, humma, poni, hepo, mopo, karvaooppeli, kauramopo, kauramoottori, kauraturpa, polle, polske, polski, polsku, koni, kaakki, pallero, pulla, ratsu, hobunen, hopunen, hobune, nahka, karvakorva, meetvursti, metukka, makkara, salami, kopukka, kopu, hebonen, hebo, heponen, hepoliini, poniini, ponny, ratsunen, ratsureima, raakki, nakki, heppanen, hepsukka, hepsuli, hepsu, hepsku, hevo, luuska, nelijalkainen ystävä, elukka, poku, hevoinen, muuli, aasi, kaviokas, ötökkä, luuska, heinämaha, horse, luupää, neliveto, ferrari, kauraformula, menopeli, karvapallo, kopsu, kanttura, otus, karvakasa, putte, kavioeläin, konimus, karvajalka, elikko, polleroinen, sotanorsu, heepo, heebo, raato, possu, possukka.</i>	<i>ponsku, ponski, ponde, polle, ponny, ponni, pony, pouni, phouni, ponskuli, pontsu, tappijalka, karvakorva, pikkuheppa, miniheppa, kääpiö, pallero, karvajalka, possu, läskiperse, possukka, pontsu, pallero, palleroinen, pollero, polleroinen, ponskiliini, pukkikone, poniliini, poniini, meetvursti, metukka, makkara, nakki, salami, elukka, ötökkä, otus, karvapallo, phoniini, ponimus, ponitus, kauraturpa, nahka, heinämaha, ferrari, pikkuferrari, miniferrafi, kaakki, raato, koni, muuli, aasi, kanttura, kauramopo, karvaooppeli, karvakasa, luupää, kauraformula, putte, polle.</i>

Hevosesta ja ponista on hevosalalla olemassa näiden aineistossa esiin tulleiden nimitysten lisäksi paljon muitakin ilmauksia, sillä hevoset ja ponit on jaoteltu hyvin moneen eri kategoriaan ja rotuun. Tässä luokittelussa hevonen ja poni ovat hyperonyymeja ja kaikki alakategoriat näiden hyponyymeja. Hyperonyymilla tarkoitetaan ylintä, laajinta ektensiota edustavaa sanaa, joka on yleensä melko epäspesifi (Kuiiri 2012: 34). Hyponyymit ovat tämän hyperonyymin alakategorioita, ja niihin sisältyy hyponyymia enemmän piirteitä, ja ne ovat täten spesifisempiä (Kuiiri 2012: 34–35). Hevoset ovat

säkäkorkeudeltaan yli 148-senttisiä ja ponit alle 148 senttimetriä korkeita. Ponit voidaan jakaa alakategorioihin esimerkiksi niiden koon mukaan. Suomessa ponit jaetaan isoihin poneihin ja pikkuponeihin. Pikkuponit ovat säkäkorkeudeltaan korkeintaan 140-senttisiä ja isot ponit ovat 141–148 senttimetriä korkeita. Joissakin muissa maissa, esimerkiksi Ruotsissa, ponit on jaettu säkäkorkeuden mukaan neljään kategoriaan, a-poneihin, b-poneihin, c-poneihin ja d-poneihin. Näistä a-ponit ovat pienimpiä ja d-ponit suurimpia. Korkeuden lisäksi poneja voidaan jaotella eri rotuihin. Eri ponirotuja on olemassa yli sata. Suomessa yleisiä rotuja ovat muun muassa shetlanninponit, newforestinponit ja erilaiset risteytysponit, joissa on useampaa eri rotua. Jotkin hevosrodut ovat sellaisia, että näiden rotujen edustajat luokitellaan hevosiksi, vaikka ne olisivatkin ponikokoisia. Tällaisia rotuja ovat esimerkiksi islanninhevonen ja norjanvuonohevonen.

Hevosia voidaan myös jaotella eri tavoin. Ne voidaan esimerkiksi jaotella kylmäverisiin ja lämminverisiin. Lämminveriset voidaan vielä jakaa puoliverisiin ja täysiverisiin. Kylmäveriset ovat rakenteeltaan muita raskaampia, ja monia kylmäverirotuja käytetään tai on aiemmin käytetty työhevosina. Esimerkiksi suomenhevonen on kylmäverirotu. Lämminveriset ovat rakenteeltaan kylmäverisiä kevyempiä ja sirompia ja luonteeltaan usein tulisempia. Lämminverisiin kuuluu suurin osa ratsu- ja ravihevosroduista. Suomessa termillä lämminverinen viitataan usein lämminveriravureihin. Puoliveriset ovat kylmä- ja täysiveristen risteytyksistä syntyneitä lämminverisiä ratsu- ja ajohevosrotuja. Suurin osa ratsastusurheilussa käytettävistä kilpahevosista on puoliverisiä. Täysiverirotut ovat kaikkein vanhimpia ja puhtaimpia hevosrotuja, ja niitä käytetään paljon muiden hevos- ja ponirotujen laadun parantamiseen. Täysiveriset ovat siroja ja nopeita.

Nämä edellä mainitut hevostyypit voidaan vielä jakaa lukuisiin eri rotuihin, joita on maailmassa useita satoja. Sekä hevos- että ponirodut on kaikki nimetty sen maan tai alueen mukaan mistä ne ovat kotoisin, ja nämä Suomessa käytetyt nimitykset ovat enimmäkseen käänöslainoja. Esimerkiksi hannoverinhevonen on Saksasta Hannoverin alueelta, connemaranponi Irlannista Connemaran alueelta ja islanninhevonen Islannista. Näille hevostyypeille ja myös monille roduille on lisäksi olemassa lukuisia slangivariantteja, kuten esimerkiksi shetlanninponia tarkoittavat *shettis* ja *setukka*, islanninhevosta tarkoittava *issikka* ja täysiveristä tarkoittava *täykkäri*. Näiden edellä mainittujen hevostyyppien lisäksi on vielä olemassa miniatyyrihevosia, jotka ovat poni- tai hevos-

tyyppisiä erittäin pienikokoisia hevosia. Ne saattavat olla pienimillään vain 50 senttimetriä korkeita.

Aineistosta löytyy hevosen ja ponin nimitysten lisäksi myös muutamia muita sellaisia sanoja ja ilmauksia, jotka ovat keränneet ympärilleen paljon synonyymeja. Esittelen näitä seuraavaksi lyhyesti. Sellaisia sanoja ja ilmauksia, jotka myös ovat keränneet ympärilleen melko paljon synonyymeja, ovat seuraavat: *pudota hevosen selästä*; *ratsastaa hevonen peräänantoon*; *vaivainen, sairas hevonen, jota ei voi käyttää normaalisti*; *tamma*; *ruuna*; *ori*; *varsa*, *raippa* ja toinen maamme omista hevosroduista, eli *suomenhevonen*. Seuraavassa taulukossa on esitetty näiden ilmausten synonyymit.

Taulukko 14. Muiden yleisimpien sanojen/ilmausten nimitykset.

sana/ilmaus	synonyymit	synonyymeja yhteensä
<i>pudota hevosen selästä</i>	<i>pudota, tippua, lentää, maastoutua, tulla alas, tutustua hiekkaan, landata, heittää kuperkeikkaa, sukeltaa alas, maistella hiekkaa, tutustua kentän pohjaan, niellä hiekkaa, jalkautua, pyllähtää, singota, tupsahtaa alas, irtautua, tehdä ilmaveivi, tutustua kentän/maneesin pohjan laatuun, nähdä kentänpohjassa jotain kiinnostavaa, kyntää maata, kupsahtaa, tehdä syöksylasku, mätkähtää, ottaa tuntumaa maahan, tehdä kuperkeikka, heittää ilmaveivi, tehdä tuttavuutta kentän pohjan kanssa</i>	28

<i>ratsastaa hevonen peräänantoon</i>	<i>ratsastaa kuolaimelle, ratsastaa hevonen pyöreäksi/muotoon/avuille/kuolaimelle/linkkuun/oikeinpäin, ratsastaa kaula linkkuun, ratsastaa kaula mutkalle, ratsastaa kaula kaarelle, ratsastaa niska linkkuun, ratsastaa niskat nurin, vääntää niskat nurin, ratsastaa pakettiin, läpiratsastaa, ratsastaa läpi, ratsastaa pehmeäksi, ratsastaa takajalat alle, ottaa avuille/kuulolle, saada takaosa toimimaan, saada hevonen käyttämään takaosaansa/takapäätään, saada hevosen oma moottori käyttöön, ottaa ohjan ja pohkeen väliin, saada hevonen käyttämään selkäänsä ja takaosaansa, laittaa virkkuukoukuksi, saada hevonen kantamaan itsensä oikein, saada peräänantoon</i>	29
<i>vaivainen, sairas hevonen, jota ei voi käyttää normaalisti</i>	<i>vaivainen, sairastunut, pullahevonen, ep, eepee, eläkeläinen, rampa, risa, rikkinäinen, raato, lomalainen, sairaslomalainen, joutilas, lompakontyhjentäjä, lomailija, joutilaana oleva, invalidi, vammaisuus, tyhjänpantti, rikki, jalaton, pihankoriste, köpöttelyheppa, vammaisuus, seurahevonen, kipeä, raihmainen, toipilas, pikkuvikainen, isovikainen saikkulainen, köpö, oloneuvos, koriste, pullaponi, kevyellä käytöllä oleva, rampa, loukkaantunut, varhaiseläkeläinen, taukoileva, puskapole, hevonen joka ei kestä käyttöä</i>	42
<i>tamma</i>	<i>tyttö, neiti, ämmä, mamma, nainen, tammamamma, tammuska, tammukka tammuliini, rouvashenkilö, heitukka, lady, likka, akka, tyyppi, tyttö, tyyppi, tytsy, tytsä, leidi, kiimahirviö, tyttönen, tammuli, naikkonen, prinsessa, rinsessa, primadonna, gimma, mummo, mummu, daami, tytskä, likkanen, kuningatar, mammeli, tammeli, tammeliini, tamsku, tyttöhevonen, tyttöheppa, neitihevonen, bitch, tammanen, bööna, emäntä, hienohelma, maamo</i>	47

<i>ruuna</i>	<i>poika, äijä, jätkä, rupukka, ruunanrupukka, rupsukka, ruunanrupsukka, valakka, herramies, mies, jäbä, rutku, ruunanrutku, ruunanretku, ruunannretale, jässikkä, pappi, herra, mies, palliton, munaton, vaari, ruunimus, ukko, ruuni, ruunski, poitsu, ruppana, ruunanruppana, ruunapoika, poju, kuohittu, ukko, ukkeli, pojunen</i>	35
<i>ori</i>	<i>poika, jätkä, jäbä, äijä, oripoika, mies, orhi, herra, herrahevonen, pappi, kunkku, vaari, orimus, orhimus, isäntä, ukko, ukkeli, poitsu, pelimies, miekkonen, poju, juntti, kuningas, prinssi, pikkuprinssi</i>	25
<i>varsa</i>	<i>vauva, lapsi, hevoslapsi, hevosen lapsi, hevosvauva, heppalapsi, heppavauva, varsu, varsuli, varsuliini, kakara, muksu, vaavi, vaaveli, lapsonen, kauhukakara, pikkuhevonen, pikkuheppa, miniheppa, hevosvaavi, penikka, vauvahevonen, vauvaheppa, pentu, pikkuinen, riiviö, tulevaisuuden lupaus, hevosen poikanen, pikkupolte, nassikka, penska, hepan poikanen, nappula, kersa, maitovarsa, honkkeli, räpäle, poikanen</i>	38
<i>suomenhevonen</i>	<i>suokki, sh, äshoo, putte, suomiputte, suomenjuntti, suomipolte, juntti, suomenpulla, suomijuntti, junttura, suomipölö, suokkari, suomenheppa, suomenhepo, suomalainen, suomenpolte, suokkis, finski, kotimainen, suokkijyrä, suomenponi, jytty, sotaratsu, suomen sankari, pullasuokki</i>	26

<i>raippa</i>	<i>keppi, piiska, huiska, raipsu, raipukka, raipsku, raipskulii- ni, vauhtikeppi, menokeppi, vauhtisauva, natsikeppi, ratsu- piiska, taikasauva, ruoska, tikku, kepakko, kepukka, oksa, yleisraippa, kouluraippa, koulupiiska, esteraippa, tahti- puikko, kädenjatke, huomautin, risu, lätkä, merkinantoväli- ne, spö</i>	29
---------------	---	----

Kaikille aineistossa kysytyille sanoille on annettu vastineita. Aineistosta ei siis löydy sellaisia harvinaisia ja vähän käytettyjä tarkoitteita, joita ei juurikaan käytetä. Kysytyt sanat ja ilmaukset ovat saaneet 2-79 synonyymia. Keskimäärin synonyymeja on annettu 10–15 kappaletta. Eniten synonyymeja on annettu edellä esitellyille sanoille ja ilmauksille, eli *hevoselle, ponille, tammalle, ruunalle, orille, varsalla, raipalle, hevosen selästä putoamiselle, hevosen perään natoon ratsastamiselle, sairaalle hevoselle ja suomenhevoselle*. Vähiten synonyymeja ovat saaneet *piaffe* eli ravi paikallaan, *passage* eli liitoravi ja *maneesi*. Näille on annettu kaikille kaksi vastinetta.

4.2 Sanaston ekspansiokeskukset: mistä sanat tulevat?

Ekspansiokeskuksilla tarkoitetaan sellaisia mielenkiintoisia tai askarruttavia aihepiirejä, jotka helposti pysyvät mielessä myös muista aiheista puhuttaessa, ja täten niitä käytetään helposti kuvauskeinoina myös muita asioita kuvattaessa. Ne siis levittäytyvät myös muiden aihepiirien alueille ja muodostuvat ekspansiokeskuksiksi. (Hakulinen, Ojanen 1976, 45).

Sellaisia selvimmin erottuvia aihealueita, joista hevossanastoon on otettu sanoja, ovat moottorien maailma, lihametaforat ja ihmisten pukeutumiseen liittyvä sanasto. Moottorien maailman pohjalta syntyneitä sanoja ovat hevosen ja ponin nimitykset *karvamopo, karvaooppele, mopo, kauramopo, kauramoottori, neliveto, ferrari, pikkuferrari, miniferrari, kauraformula* ja *menopeli*. Lihametaphoria ovat hevosen ja ponin nimityksiin kuuluvat *nahka, meetvursti, metukka, nakki, lihapulla, salami* ja *makkara*. Ihmisten pukeutumiseen liittyviä sanoja ovat loimen nimitykset *takki, vaate, nuttu, kolttu, paita, mekko, mantteli, toppatakki, sadetakki, talvitakki, tallitakki, haalari, toppis, yöpuku,*

viitta, toppapuku, talvipeite, vaatetus ja *hame*. Pulla-sanaa käytetään puhuttaessa lihavasta hevosesta tai sellaisesta hevosesta, jolla ei tehdä juuri mitään, vaan se on lähinnä seurahevosena. Tällaisia ilmauksia ovat *pullahevonen, pullasuokki, suokkipulla* ja *pul-laponi*.

Edellä mainittuja sanoja lukuun ottamatta ratsastussanastossa ei aineiston mukaan sanoja ole otettu kovinkaan paljon muista aihepiireistä, vaan suurin osa sanoista on erilaisia väännöksiä asiatyyliseksi katsottavasta sanasta, kuten esimerkiksi *martsa* 'martin-gaali', *ratsarit* 'ratsastushousut' ja *suokki* 'suomenhevonen'.

4.3 Virallisiksi sanoiksi ehdotetut sanat

Esittelen seuraavassa listassa ne sanat ja ilmaukset, jotka vastaajista kaikki tai suurin osa on ehdottanut virallisiksi sanoiksi ja ilmauksiksi. Virallisella sanalla tarkoitetaan tässä sellaista sanaa, joka on varianteista asiatyylisin, ja joka siis tyyliltään sopii asia-tekstiin. Ensimmäiseksi on lihavoituna virallinen sana ja sen selite, sen jälkeen suluissa luku, joka ilmoittaa, kuinka monta vastaajaa on nimittänyt kyseisen sanan viralliseksi sanaksi. Näiden jälkeen on toisissa suluissa ilmoitettu muutamia kyseisen sanan yleisimpiä slangivariantteja.

aloittelija: ratsastusharrastuksen vasta aloittanut ratsastaja, joka ei vielä kykene hallitsemaan hevosta itsenäisesti. (542), (alkeisratsastaja)

bootsit/putsit: hevosen ruununrajaa ja vuohiskuoppaa suojaavat suojukset. Materiaaliltaan ne ovat kumia, neopreenia nahkaa tai nahkajäljitelmää. (bootsit:290, putsit: 252), (buutsit, puutsit).

estehevonen: hevonen, jolla harrastetaan esteratsastusta ja mahdollisesti kilpaillaan lajissa. Estehevosen tulee olla rohkea ja riittävän varovainen esteillä, ja sen kapasiteetin pitää yltää tasolle, jolla sen kanssa halutaan kilpailla. (542), (esteheppa, esteratsu).

esteratsastaja: ratsastaja, joka harrastaa esteratsastusta ja mahdollisesti kilpailee kyseisessä lajissa. (542), (esteridaaja, esteratsija).

esteratsastus: yksi ratsastuksen olympialajeista. Esteratsastuksessa ratsukon tehtävänä on ylittää radalle asetut esteet tietyssä järjestyksessä ja virhepisteittä annetun enimmäisajan puitteissa. (542), (hyppääminen, esteridaus).

gramaanit: apuohja, jonka vaikutus ohjaa hevosen päätä alas ja taaksepäin. Ne on yleensä tehty nahasta tai kankaasta, ja ne kulkevat satulavyöstä kuolainrenkaiden kautta ratsastajan käteen. Gramaanit ovat erittäin voimakas apuohja, ja niiden jatkuva tai taitamaton käyttö voi kipeyttää hevosen. Siksi vain kokeneiden ratsastajien tulisi käyttää niitä. (542), (piuhat, gramsut).

hevonen: Equus caballus, vetoeläimenä ja ratsuna yleinen kotieläin (Nykysuomen sanakirja). Hevonen on säkäkorkeudeltaan yli 148 senttiä korkea. Tiettyjen rotujen hevoset luokitellaan hevosiksi, vaikka ne olisivat alle 148-senttisiä. Tällaisia rotuja ovat esimerkiksi norjanvuonohevonen, suomenhevonen ja arabialainen täysverinen. (542), (heppa, hepo).

in and out -este: sarjaeste, eli useammasta esteestä koostuva sarja, jonka osien väliin ei mahdu yhtään laukka-askelta, vaan hevosen on ponnistettava suoraan alastulosta uuteen hyppyyn. (517), (innari).

kannukset: metalliset, ratsastussaappaisiin tai -kenkiin ratsastajan nilkan kohdalle nahka- tai kangasremmillä kiinnitettävät 'piikit', joiden tarkoitus on tehostaa pohjeapua. Kannuksia on erilaisia sen suhteen, millainen pää, eli hevosen kylkeen osuva kohta, niissä on. Niitä on esimerkiksi, pallo-, tylppä ja rissapäisiä. (542), (sporrat).

karsina: tallissa oleva rajattu tila, jossa hevonen asuu. Karsinassa on hevoselle ruoka- ja juomakuppi ja lattialla kuiviketta. Kuivike voi olla esimerkiksi olkia, sahan- tai kutterinpurua, sanomalehtipaperia tai kumirouhetta. Hevosen karsinoille on eläinsuojelulain-

säädännössä määritelty minimikoko hevosen koon mukaan. (542), (poksi, kämppä, boksi, poxi, boxi).

kenttähevonen: hevonen, jolla harrastetaan kenttäratsastusta ja mahdollisesti kilpailaan lajissa. Kenttähevosen tulee olla sellainen, että sillä on potentiaalia sekä este- että kouluratsastukseen ja rohkeutta ja kestävyyttä maastoesteille. (542), (kenttäheppa, kenttäratsu).

kenttäratsastaja: ratsastaja, joka harrastaa kenttäratsastusta ja mahdollisesti kilpailee kyseisessä lajissa. (542), (kenttäridaaja, kenttäratsija).

kenttäratsastus: yksi ratsastuksen olympialajeista, jossa ratsukon tulee hallita kouluratsastus, rataesteet ja maastoesteet. Kenttäratsastuskilpailu on kolmivaiheinen. Siihen kuuluu kouluratsastuskoe, kestävyys- tai maastoratsastuskoe sekä esteratsastuskoe. (542), (kenttä, kenttäridaus).

kevytistunta: ratsastaja istuu satulassa istuen kevyessä istunnassa, eli niin, että ratsastajan paino on jalustimilla ja takapuoli nostettu ylös satulasta ja ylävartalo taittuu kevyesti eteen. Kevyttä istuntaa käytetään esimerkiksi esteratsastuksessa ja hevosen kiivetessä ylämäkeen. (542), (esteistunta, perse irti penkistä).

kieltäytyä: hevonen kieltäytyy hyppäämästä estettä hidastamalla tai pysähtymällä ennen estettä tai väistämällä sitä. (542), (stopata, pysähtyä).

kilpailut: ratsastuskilpailut, joita järjestetään ratsastuksen eri lajeissa ja eri tasoilla. Kilpailut voivat olla seurakilpailuja, aluekilpailuja, kansallisia tai kansainvälisiä kilpailuja. Kilpailuissa voi olla useampia eri lajeja, tai sitten kisataan yhdessä lajissa, kuten kouluratsastuksessa, esteratsastuksessa, kenttäratsastuksessa tai lännenratsastuksessa. Kilpailut voivat olla yksipäiväiset tai ne voivat kestää useamman päivän. (542), (kisat, skatbat).

kouluhevonen: hevonen, jolla harrastetaan kouluratsastusta ja mahdollisesti kilpaillaan lajissa. Kouluhevosella tulee olla puhtaat ja tahdikkaat liikkeet ja sen pitää olla notkea ja halukas oppimaan asioita. (542), (kouluratsu, kouluheppa).

kouluratsastaja: ratsastaja, joka harrastaa kouluratsastusta ja mahdollisesti kilpailee kyseisessä lajissa. (542), (koulutuuppari, tuuppari, kouluridaaja, kouluratsija).

kouluratsastus: yksi ratsastuksen olympialajeista. Kouluratsastus on kaiken ratsastuksen perusta. Kouluratsastus kuuluu jokaisen ratsukon työskentelyyn, ja sen tavoitteena on saada hevosesta notkea ja irtonainen ja muutenkin sellainen, että se on miellyttävä ratsastaa. Kouluratsastuskilpailuissa ratsukon tehtävänä on suorittaa sileällä radalla ennalta määrätty tai ennalta suunnitellut kuviot ja liikesarjat mahdollisimman tarkasti ja laadukkaasti niin, että ratsastajan ja hevosen vuorovaikutus on eleetöntä ja helpon näköistä. (542), (koulu, sileällä työskentely, kouluridaus).

kovasuinen hevonen: hevonen, joka ei kuuntele ratsastajan pidätteitä ja muita ohjasotteita kunnolla, vaan vaatii kovia otteita. (529), (pullari, jyrä, kova kädelle, raskas edestä).

kuljetussuojat: topatut, hevosen kuljetuksessa käytettävät suojat, jotka suojaavat hevosen jalkoja kolhuilta. Kuljetussuojien tulee suojata hevosen etujalat etupolvesta alas ruununrajojen yli sekä takajaloissa kintereistä ruununrajojen yli. (542), (kulkkarit, suojat).

loimi: hevosen selkään laitettava peite, joita on tehty erilaisia eri käyttötarkoituksiin. Loimen pääasiallinen tarkoitus on suojata hevosta kylmältä, kastumiselta, lialta tai hyönteisiltä. Loimia voidaan jaotella niiden käyttötarkoituksen ja materiaalin mukaan. Loimet voidaan karkeasti jakaa ulkoloimiin ja sisäloimiin ja tarkemmin muun muassa toppaloimiin, sadeloimiin, villaloimiin, fleeceloimiin, ratsastusloimiin ja ötökkäloimiin. (542), (peitto, takki).

lämminverinen: lämminverisellä hevosella tarkoitetaan hevosta, joka kuuluu kevytrakenteiseen hevostyyppiin. Lämminveriseen hevostyyppiin kuuluu suurin osa ratsu- ja ravihevosroduista. Lämminveriset ratsurodut jaetaan edelleen kahteen alatyyppiin, täysiverisiin ja puoliverisiin. Suomessa termillä lämminverinen viitataan usein nimenomaan lämminveriravureihin. Lämminveriset ovat kylmäverisiä nopeampia ja rakenteeltaan sirompia. Ratsastuksen harrastajat puhuvat usein lämminverisistä hieman halveksivaan sävyyn, sillä he tarkoittavat termillä ravihevosta, joista melko harvoin saadaan yhtä hyviä ratsuja kuin varsinaisesti ratsastuskäyttöön jalostetuista hevosroduista. Ratsastuspiireissä hevoset usein jaetaan karkeasti lämminverisiin, puoliverisiin, suomenhevosiin ja poneihin, eikä esimerkiksi lämmin- ja kylmäverisiin. (542), (lämppäri, lv, lämpöinen).

maastoratsastus: ratsastaa hevosen kanssa ulkona maastossa. (498), (maastoilu, pus-kailu).

maneesi: ratsastukseen suunniteltu halli, jossa on ratsastuskenttä, jota suojaavat seinät ja katto. Kentässä on hiekkapohja. Maneesit ovat tavallisesti suorakaiteen muotoisia. (542), (halli, ratsastushalli).

martingaali: apuohja, jonka tarkoituksena on estää hevosta nostamasta päätänsä liian korkealle ratsastuksen aikana. Martingaali voi olla juokseva tai kiinteä. Juoksevassa martingaalissa on kaulan ympärille kiinnitettävä nahkahihna ja rintahihna, joka laitetaan hevosen etujalkojen välistä kiinni satulavyöhön. Kiinteä martingaali taas laitetaan etujalkojen välistä kiinni satulavyöhön ja toinen pää on kiinni turpahihnassa. Kiinteän martingalin käyttöä suositellaan vain kokeneille ratsastajille. (542), (martsa, martsari).

nousta/hypätä pystyyn: hevonen nousee takajaloilleen. (nousta pystyyn: 250, hypätä pystyyn: 292), (keulia).

ontua: hevonen ontuu yhtä tai useampaa jalkaansa. Ontumisen aste vaihtelee. Hevonen voi olla vain hieman epäpuhdas tai se saattaa olla kokonaan laittamatta painoa jollekin jalalleen. (542), (olla ep, olla epäpuhdas).

ori: kastroimaton uroshevonon (542), (poika, jätkä).

passage: eli liitoravi on vaativan tason kouluratsastusliike, joka kuuluu kaikkein vaikeimpiin kouluratsastusohjelmiin kilpailuissa. Passagessa hevonen ravaa voimakkaasti koottuna, nostellen ja koukistaen polviaan voimakkaasti. (522), (paffi).

pesukarsina: talliin rakennettu erillinen tila, jossa on vesiletku ja jossa hevosta voidaan pestä tai esimerkiksi kylmätä sen jalkoja vedellä. (412), (vesiboksi, vesikarsina, pesupaikka, pesuboksi, pesari).

piaffe: eli ravia paikallaan. Piaffe on vaativan tason kouluratsastusliike, joka kuuluu kaikkein vaikeimpiin kouluratsastusohjelmiin kilpailuissa. Siinä hevonen liikkuu tahdikkaasti säännöllisin raviaskelin paikallaan siten, että etenkin etujalkojen liike on korkea. (522), (piaffi, piffi).

pintelit: hevosen jalkoja tukevat ja suojaavat siteet, jotka kiinnitetään sitomalla tai taralla. Pintelit voivat olla fleeceä, villaa tai ohutta joustavaa kangasta. (542), (siteet, kääreet, pinksut, pindet).

poni: pienikokoinen hevonen, joka on alle 148 senttiä korkea. Ponit sopivat lasten ja pienikokoisten aikuisten ratsuiksi. Ratsastuskilpailuissa on poniluokkia, joissa ponilla saavat kilpailla 16-vuotiaat ja sitä nuoremmat ratsastajat. Vanhemmat ratsastajat saavat kilpailla poneilla avoimissa luokissa. (542), (pony, ponny, ponski).

potkia: hevonen potkii (542), (latoa, monottaa).

pudota: pudota hevosen selästä. (pudota: 327, tippua 215), (lentää, maastoutua).

pukittaa: hevonen laskee päänsä alas, usein köyristää selkensä ja heittää takajalkansa ilmaan. Pukittaminen voi johtua monesta syystä, kuten ilosta, kivusta tai siitä, että hevonen avaa lihaksiaan. (542), (pukkaa, heittää perää, heittää persettä).

puoliverinen: puoliverisillä tarkoitetaan lämminverisiin kuuluvia ratsuhevosrotuja, jotka ovat syntyneet kylmäveristen ja täysveristen risteytyksistä. Puoliverirotuja on useita, kuten saksalainen hannoverinhevonen ja ranskalainen selle français. Myös Suomessa on oma puoliverirotu, suomalainen puoliverinen, eli Finnish Warmblood (FWB). (542), (pv, puokki).

raippa: piiska, ratsastajan apuväline, jolla ratsastaja voi tarvittaessa tehostaa luonnollisia apujaan. Raippoja on eripituisia. Raipalla ei ole tarkoitus lyödä, vaan sillä näpytetään kevyesti. (520), (piiska, keppi).

ratsastaa: ratsastaja istuu hevosen selässä ja ohjaa hevosta erilaisin avuin. (542), (ridaata, ratsia).

ratsastaa peräänantoon: peräänantoon ratsastaminen tarkoittaa, että hevonen ratsasteaan tilaan, jossa se on rento, kuuliainen ja vastaanottavainen ratsastajan avuille sekä kantaa itsensä tasapainossa. Tällöin hevonen myötää niskastaan ja kantaa itseään, sen selkähakset työskentelevät ja takaosa on rungon alla. Kokeneet ratsastajat saavat hevosen peräänantoon, kun he ovat kokemuksen kautta oppineet, miten kunkin hevosen saa liikkumaan näin. (521), (ratsastaa muotoon, ratsastaa oikeinpäin, ratsastaa takaosa alle).

ratsastaja: ihminen, joka istuu hevosen selässä ja ohjaa hevosta erilaisten apujen avulla. Näitä apuja ovat luonnolliset avut, eli paino-, pohje, ohjas- ja ääniavut sekä lisäävut, eli raippa ja kannukset. (542), (ridaaja, ratsija, kuski).

ratsastuksenopettaja: ratsastuksenopettajan koulutuksen saanut tai muuten osaava hevosihminen, joka opettaa ratsastusta muille. Ratsastuksenopettaja yleensä työskentelee ratsastuskoululla tai käy eri talleilla pitämässä ratsastustunteja. (542), (opettaja, ope, ridope, ridausope, ratsiope).

ratsastushousut: ratsastukseen suunnitellut, joustavat ja tyköistuvat housut, joissa ei yleensä ole sisäsiivuilla saumaa ja joissa on kapeat lahkeet. Housut ovat joko koko- tai

puolipaikkaiset. Paikat ovat mokkanahkaa tai vastaavanlaista synteettistä materiaalia, ja niiden tarkoituksena on lisätä ratsastajan istunnan pitoa satulassa. (542), (ratsarit, rida-housut, ridaushousut, ratsihousut).

ratsastuskengät: nahkaiset tai kankaiset, lyhytvartiset, matalakantaiset ratsastuskengät. Ratsastuskenkiä on erimallisia, esimerkiksi kannallisen tennarin näköisiä. Nahkaisia, ratsastajan nilkkaan ulottuvia ratsastuskenkiä kutsutaan jodhpureiksi. Englannin kielen sana *jodhpurs* tarkoittaa ratsastushousuja. Suomen kielessä sana on kuitenkin jostakin syystä siirtynyt tarkoittamaan ratsastuskenkiä. Jodhpurhousuilla tarkoitetaan sellaisia housuja, joissa on leveät lahkeet, jotka tulevat ratsastuskenkien päälle. Näitä housuja näkee Suomessa melko vähän, ja suurin osa ratsastajista käyttää kapealahkeisia ratsastushousuja, joiden lahkeet tulevat saappaan tai kengän sisään.(522), (tallikengät, rida-kengät, ratsikengät, jodhpurit).

ratsastuskoulu: talli, jossa järjestetään säännöllisesti ratsastustunteja tallin hevosilla. (542), (ridakoulu, ridauskoulu, ratsikoulu).

ratsastuskypärä: ratsastukseen suunniteltu, yleensä lipallinen, kypärä, joka suojaa ratsastajan päätä. Kypärän on täytettävä sille asetut turvallisuusvaatimukset. (542), (kypärä, ridakypärä, ridauskypärä, ratsikypärä).

ratsastussaappaat: nahkaiset tai kumiset, hieman polven alapuolelle ulottuvat matalakantaiset, ratsastukseen suunnitellut saappaat. (542), (ridasaappaat, ridaussaappaat, ratsisaappaat).

ratsastustunti: ohjattu tunti, jota pitää ratsastuksenopettaja tai muu osaava hevosihminen ohjaten ratsastajien ja hevosten työskentelyä. (542), (tunti, ridatunti, ridaustunti, ratsitunti).

remontti: ratsuksi koulutettavana oleva hevonen. Remontti on yleensä nuori, noin 3-5 -vuotias. (522), (remppa, nuori hevonen, projekti).

riimu: hevosen päähän laitettava, yleensä nahasta, nailonista tai polyesteristä valmistettu varuste, josta hevosta voidaan taluttaa ja jolla se voidaan sitoa kiinni, kun siihen kiinnitetään riimunaru. (542), (päitset).

riimunnaru: riimuun kiinnitettävä naru, jonka toisessa päässä on lukko. Riimun ja riimunnarun avulla voidaan taluttaa hevosta tai sitoa se kiinni. (542), (naru, nartsa).

riikkinäinen hevonen: vaivainen, sairas hevonen, jota ei voi käyttää normaalisti. Vaivan laatu vaihtelee. Hevonen voi olla lievästi kipeä, niin että se lepäilee muutaman päivän, tai sitten siinä voi olla sellaista vikaa, joka haittaa pysyvästi sen normaalia käyttöä. (482), (toipilas, vaivainen, sairas, seurahevonen, risa).

ruuna: kastroidu eli ruunattu uroshevonen (542), (poika, jätkä).

satula: hevosen selkään ratsastusta varten laitettava nahkaa tai synteettistä materiaalia oleva istuin, joka kiinnitetään satulavyön avulla. Satuloita on suunniteltu ratsastuksen eri lajeihin. On olemassa estesatuloita, koulusatuloita, yleissatuloita, kenttäsatuloita, laukkasatuloita, montésatuloita, lännensatuloita, naistensatuloita, rungottomia satuloita ja nuorille hevosille tarkoitettuja harjoitussatuloita. Satula valitaan käyttötarkoituksen ja ratsastuksen lajin mukaan. Yleissatula soveltuu kaikkeen käyttöön, mutta jos halutaan suuntautua ja panostaa tiettyyn ratsastuksen lajiin, kannattaa hankkia siihen erityisesti suunniteltu satula. Satulan tulee aina sopia hevoselle kunnolla, niin ettei se aiheuta kipuja tai hankaumia. (542), (penkki, istuin, tuoli).

satulahuopa: satulan alle laitettava huopa, jonka tarkoitus on suojata satulaa hevosen hieltä. Satulahuopa voi olla esimerkiksi villaa tai lampaannahkaa. Yleisimmin ne kuitenkin ovat puuvillakangasta tai vastaavanlaista materiaalia. Satulahuopa voi olla neliömallinen tai satulanmuotoinen. Niitä on eri satuloihin sopivia, kuten yleishuopia, kouluhuopia ja estehuopia. Satulahuovissa on yleensä lenkit, joiden avulla se kiinnitetään satulaan. (542), (huopa).

satulanalunen: satulan alle laitettava pehmuste, jonka tarkoitus on parantaa satulan istuvuutta hevosen selkään. Alusia on erimallisia ja eri materiaalista valmistettuja. Se voi olla esimerkiksi satulaa edestä kohottava, takaa kohottava tai hevosen korkean sään aiheuttamia ongelmia korjaava. Alunen voi olla materiaaliltaan esimerkiksi kumia, vaahtomuovia tai lampaankarvaa. Satulanalusta kutsutaan yleisesti myös pehmusteeksi, romaaniksi ja karvaksi. (488), (romaani, pehmuste, karva, romsku).

seniori: yli 18-vuotias aikuisratsastaja. (542), (seniori, sennu, aikuisratsastaja).

suitset: hevosen päähän laitettava nahkainen, hevosen ohjaukseen tarkoitettu varuste. Suitset koostuvat niskahihnasta, leukahihnasta, poskiahnoista, otsapannasta, ohjista ja mahdollisesti turparemmistä, johon voidaan kiinnittää vielä alaturpahihna. Suitset voivat olla kuolaimelliset tai kuolaimettomat. Suitsien tulee olla hevoselle oikeankokoiset ja muuten sopivat. (542), (päävehkeet, päitset).

suojat: hevosen jalkoihin laitettavat suojat, jotka suojaavat ja tukevat jalkoja. Suojia on erimallisia ja eri käyttötarkoituksiin suunniteltuja. Suojatyyppejä ovat esimerkiksi jännesuojat, hivutussuojat, ja kenttäratsastussuojat. Suojiin kuuluvat myös pintelit ja bootsit, joista lisää kyseisten sanojen selityksissä. Suojia voidaan käyttää etu- tai takajaloissa tai molemmissa. Suojat on yleensä valmistettu nahasta, muovista tai neopreenista. (542), (jalkasuojat, hivutussuojat = hivarit, jännesuojat = jänkkärit).

suomenhevonen: Suomessa kehitetty kylmäverinen hevosrotu. Suomenhevoset jaotellaan neljään eri jalostussuuntaan, joita ovat ratsusuunta, juoksijasuunta, työhevossuunta ja pienhevossuunta. (542), (suokki, sh).

talli: hevosen koti, jossa hevoset asuvat omissa karsinoissaan. Tallin sijaan hevoset voivat asua myös pihatossa, jossa niillä on jonkinlainen katos ja sieltä vapaa pääsy ulos tarhaan. (542), (hevostalli, stable).

tamma: naarashevonen (542), (tyttö, tammuska, tammukka, neiti, rouva).

traileri: hevoskuljetusvaunu, jossa hevosta voidaan kuljettaa (452), (hevoskuljetusvaunu, traikku, koppi, kuljetuskoppi, kuljetusvaunu).

tuntihevonen: ratsastuskoulun opetushevonen, jolla ratsastuskoulun oppilaat ratsastavat ratsastustunneilla. (498), (opetushevonen, tuntsari, ratsastuskouluhevonen).

turvaliivi: ratsastajan kylkiluita, selkärankaa, sisäelimiä ja niiden seutua suojaava kovaa materiaalia oleva tyköistuva liivi. Turvaliivejä on kiinteitä ja palaliivejä. Palaliivi on liikkuvampi, ja siksi kiinteää liiviä miellyttävämpi päällä. Turvaliivin on täytettävä sille asetut turvallisuusvaatimukset. (542), (liivi, turvis).

valmentaja: ratsastuksen valmentajakoulutuksen käynyt tai muuten esimerkiksi kilparatsastuksen kautta vahvan kokemuksen hankkinut hevosalan ammattilainen, joka valmentaa ratsukoita. Valmentaja eroaa ratsastuksenopettajasta siinä, että kun opettaja yleensä keskittyy ratsastajan opettamiseen, niin valmentaja pyrkii kehittämään koko ratsukkoa, eli siis sekä hevosta että ratsastajaa. (542), (valkku, skouts, kouts).

varsa: hevosen tai muun hevoseläimen jälkeläinen, joka ei ole vielä saavuttanut sukukypsyyttä. (542), (vauva, lapsi).

vesieste: vesieste voidaan tarkemmin jakaa kahteen tyyppiin, vesiesteeseen ja vesihautaan. Vesihauta on vedellä täytetty matala hauta, jonka yli hevosen on hypättävä niin, etteivät sen jalat osu veteen. Vesihaudan edessä voi olla ponnistusta ohjaava matala este tai puomi. Vesieste on este, jossa vesihautaan yhdistyy samalla kertaa hypättävä, joko haudan päällä, edessä tai takana oleva este. Vesiesteessä voidaan käyttää vesimattoa, eli sinistä mattoa, joka näyttää vedeltä, tai hautaa, jossa on oikeaa vettä. (538), (vesi, vesihauta, vesimatto, lätäkkö).

5. Lopuksi

Olen esitellyt työssäni suomalaisen ratsastussanaston sananmuodostustapoja ja tämän sanaston jakautumista alueittain ja käyttäjäryhmittäin. Suomalaista ratsastussanastoa on muodostettu ja edelleenkin jatkuvasti muodostetaan monin eri tavoin. Näitä sanamuodostuskeinoja ovat seuraavat: 1.) Vanhan sanaston uusi käyttö, jolloin vanhoja sanoja käytetään uudessa merkityksessä. Tällaisia vanhan sanaston käyttötapoja uudessa merkityksessä ovat esimerkiksi metaforat, metonymia ja paronymia. 2.) Sananmuodostus, jossa kieliopin varassa muodostetaan uusia sanoja osista. Näitä sananmuodostustapoja ovat typistäminen, vartalon muunnokset, yhdyssanat ja johtaminen. Yhdyssanoja on ratsastussanastossa paljon, samoin myös sanaliittoja on melko runsaasti. Suurin osa yhdyssanoista on determinatiivisia nominatiivialkuisia yhdyssanoja. Ratsastussanaston yleisimmin käytetyt slangijohtimet ovat *-Ari* ja *-is*. *-Ari*-johtimen avulla muodostettuja sanoja löytyy aineistosta 33 ja *-is*-johtimen avulla muodostettuja 13 kappaletta. Nämä kaksi johdinta ovat muutoinkin suomen kielen yleisimmin käytetyt slangijohtimet. Muita käytettyjä johtimia ovat aineiston mukaan *-tsU*, *-sKu* ja *-kkI*. 3.) Kolmas sanaston synty tapa on sanan lainaaminen. Sanoja lainataan hevossanastoon vieraista kielistä, murteista ja Helsingin slangista. Vieraista kielistä eniten sanoja on lainautunut ruotsista, josta on tullut paljon sanoja erityisesti Helsingin slangiin, ja sitä kautta varsinkin pääkaupunkiseudun ratsastussanastoon.

Naisten ja miesten välistä ratsastussanaston käyttöä tutkittaessa selvisi, että naiset ja miehet käyttävät enimmäkseen samanlaista sanastoa. Ainoa ero on se, että naiset käyttävät miehiä enemmän hellitteleviä ilmauksia hevosista, poneista ja hevosten sukupuolinimityksistä. Tällaisia ilmauksia ovat esimerkiksi *hepoliini*, *polleroinen* ja *tammaliini*.

Eri ikäluokkien sanaston käytöstä tuli ilmi, että mitä nuoremmista ratsastuksen harrastajista on kyse, sitä enemmän he käyttävät itse muodostettua slangisanastoa. Puolestaan mitä vanhemmista ihmisistä on kyse, sitä virallisempaa heidän käyttämänsä termistö on, ja he käyttävätkin enemmän yleiskieltä ja erikoisalan sanastoa. Ratsastussanasto on vanhemmilla ikäluokilla sellaista, että se on laajemmassa käytössä eri puolilla Suomea kuin nuorten käyttämä sanasto, josta löytyy muutamia sellaisia sanoja, jotka ovat melko harvan harrastajan käytössä. Vanhimmat vastaajat käyttävät jonkin verran sellais-

ta sanastoa, joka on jo pitkälti vanhentunutta jokapäiväisessä käytössä. Tällaisia sanoja ovat esimerkiksi karsinaa tarkoittava *pilttuu* ja satulahuopaa merkitsevä *voilokki*.

Olen tutkinut ratsastussanaston käyttöä myös käyttäjäryhmittäin, eli tarkastellut, millaista sanastoa aloittelijat, kokeneemmat harrastajat ja ammattilaiset käyttävät. Aineiston mukaan ratsastussanaston käyttö on sitä monipuolisempaa, mitä kauemmin vastaaja on ollut tekemisissä hevosten kanssa. Aloittelijat eivät vielä tunne kaikkia termejä tai eivät osaa antaa niille kovin monia vastineita. Kokeneemmat harrastajat ja ammattilaiset käyttävät hyvin samanlaista sanastoa. Heidän kielenkäyttönsä on värikästä, ja he ovat antaneet kaikille kysytyille termeille useita vastineita. Tämä tulos on odotuksenmukainen, sillä mitä enemmän ihminen on ollut tekemisissä hevosten kanssa, sitä paremmin hän tuntee ja osaa käyttää erilaisia hevosalan termejä.

Alueellisen variaation tutkimuksen osalta käy ilmi, että sanaston käyttö on hieman erilaista kaikilla neljällä tutkitulla alueella, ja eroja löytyy myös alueiden sisällä. Suurin osa sanastosta on kuitenkin sellaista, että sitä käytetään kaikilla alueilla ainakin jonkin verran. Selkeimmin omanlaisensa sanasto on hämäläismurteiden alueella ja sen sisällä pääkaupunkiseudulla, jossa käytetään paljon Helsingin slangista saatua sanastoa. *Rida*-verbiä ja sen johdoksia käytetään paljon. Hämäläismurteiden alueella on sanaston käytössä selkeitä eroja, sillä Tampereen seudulla käytetään pääkaupunkiseudun *rida*-verbin ja sen johdosten sijaan *ratsia*-verbiä johdoksineen. Näitä *rida*- ja *ratsia*-verbejä ja niiden johdoksia käytetään jonkin verran myös muilla alueilla. Pohjalaismurteidenkin alueelta löytyy jonkin verran omaleimaista sanastoa. Tällaisia vain kyseisellä alueella esiintyviä sanoja ovat muun muassa hevoskuljetusvaunua tarkoittava *vilka* ja ratsastuskoulun opetushevosta tarkoittava *tuntari*. Savolaismurteiden ja lounaismurteiden alueelta ei löytynyt sellaisia sanoja, jotka esiintyisivät vain näillä alueilla, vaan sanasto on valtakunnallista.

Aineiston 1072 sanasta valtakunnallisia on 644, eli vähän yli puolet. Alueellisia sanoja on 39. Näistä 34 esiintyy hämäläismurteiden ja 5 pohjalaismurteiden alueella. Loput sanat ovat sellaisia, että ne esiintyvät vain yhdessä tai kahdessa ikä- tai kokemusr ryhmässä. Sellaisia sanoja, jotka esiintyisivät vain yhdellä alueella, yhdessä ikäluokassa ja yhdessä käyttäjäryhmässä, ei löytynyt lainkaan. Kaikki alueellisetkin sanat esiintyvät vähintään kahdessa ikä- ja kokemusr ryhmässä.

Ratsastussanaston selvästi suurimmat attraktiokeskukset, eli sellaiset aihealueet, jotka ovat erityisen suosittuja ja jotka saavat ympärilleen runsaasti synonyymisiä ilmauksia, ovat sanat *hevonen* ja *poni*. Hevoselle on vastauksissa annettu 79 ja ponille 59 synonyymia. Sanastosta löytyy myös muutamia muita sellaisia sanoja ja sanaliittoja, jotka ovat keränneet ympärilleen erityisen paljon synonyymeja. Tällaisia sanoja ja sanaliittoja ovat hevosen sukupuolinimitykset, *varsa*, *raippa*, *suomenhevonen*, *pudota hevosen selästä*, *ratsastaa hevonen peräänantoon* ja *vaivainen, sairas hevonen, jota ei voi käyttää normaalisti*.

Suurin osa ratsastussanastosta on sellaista, että sanat ja ilmaukset ovat erilaisia slangivariantteja asiatyylisimmäksi katsottavasta sanasta. Joitakin ekspansiokeskuksia kuitenkin löytyy. Näitä ovat moottorien maailma, lihametaforat ja ihmisten pukeutumiseen liittyvä sanasto. Lihametaforia ovat esimerkiksi hevosta tarkoittavat *meetvursti* ja *lihapulla*, moottorien maailmasta saatuja sanoja ovat muun muassa myöskin hevosta tarkoittavat *karvaooppeli* ja *ferrari*, ja ihmisten pukeutumiseen liittyviä sanoja ovat erilaiset hevosen loimen ja loimittamisen nimitykset, kuten *takki*, *mekko* ja *kolttu*.

Lopuksi olen laatinut virallisen ratsastussanaston sen pohjalta, mitä sanoja ja ilmauksia vastaajista kaikki tai suurin osa on ehdottanut virallisiksi sanoiksi ja ilmauksiksi. Virallisella tarkoitetaan tässä yhteydessä asiatyylisintä sanaa tai ilmausta.

Olen pyrkinyt työssäni saamaan ja esittelemään mahdollisimman kattavan kuvan suomalaisesta ratsastussanastosta ja sen käytöstä. Aihetta olisi kiinnostavaa tutkia lisää vielä suuremmalla aineistolla. Laajemmassa tutkimuksessa voisi aineistoa kerätä vielä paljon suuremmalta määrältä ihmisiä, ja myös sellaisia termejä voisi kysyä, mitä tässä tutkimuksessa ei kysytty, jottei kyselylomakkeesta olisi tullut liian pitkä. Laajemmalla aineistolla voitaisiin saada vielä huomattavasti tarkempi kokonaiskuva ratsastussanaston alueellisesta ja käyttäjäryhmäkohtaisesta variaatiosta.

Ratsastussanasto muokkautuu ja kasvaa jatkuvasti sitä mukaa kuin hevosala kasvaa ja laajenee, uusia varusteita kehitetään niin hevosille kuin ratsastajillekin ja kun ratsastajat liikkuvat yhä enemmän kilpailuissa, valmennuksissa ja töissä eri puolilla Suomea ja maailmaa. Tämä ratsastajien liikkuminen paikasta toiseen lisääntyy sitä mukaa, kun hevosten kuljettaminen nopeiden kulkuyhteyksien myötä käy yhä helpommaksi. Hevosten ja ratsastuksen suosio tulee uskoakseni kasvamaan jatkuvasti, vaikka hevosta ei enää juurikaan käytetä sen perinteisissä töissä. Ratsastus on monipuolinen liikuntalaji, kilpai-

luja ja erilaisia valmennuksia järjestetään yhä enemmän, ja hevosia käytetään kasvavassa määrin apuna esimerkiksi kehitysvammaisten kuntoutuksessa. Nykypäivän hevosen tehtävä onkin toimia kilpakumppanina, terapeuttina ja ystävänä.

Lähdeluettelo

ALATALO, KATRI 2010: Hevosten nimityksen hevostalli.net -keskustelupalstalla. Pro gradu - tutkielma. Jyväskylän yliopiston kielten laitos.

HAKULINEN, AULI – OJANEN, JUSSI 1976: Kielitieteen ja fonetiikan termistöä. Forssa: Forssan kirjapaino Oy.

HAKULINEN, LAURI 1970: Kielen näkymiä. Forssa: Forssan kirjapaino Oy.

HONKANEN, ANITA 2001: Suomenhevosten kutsuma- ja lempinimistä. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopiston suomen kielen laitos.

HÄKKINEN, KAISA 1990: Mistä sanat tulevat. Pieksämäki: Sisälähettyseuran kirjapaino Raamatutalo.

ISK = Iso Suomen Kielioppi 2004: Auli Hakulinen – Maria Vilkuna – Riitta Korhonen- - Vesa Koivisto – Tarja Riitta Heinonen – Irja Alho (toim.). Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 950. Helsinki.

KALSKE, MARJA 2005: Suomessa syntyneiden hevosten nimistö. Turun yliopiston suomalaisen ja yleisen kielitieteen laitoksen julkaisuja 73. Turku.

KANGASNIEMI, HEIKKI 1997: Sana, merkitys, maailma. Katsaus leksikaalisen semantiikan perusteisiin. Helsinki: Finn Lectura.

KARTTUNEN, KAARINA 1989: Stadi on hervoton pleisi. – Jouko Vesikansa (toim.), Nykysuomen sanavarat s. 148–164. Helsinki: WSOY.

KUIRI, KAIJA 2012: Johdatus semantiikkaan. Helsinki: Finn Lectura

LAHTINEN, MIIA 2001: Hevosten ikäkausi- ja sukupuolinimitykset ennen ja nyt. Pro gradu - tutkielma. Tampereen yliopiston kieli- ja käännöstieteiden laitos.

PAKKANEN, PIRJO 1994: Suomen kielen ratsastussanastoa. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopiston suomen kielen ja yleisen kielitieteen laitos.

PAUNONEN, HEIKKI 2000: Tsennaaks stadii, bonjaaks slangii. Stadin slangin suursanakirja. Juva: WSOY

PÖYRI, MARIKA 2006: Pilotti laskeutuu Rivieraan – havaintoja ratsastuksen ammattislangista. Pro gradu -tutkielma. Turun yliopiston kieli- ja käännöstieteiden laitos.

SIITONEN, VIRPI 1997: Suomalaista ratsastuslangia. Jyväskylän yliopiston suomen kielen ja yleisen kielitieteen laitos.

Suomen Ratsastajainliitto, tilastotietoa ratsastuksesta. www.ratsastus.fi. (12.2.2014).

VASARA, ERKKI 1987: Suomen ratsastusurheilun historia. Suomen Ratsastajanliitto. Hämeenlinna: Karisto.

Liitteet

Liite 1, kyselylomake

Kyselylomake

Kirjoita oheisiin laatikoihin niissä mainittujen sanojen/ilmausten alle ne sanat/ilmaukset, joita tiedät käytettävän kyseisestä sanasta tai ilmauksesta. Alleviivaa kirjoittamistasi sanoista ne, joita itse käytät. Jos tiedät ainoastaan laatikossa jo mainitun termin, kirjoita se. Jos et tiedä kyseistä termiä lainkaan, jätä kyseinen laatikko tyhjäksi. Ympyröi vielä jokaiseen sanan/ilmauksen ja sen muiden nimitysten kohdalta se sana/ilmaus, jota pidät kyseisen sanan/ilmauksen virallisena terminä.

Ratsastaja ja ratsastajan varusteet

1. ratsastaja	2. ratsastuskypärä
3. ratsastussaappaat	4. kannukset
5. ratsastushousut	6. raippa
7. ratsastuskengät	8. turvaliivi
9. aikuisratsastaja	10. aloitteleva ratsastaja

Hevonen ja sen varusteet

11. hevonen	12. poni
13. satula	14. suitset
15. a)riimu b)riimunnaru	16. satulahuopa
17. loimi	18. romaani
19.suojat	20. bootsit/putsit
21. pintelit	22. martingaali

23. gramaanit	24. kuljetussuojat
25. tamma	26. ori
27. ruuna	28. varsa
29. ratsukoulutuksen alussa oleva hevonen	30. vaivainen, sairas hevonen, jota ei voi käyttää normaalisti
31. lämminverinen	32. puoliverinen
33. suomenhevonen	34. kovasuinen hevonen
35. hevonen pukittaa	36. hevonen nousee takajaloilleen
37. hevonen potkii	38. opetushevonen

Ratsastus

39. ratsastaa	40. ratsastustunti
41. a)kouluratsastaja b)kouluratsastus c)kouluhevonen	42. a)esteratsastus b)esteratsastaja c)estehevonen
43. maastoratsastus/mennä maastoon ratsastamaan	44. a)kenttäratsastus b)kenttäratsastaja c)kenttähevonen
45. kevytistunta	46. passage (liitoravi)
47. piaffe (ravi paikallaan)	48. pudota hevosen selästä
49. ratsastaa hevonen peräänantoon	50. hevonen kieltäytyy hyppäämästä estettä
51. kilpailut	52. valmentaja

53. ratsastuksenopettaja	54. hevonen ontuu
55. vesieste	56. in and out -este

Muita

57. talli	58. hevosenkuljetusvaunu
59. hevosen pesupaikka	60. ratsastuskoulu
61. karsina	62. maneesi

Jos mieleesi tulee muita hevosiin ja ratsastukseen liittyviä slangisanoja- tai ilmauksia, kirjoita ne tähän:

Kerro lyhyesti suhteestasi hevosiin ja ratsastukseen, esim. kauanko olet harrastanut ratsastusta, oletko alan ammattilainen, alan opiskelija, kilparatsastaja tms.

Vastaajan ikä:

sukupuoli:

Kotipaikkakunta:

Nykyinen asuinpaikkakunta:

Oletko asunut pitkään jossakin muulla paikkakunnalla/ulkomailla, josta mahdollisesti olet saanut vaikutteita käyttämäsi hevossanastoon?

Kiitos vastauksesta!

Liite 2, sanalistat

Sanalistaan on listattu kyselylomakkeessa kysytyt sanat ja ilmaukset. Sanan/ilmaukset jälkeen on listattu kyseisestä termistä mainitut synonyymit (mukana ovat myös mainitut murteellisuudet). Jokaisen sanan jälkeen on suluisissa luku, joka kertoo, kuinka moni vastaajista käyttää kyseistä sanaa. Lihavoitu numero kertoo, kuinka monta synonyymia jokaiselle termille on annettu.

1. **Ratsastaja:** ridaaja (212), kuski (210), ratsija (198), pilotti (197), matkustaja (192), tuupaaaja (188), tyrkkääjä (187), vääntäjä (182), hinkuttaja (162), hölköttelijä (111), heppailija (109), rattastaja (70), heppatyttö/poika (54), raideri (22), ridari (22), hummailija (7). **(16)**
2. **Ratsastuskypärä:** kypärä (542), ridauskypärä (122), ridakypärä (118), ratsikypärä (88), kyprä (87), kypry (85), potta (79), ridapotta (77), ratsipotta (67), ratsikyprä (42), kypsy (40), pipo (33), munankuori (33), rattastuskypärä (32), hattu (30), GPA (4), charles owen (2). **(16)**
3. **Ratsastussaappaat:** saappaat (522), ridaussaappaat (122), ridasaappaat (118), ratsisaappaat (88), ratsimissaappaat (75), nahkasaappaat (44), rattastussaappaat (32), kumissaappaat (30), königit (28), königsit (24), cavallorit (19), stübbenit (17), bootsit (16), buutsit (15), rida-bootsit (15), ridabuutsit (15), monot (4), saapikkaat (4). **(18)**
4. **Kannukset:** piikit (418), sporrat (288), sporat (212), kanskit (68), kanskut (65), kantsut (59), kantskit (55), kantskut (32), rissat (32), pallot (32), kannustimet (26), tökit (25), spursit (19), kannarit (12). **(14)**
5. **Ratsastushousut:** ratsarit (535), ridaushousut (125), ridahousut (122), ratsihousut (80), housut (121), ridapökät (112), ratsipökät (75), ratsipöksyt (72), heppailuhousut (42), rattastushousut (32), pöksyt (30), ridabyysat (25), ridausbyysat (22), ratsastusbyysat (18), ridapöxyt (14), ratsastuspökät (12), ridabögät (12), byysat (11). **(18)**
6. **Raippa:** piiska (488), keppi (455), ruoska (58), tikku (58), kepakko (56), kepukka (56), vauhtikeppi (52), menokeppi (52), vauhtisauva (52), natsikeppi (52), huiska (51), taikasauva (51), ratsupiiska (50), raipsu (42), raipukka (40), raipsku (40), raipskuliini (37), oksa (35), kouluraippa (21), koulupiiska (21), esteraippa (21), yleisraippa (20), tahtipuikko (17), kädenjatke (15), huomautin (12), risu (10), merkinantoväline (9), spö (5). **(28)**
7. **Ratsastuskengät:** tallikengät (452), jodpurgit (298), jodpurit (222), ridakengät (122), ridauskengät (122), ratsikengät (80), kengät (72), ratsastuspopot (68), ridapopot (40), ratsipopot (34), turvakengät (32), rattastuskengät (32). **(12)**

- 8. Turvaliivi:** turvis (472), liivi (412), panssari (253), palaliivi (119), turmaliivi (16), haarniska (15), luotiliivi (9), pommisuoja (3), makkarankuori (3). **(9)**
- 9. Aikuisratsastaja:** seniori (498), sennu (479), tätiratsastaja (468), sennuratsastaja (422), heppatäti (321), sennuridaaja (120), sennuratsija (89) setäratsastaja (54), vanhus (52), arkajalka (33), kukkahattutäti (33), aikuisrattastaja (32), amatööri ratsastaja (30), täti (29), setä (29), puskatäti (22), tuupparitäti (20), tätirattastaja (14). **(18)**
- 10. Aloitteleva ratsastaja:** aloittelija (542), vasta-alkaja (475), alkeisridaaja (120), kokematon (104), alkeisratsija (78), alkeistuntilainen (78), junnu (72), juniori (70), amatööri (62), alkeiskurssilainen (52), ak-lainen (51), puolituntilainen (48), noviisi (44), aikuisrattastaja (32), vihreä (19), alokas (16), **(16)**
- 11. Hevonen:** heppa (542), hepo (498), koni (488), kauraturpa (412), kaakki (412), karvakorva (404), hepoliini (399), ratsu (397), menopeli (388), polle (388), humma (380), kopukka (375), heppanen (356), hevo (345), luuska (307), otus (304), hepsukka (302), luupää (302), ferrari (299), elukka (299), hepsuli (285), aasi (285), putte (224), makkara (218), poni (215), mopo (212), kopu (209), neliveto (208), kanttura (205), karvaoooppi (204), kauraformula (202), kauramopo (202), elikko (201), heponen (199), luuska (199), kauramoottori (198), karvapallo (198), kaviokas (198), hebo (198), raakki (198), meetvursti (197), kavioläin (189), hepsu (188), hepsku (139), pallero (126), heebo (121), poniini (114), polske (112), ratsureima (112), polski (110), ponny (109), horse (109), nahka (109), polsku (108), metukka (105), salami (102), heepo (102), muuli (100), karvajalka (99), pulla (98), kopsu (98), hobunen (94), hopunen (87), poku (86), karvakasa (86), hobune (76), ötökkä (74), polleroi-nen (64), hebonen (62), ratsunen (59), nakki (58), heinämaha (49), raato (44), konimus (42), nelijalkainen ystävä (32), hevoinen (29), sotanorsu (23), possu (22), possukka (12). **(79)**
- 12. Poni:** ponski (202), ponsku (200), ponde (198), polle (192), ponny (192), ponni (190), pony (190), phouni (190), pouni (176), ponskuli (172), pontsu (172), tappijalka (170), karvakorva (170), pikkuheppa (170), otus (168), karvapallo (168), poniini (165), ponimus (165), ponitus (165), kauraturpa (165), miniheppa (165), kääpiö (162), pallero (161), karvajalka (161), kauramopo (152), karvaoooppi (152), karvakasa (142), luupää (140), kauraformula (140), putte (140), pallero (140), palleroi-nen (138), pollero (137), polleroi-nen (137), ponskiliini (137), poniliini (132), phoniini (132), pikkuferrari (98), miniferrari (92), ötökkä (59), possu (58), läskiperse (52), possukka (50), meetvursti (29), metukka (27), makkara (27), nakki (22), salami (22), elukka (22), nahka (17), heinämaha (17), ferrari (15), pukkikone (14), kaakki (12), raato (12), koni (12), muuli (12), aasi (11), kanttura (8). **(59)**
- 13. Satula:** penkki (448), tuoli (424), istuin (412), jakkara (388), lätkä (75), flättäri (48), sadla (39), saddle (26), saadeli (12), nojatuoli (8), prestige (4), kiefferi (4). **(12)**
- 14. Suitset:** päitset (398), päävehkeet (325), suitsimet (168), päähommat (165), päähommelit (154), hallintavehkeet (148), hallintavälineet (98), suitukat (32), suittet (32), rensselit (30), remeli (30), remeleet (30), härpäkkeet (29), päävermeet (28), pääremelit (27). **(15)**

- 15. a) Riimu:** päitset (418), rimpsu (42), riimuli (32), päittet (32), päävehkeet (24) **(5)**
b) riimunnaru: naru (528), riimunvarsi (299), nartsa (288), marhaminta (258), marhis (212), talutusnaru (65), talutusnartsa (49). **(7)**
- 16. Satulahuopa:** huopa (526), viltti (318), flättäri (58), voila (52), voilokki (48), pady (32), padi (30), pädi (30). **(8)**
- 17. Loimi:** takki (488), peitto (475), vaate (422), takki (398), nuttu (302), välly (298), viltti (295), kolttu (292), paita (226), mekko (198), mantteli (184), toppatakki (54), sadetakki (54), talvitakki (52), tallitakki (48), haalari (42), toppis (40), yöpuku (38), viitta (38), toppapuku (32), talvipeite (11), vaatetus (11), hame (10). **(23)**
- 18. Romaani:** romsku (287), karva (264), pehmuste (202), geeli (200), satulanalunen (200), lampaankarva (98), alunen (42), mattes (40), padi (40), pädi (39), pady (39), softy (38), softi (36). **(13)**
- 19. Suojat:** jalkasuojat (98), suojukset (54), jalkojen suojukset (21), jänkkärit (20), hivarit (20). **(5)**
- 20. Bootsit/putsit:** bootsit (490), putsit (422) buutsit (212), kumikellot (22), kellot (17). **(5)**
- 21. Pintelit:** kääreet (62), pintsut (48), pinskut (46), pintskut (46), pindet (42), kääröt (12). **(6)**
- 22. Martingaali:** martsa (389), martsu (221), martsari (108) marat (9). **(4)**
- 23. Gramaanit:** gramanoijat (257), gramaanihoijat (123), piuhat (88), grammarit (44), nauhat (35), gramskut (35), gramsut (34). **(7)**
- 24. Kuljetussuojat:** kulkkarit (492), kulkkikset (378), patjat (64), kuljetussuojat (23), traikkusuojat (21), koppisuoja (15). **(6)**
- 25. Tamma:** tyttö (502), neiti (478), tyttönen (425), tammuska (408), tammukka (402), tammuliini (398), tammuli (308), tammanen (308), likka (302), tammeliini (300), ämmä (288), mamma (288), nainen (288), tammamamma (287), rouvashenkilö (207), heitukka (201), lady (198), akka (198), neitihevonen (198), tyy (198), tyy (195), tyyppä (195), tyy (194), tyy (194), leidi (188), kiimahirviö (162), naikkonen (128), prinsessa (126), rinsessa (126), primadonna (165), gimma (78), mummo (77), mummu (65), daami (65), tyy (65), kuningatari (42), mämmeli (42), tammeli (40), tamsku (38), tyttöhevonen (38), tyttöheppä (37), bitch (28), bööna (26), emäntä (12), hienohelma (12), maamo (11), likkanen (8). **(47)**
- 26. Ori:** poika (498), jätkä (352), poju (312), poitsu (304), ukko (298), jäbä (202), äijä (201), oripoika (201), mies (187), orhi (157), herra (155), herrahevonen (155), pappa (151), kunk-

ku (108), vaari (98), orimus (88), orhimus (76), isäntä (74), ukkeli (72), pelimies (67), miekkonen (47), juntti (19), kuningas (18), prinssi (16), pikkuprinssi (7). **(25)**

27. Ruuna: poika (518), poju (347), äijä (328), jätkä (317), ukko (285), pappa (257), poitsu (254), herra (225), mies (185), palliton (167), rupukka (124), ruunanrupukka (124), rupsukka (121), ruunanrupsukka (119), valakka (119), herramies (87), mies (85), jäbä (82), rutku (76), ruunanrutku (74), ruunanretku (67), ruunanretale (67), jässikkä (66), munaton (65), vaari (65), ruunimus (62), ruuni (62), ruunski (61), ruppana (59), ruunanruppana (54), ruunapoika (52), kuohittu (50), ukko (50), ukkeli (50), pojunen (48). **(35)**

28. Varsa: vauva (387), lapsi (375), hevoslapsi (375), hevosen lapsi (342), hevosvauva (288), heppavauva (275), varsu (209), varsuli (204), varsuliini (202), kakara (202), muksu (202), vaavi (200), vaaveli (200), lapsen (200), kauhukakara (197), pikkuhevonen (197), pikkuheppa (197), miniheppa (187), hevosvaavi (185), penikka (165), vauvahevonen (164), vauvaheppa (154), pentu (148), pikkuinen (132), riiviö (98), tulevaisuuden lupaus (65), hevosen poikanen (43), pikkupolle (42), nassikka (33), penska (32), hepan poikanen (32), nappula (30), kersa (28), maitovarsa (22), honkkeli (20), räpäle (20), poikanen (20). **(38)**

29. Ratsukoulutuksen alussa oleva hevonen: remontti (522), remppa (482), nuori (287), raakile (279), koulutettava (265), projekti (249), raaka (212), keskeneräinen (212), remonttiratsu (212), tulevaisuuden lupaus (98), vihreä (92), kokematon (91), prokkis (28), alokas (26). **(14)**

30. Vaivainen, sairas hevonen, jota ei voi käyttää normaalisti: vaivainen (398), sairas (395), pullahevonen (336), rikki (329), ep (287), eepee (282), eläkeläinen (233), rampa (233), risa (233), rikkinäinen (233), raato (232), lomalainen (232), sairaslomalainen (232), joutilas (231), lomailija (226), joutilaana oleva (224), oloneuvos (222), invalidi (209), tyhjänpantti (128), jalaton (128), pihankoriste (127), köpöttelyheppa (127), vammaisen (108), seurahevonen (108), kipeä (107), raihnainen (105), toipilas (105), pikkuvikainen (102), isovikainen (98), saikkulainen (98), köpö (78), koriste (77), pullaponi (75), kevyellä käytöllä oleva (62), rampa (62), loukkaantunut (54), varhaiseläkeläinen (32), taukoileva (32), puska (26), hevonen joka ei kestä käyttöä (25), lompakontyhjentäjä (4). **(42)**

31. Lämminverinen: lämppäri (512), lv (500), lämpönen (339), lämpöinen (338), ex-ravuri (198), älvee (198), raakki (52), kaakki (34), metsämopo (33), juoksija (33), ravisukuinen (32), lämppis (32), lämpöne (7), lämpönen (6). **(14)**

32. Puoliverinen: puokki (512), pv (502), peevee (336), puokkari (110), puokkis (30) puoliverine (4). **(6)**

33. Suomenhevonen: suokki (514), sh (498), suomenheppa (496), suomenhepo (485), suomenpolle (300), äshoo (296), suomipolle (266), putte (208), suomiputte (207), suomenjuntti (132), suokkari (112), juntti (99), suomenpulla (42), suomijuntti (40), pullasuokki (40), junt-

tura (40), suomipölö (32), suomalainen (32), suokkis (32), finski (30), kotimainen (30), suokkijyrä (30), suomenponi (28), jytky (24), sotaratsu (11), suomen sankari (7). **(26)**

34. kovasuinen hevonen: pullari (339), jyrä (332), kova kädelle (312), pullaa (302), rautasuu (209), betonisuu (205), jyrääjä (203), raskas edestä (202), vahva edestä (202), turta (200), painava edestä (174), vahva (172), raskas kädelle (107), painaa kuolainta vasten (101), painaa kättä vasten (98), painaa kädelle (97), jarrut hukassa (76), ryöstää (19). **(18)**

35. Hevonen pukittaa: pukkaa (514), heittää perää (502), heittää persettä (398), heittää takapäätä (394), heittää takaosaa (222), possuilee (98), sikailee (87), pelleilee (32), perä lentää (32), kevytperäinen (30), rodeoi (30), riekkua (29), rilluttelee (29). **(13)**

36. Hevonen nousee takajaloilleen: hyppää pystyyn (532), nousee pystyyn (510), keulii (488), nousee kahdelle jalalle (332), kävelee takajaloillaan (314), loikkii pystyyn (212), hyppii (212), possuilee (198), sikailee (187), nousee ylös (179), vetää yläpystyt (54), pomppii pystyyn (42), seisoo takajaloillaan (33), kävelee kahdella jalalla (20). **(14)**

37. Hevonen potkii: latoo (398), monottaa (328), latasee (212), futaa (52), futii (50), fudaa (50), fudii (50), näyttää kavion pohjaa (48), antaa kaviota (42), antaa kenkää (42), kenkääsee (38), potkuri (37), skodaa (37), antaa kengästä (34), antaa kaviosta (34), tarjoaa kaviota (19). **(16)**

38. Opetushevonen: tuntihevonen (542), tuntsari (512), ratsastuskouluhevonen (448), tuntiheppa (446), tuntihepo (446), tuntipolle (442), ridakouluheppa (112), ratsikouluheppa (64), tuntiratsu (62), tuntiponi (62), tuntijuna (60), opetushevonen (60), opetusmestari (60), kehäraakki (42), kehänkiertäjä (40), tunttari (38), tuntsa (32), opettaja (32), opetuspolle (32), urankiertäjä (31), kaviourankiertäjä (30), tuntari (29), oppari (29), opari (29). **(24)**

39. Ratsastaa: ridata (252), ridailla (218), ratsia (172), ratsastella (170), liikuttaa hevonen/poni (168), mennä hevosella/ponilla (162), treenata (160), harjoitella (155), tuupata (127), heppailla (88), matkustaa (88), köpötellä (82), köpsytellä (81), hevostella (74), hepostella (62), humputella (37), jolkotella (35), vääntää (35), tyrkätä (34), hinkata (32), harkata (32), kevennellä (32), rattastaa (42). **(23)**

40. Ratsastustunti: ridatunti (122), ridaustunti (120), ratsitunti (98), ridis (48), tunti (38), rattastustunti (32), valmennus (28), valkku (24), valkka (22), valppa (12), ratsastus (12). **(11)**

41. 2a) Kouluratsastus/b) kouluratsastaja/c) kouluhevonen:

a) mennä koulua (512), kouluridaus (72), kouluratsiminen (52), vääntää koulua (22), mennä sileetä (51), harjoitella sileetä (51), harjotella sileää (50), tuupata koulua (50), tyrkätä koulua (50), tyrkätä sileetä (50), jyyystää koulua (46), hinkata uraa (44), kuviokellunta (40), dressage (36), tuupaus (36), sileällä työskentely (36), koulurattastus (32), kouluvääntö (30), koulutuupaus (30), vääntäminen (28). **(20)**

- b) kouluridaaja (128), kouluratsija (84), koulutuuppari (82), kouluvääntäjä (80), tuuppari (73), tuuppaaja (70), tyrkkääjä (32), sileän vääntäjä (32), pingviini (32), pukupelle (32), koulurattastaja (32). **(11)**
- c) kouluheppa (512), kouluhepo (398), kouluratsu (345), liitokavio (318), koulutykki (312), koulupolle (176), sileähevonon (22), sileänhevonon (16). **(8)**

42. a) Esteratsastus/b) esteratsastaja/c) estehevonon:

- a) hyppääminen (512), esteridaus (72), esteratsiminen (46), hyppely (42), mennä esteitä (40), loikkiminen (40), pomppiminen (38), esterattastus (32). **(8)**
- b) esteridaaja (128), esteratsija (84), esteiden hyppääjä (62), hyppääjä (62), estepilotti (52), esterattastaja (32), estekuski (29). **(7)**
- c) esteheppa (512), estehepo (398), esteratsu (345), estepolle (22), estetykki (98), hyppääjä (75), pomppukone (21), hyppyhevonon (18). **(8)**

43. Maastoratsastus/mennä maastoon ratsastamaan: maastoilla (542), mennä maastoon (530), mennä maastoilemaan (498), käydä maastossa (442), puskailla (348), puskaratsastus (226), hölkötellä maastossa (225), käydä metsässä (52), seikkailla (6). **(9)**

44. a) Kenttäratsastus/b) kenttäratsastaja/c) kenttähevonon:

- a) kenttä (442), kenttäridaus (72), kuninkuuslaji (48), kenttärattastus (32). **(4)**
- b) kenttäridaaja (128), kenttäratsija (84), kenttärattastaja (32). **(3)**
- c) kenttäheppa (487), kenttäratsu (345), kenttähepo (298), kenttäpolle (117), kenttis (72). **(5)**

45. Kevytistunta: esteistunta (198), hyppyistunta (119), perse pystyssä (108), perse pitkällä (104), kahden pisteen istunta (104), seisoa jalustimilla (102), seistä jalustimilla (100), kenttäistunta (98), peppu irti (85), takapuoli irti satulasta (62), perse irti penkistä (54). **(11)**

46. Passage (liitoravi): paffi (352), paffe (118). **(2)**

47. Piaffe (ravi paikallaan): piffi (352), piffe (118). **(2)**

48. Pudota hevosen selästä: tippua, (317), pudota (315), lentää (212), maastoutua (210), tulla alas (202), tutustua hiekkaan (201), heittää kuperkeikkaa (118), sukeltaa alas (117), maistella hiekkaa (117), tutustua kentän pohjaan (117), niellä hiekkaa (114), jalkautua (112), pylähtää (111), singota (110), tupsahtaa alas (110), irtautua (118), tehdä ilmaveivi (105), tutustua kentän/maneesin pohjan laatuun (104), nähdä kentänpohjassa jotain kiinnostavaa (101), kyntää maata (98), kupsahtaa (94), tehdä syöksylasku (92), mätkähtää (68), ottaa tuntumaa maahan (52), tehdä kuperkeikka (44), heittää ilmaveivi (42), tehdä tuttavuutta kentän pohjan kanssa (40), landata (12) **(28)**

49. Ratsastaa hevonen peräänantoon: ratsastaa hevonen pyöreäksi (448), ratsastaa muotoon (448), ratsastaa avuille (448), ratsastaa kuolaimelle (448), ratsastaa takaosa alle (448), ratsastaa oikeinpäin (448), ratsastaa kaula linkkuun (218), ratsastaa kaula mutkalle (212), rat-

sastaa kaula kaarelle (212), ratsastaa niska linkkuun (199), ratsastaa niskat nurin (198), vääntää niskat nurin (126), ratsastaa pakettiin (108), läpiratsastaa (108), ratsastaa läpi (107), ratsastaa pehmeäksi (104), ratsastaa takajalat alle (104), ottaa avuille/kuulolle (104), saada takaosa toimimaan (102), saada hevonen kantamaan itsensä oikein (102), saada peräänantoon (102), saada hevonen käyttämään takaosaansa/takapäätään (102), saada hevosen oma moottori käyttöön (99), ottaa ohjan ja pohkeen väliin (98), saada hevonen käyttämään selkäänsä ja takaosaansa (98), laittaa virkkuukoukuksi (42), **(29)**

50. Hevonen kieltäytyy hyppäämästä estettä: kieltää (542), tökätä (379), stopata (312), pysähtyä (312), mennä ohi (189), topata (42), vetää liinat kiinni (39), kiskaista liinat kiinni (34), ei hyppää (30), tökkääjä (11). **(10)**

51. Kilpailut: kisat (512), ratsastuskilpailut (502), skabat (74), ridaskabat (62), ridausskabat (51), rattastuskilpailut (36), kilipailut (32), karkelot (10), geimit (10). **(9)**

52. Valmentaja: valkku (376), skoutsi (175), koutsi (172), valkkari (122), treenari (120), reenaari (117), opettaja (116), ope (114), valkkis (112), ohjaaja (110), treenaaja (110), valkka (42), valppa (34). **(13)**

53. Ratsastuksenopettaja: ridaope (202), opettaja (201), ope (198), ratsiope (104), ridaopettaja (100), ratsiopettaja (72), ridausope (72), ridausopettaja (70), tunnin pitäjä (70), ridausmaikka (64), ridamaikka, maikka (32). **(12)**

54. Hevonen ontuu: on e.p. (312), on epäpuhdas (290), on eepee (228), arkoo jalkaa (114), könkkää (54), linkkaa (54), nilkuttaa (51), linkuttaa (50), klinkkaa (48), klenkkää (42), on köpö (42), konkkaa (30), on kolmijalkainen (29), könköttää (26), on jalaton (22), on könkkä (22), **(16)**

55. Vesieste: vesi (226), lätäkkö (202), vesihauta (202), vesimatto (162), hauta (144), matto (92). **(6)**

56. In and out -este: innari (260), inandautti (198), in and out (192), inänautti (174), jumppaeste (112), inänautti (102), sisään ja ulos -este (45). **(7)**

57. Talli: hevostalli (192) ratsutalli (80), heppatalli (79), hevosen koti (72), koti (70), stable (68). **(6)**

58. Hevosenkuljetusvaunu: traileri (512), kuljetuskoppi (510), koppi (502), traikku (402), kulkkari (366), hevoskoppi (209), hevoskärry (207), hevoskärrä (200), kulkkis (112), kärry (109), kärrä (108), peräkoppi (97), hevosauto (92), vilkka (70), heppakoppi (68), heppa-auto (64), heppatrailer (62), hevosvaunu (42). **(18)**

59. Hevosten pesupaikka: pesupaikka (539), pesuboksi (230), vesiboksi (228), pesari (210), pesuboxi (204), vesiboxi (202), pesukarsina (202), pesis (59), veskari (45), vesipilttuu (32), vesis (30), suihkukoppi (30), vesari (29), pesupiste (29). **(14)**

60. Ratsastuskoulu: ridauskoulu (102), ridakoulu (102), ratsikoulu (99), ridaustalli (84), ratsitalli (79), talli (76), ridaskole (75), ridausskole (74), **(9)**

61. Karsina: boksi (212), kämppä (162) boxi (130), poksi (112), pilttuu (84), paikka (79), luuku (66), koti (54), mökki (55), (54), koppi (44). **(10)**

62. Maneesi: halli (384), ratsastushalli (212). **(2)**